

Харківська академія неперервної освіти

***Сучасні підходи до професійної
орієнтації в закладі освіти***

Електронне видання

**Харків
2024**

УДК 37.013.32:373.6
С 91

За загальною редакцією Л.Д. Покроєвої, ректора Харківської академії неперервної освіти, доктора філософії, доцента, заслуженого працівника України

Автори-упорядники:

А.С. Остапенко, М.С. Астахова, Т.І. Горбенко, І.В. Єлізарова, З.Г. Жеребкіна, Н.О. Капустіна, В.В. Носенко, О.М. Саввіч.

Сучасні підходи до професійної орієнтації в закладі освіти: методичні рекомендації [Електронне видання] / А.С. Остапенко, М.С. Астахова, Т.І. Горбенко, І.В. Єлізарова, З.Г. Жеребкіна, Н.О. Капустіна, О.А. Коваль, В.В. Носенко, О.М. Саввіч; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2024. – 112 с.

Видання містить опис сучасних підходів до професійної орієнтації здобувачів освіти, а також практичні матеріали для побудови моделі профорієнтації в закладі освіти та інтеграції завдань із профорієнтації в освітній процес. Матеріали розроблені учасниками мобільного творчого колективу педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти, створеного у 2023/2024 навчальному році в Харківській академії неперервної освіти.

Запропоновані матеріали рекомендовано для методичної роботи директорам (консультантам) Центрів професійного розвитку педагогічних працівників, завідувачам (методистам) Центрів освітніх технологій, керівникам закладів загальної середньої освіти, керівникам ТМО вчителів-предметників, учителям.

© Харківська академія неперервної освіти

Зміст

Вступ	5
I. Створення системи роботи з професійної орієнтації в закладі освіти	8
Професійна орієнтація учнів: сучасний погляд на побудову ефективної системи роботи в закладі освіти <i>Остапенко Алла</i>	8
Модель профорієнтаційної роботи в закладі освіти <i>Астахова Марія, Носенко Володимир, Сергієнко Всеволод, Ткачова Тамара</i>	14
Система роботи закладу освіти з профорієнтації Сергієнко Всеволод	23
II. Професійна орієнтація в закладі загальної середньої та позашкільної освіти: сучасний погляд	32
Мистецтво «Soft skills»: як розвивати ключові навички для майбутньої освіти <i>Саввіч Олександр</i>	32
Профорієнтація як один із основних напрямів роботи класного керівника <i>Горбенко Тетяна</i>	40
Позашкільна освіта як спектр можливостей для обрання майбутньої професії <i>Єлізарова Ірина</i>	43
Роль закладу позашкільної освіти у профорієнтації здобувачів освіти <i>Павелко Інна, Кривопустова Алла</i>	50
Працюємо на майбутнє: профорієнтаційна робота шкільної бібліотеки <i>Жеребкіна Зоя, Павлова Ганна</i>	55
III. Роль психологічної служби в профорієнтації здобувачів освіти	62
Особливості психологічної діагностики професійної спрямованості учня закладу загальної середньої освіти <i>Носенко Володимир</i>	62
Вивчення професійних інтересів і схильностей дев'ятикласників: психологічний супровід профільного навчання <i>Сіренко Олена</i>	66
Допрофільна підготовка на годинах психолога в 9-му класі <i>Щелкунова Ірина</i>	68
Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в закладі професійної освіти в умовах війни <i>Тузко Тетяна</i>	72

IV. Пропедевтичний етап профорієнтації в закладі дошкільної освіти та початковій школі	77
Сутність пропедевтичного етапу профорієнтаційної роботи в початковій школі <i>Коваль Олена</i>	77
Рання профорієнтація дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти <i>Капустіна Наталія</i>	86
Використання дидактичних ігор у процесі підготовки дошкільників до профорієнтації <i>Ярошенко Любов</i>	92
Консультація для батьків «Роль батьків у процесі ранньої профорієнтації дошкільників» <i>Ярошенко Любов</i>	108

Вступ

У сучасних соціально-економічних реаліях молодь має не лише зробити виважений професійний вибір, а й бути готовою до навчання протягом життя, до зміни видів діяльності, постійного професійного зростання. Допомогти здобувачам освіти здійснити правильний життєвий вибір, об'єктивно оцінити свої здатності, таланти має не лише сім'я, а й заклад освіти. І його роль у цьому є навіть більш вагомою, оскільки саме в закладі освіти працюють з учнями фахівці, які можуть надати інформаційну, консультативну та психологічну підтримку щодо вибору професії.

Реформування української освіти на концептуальних засадах Нової української школи висуває нові вимоги до рівня професійного розвитку педагога, зокрема і до його діяльності щодо професійної орієнтації учнів. У сучасному розумінні профорієнтація має неперервний характер. Тому в закладі освіти має бути створена система роботи з професійної орієнтації, що відповідає сучасним вимогам педагогічної науки, соціально-економічним викликам суспільства, запитам ринку праці в країні та регіоні.

Харківська область доєдналася до всеукраїнського проекту «Професійна орієнтація у Новій українській школі», який реалізувався протягом трьох років щодо впровадження системи професійної орієнтації на всіх рівнях освіти в Україні в межах міжнародної програми EU4Skills. Учасниками проекту розроблено нормативно-правову та методологічну основи системи профорієнтації. З метою ознайомлення педагогів Харківщини з матеріалами цього проекту в КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» організовано роботу мобільного творчого колективу (МТК) «Професійна орієнтація в Новій українській школі». Розроблено Програму мобільного творчого колективу як пролонгованої методичної форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Мета діяльності МТК полягала в розвитку компетентності педагогічного партнерства, предметно-методичної та інноваційної компетентностей педагогів НУШ, у підвищенні ефективності організації та здійснення профорієнтаційної роботи в закладах освіти Харківської області.

Визначено такі завдання:

- ознайомити учасників із всеукраїнським проектом «Професійна орієнтація у Новій українській школі»;
- розкрити сучасні підходи до здійснення професійної орієнтації в закладах освіти; познайомити з кращими зарубіжними та вітчизняними практиками професійної орієнтації здобувачів освіти;
- презентувати навчально-методичне забезпечення всеукраїнського проекту «Професійна орієнтація у Новій українській школі»;
- вивчити та поширювати кращі практики з професійної орієнтації учнів педагогів закладів освіти Харківської області.

Засідання МТК відбувались у формі вебсемінару, вебсемінару-практикуму, інтерактивних спілкувань у дистанційному форматі.

Учасниками МТК стали:

- заступники директорів із навчально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти, учителі, класні керівники, учителі початкових класів, вихователі-методисти закладів дошкільної освіти з Балаклійської, Богодухівської, Безлюдівської, Височанської, Дергачівської, Краснокутської, Кегичівської, Люботинської, Лозівської, Наталинської ТГ та Основ'янського району м. Харкова;
- фахівці КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», Науково-методичного центру професійно-технічної (професійної) освіти, КЗ «Харківська обласна станція юних туристів Харківської обласної ради», Державного навчального закладу «Харківське вище професійне училище № 6».

Керівництво МТК здійснювала Остапенко Алла Сергіївна, проректор з науково-методичної роботи КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», кандидат педагогічних наук.

Програма містила план роботи МТК, який наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**План роботи мобільного творчого колективу
за темою «Професійна орієнтація в Новій українській школі»**

№з/п	Тема, форма роботи	Терміни роботи	Кількість академічних годин
1.	Вебсемінар «Профорієнтація як складова нової української школи. Світовий та вітчизняний досвід профорієнтації»	Червень 2023 року	3
2.	Інтерактивне спілкування «Підходи до побудови ефективної системи профорієнтаційної роботи в закладі освіти»	Вересень 2023 року	4
3.	Інтерактивне спілкування «Професійна орієнтація на різних рівнях освіти. Навчально-методичне забезпечення профорієнтаційної роботи»	Жовтень 2023 року	4
4.	Вебсемінар-практикум «Презентація кращих практик інтеграції завдань з профорієнтації в освітній процес»	Листопад 2023 року	4
5.	Узагальнення матеріалів, напрацьованих учасниками МТК. Укладання методичних рекомендацій щодо сучасних підходів до організації роботи з профорієнтації в закладі освіти	2024 рік	
Усього			15

У межах роботи МТК протягом 2023/2024 навчального року його учасників ознайомлено із всеукраїнським проектом «Професійна орієнтація у Новій українській школі», із сучасними підходами до здійснення професійної

орієнтації в закладах освіти та кращими зарубіжними й вітчизняними практиками професійної орієнтації здобувачів освіти. Діяльність МТК було спрямовано на вивчення та поширення кращих практик із професійної орієнтації педагогів закладів освіти Харківської області.

У процесі навчання та участі в роботі МТК учасники розвинули такі компетентності:

- предметно-методичну компетентність (здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей; здатність добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання та розвитку; здатність формувати в учнів ціннісне ставлення до праці);
- психологічну компетентність (здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють виявленню та розвитку їхніх здібностей, нахилів, інтересів);
- здатність використовувати інновації у професійній діяльності щодо здійснення профорієнтаційної роботи з учнями.

За підсумками навчання та взаємодії в межах МТК учасники отримали сертифікати про підвищення кваліфікації в обсязі 15 годин (1 кредит ЄКТС).

Результатом роботи МТК стала розробка методичних рекомендацій щодо організації ефективної профорієнтаційної діяльності закладів освіти, виявлення та поширення кращих практик із реалізації завдань профорієнтації дітей та учнів на різних етапах освіти.

I. Створення системи роботи з професійної орієнтації в закладі освіти

Професійна орієнтація учнів: сучасний погляд на побудову ефективної системи роботи в закладі освіти

*Алла ОСТАПЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
проректор з науково-методичної роботи
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»*

Соціально-економічний розвиток нашого суспільства в умовах викликів сьогодення та реформування освіти передбачають високі вимоги до рівня професійної майстерності педагогічних працівників щодо формування особистості випускника закладу освіти, громадянина з активною життєвою та громадянською позицією, готового до свідомого професійного вибору й трудової діяльності. Тому особливої актуальності набуває питання професійної орієнтації в сучасному форматі, відповідно до запитів суспільства, потреб здобувачів освіти, з урахуванням інноваційних освітніх підходів – дитиноцентризму, педагогіки партнерства, діяльнісного та компетентнісного підходів. Державна політика у сфері освіти в Україні спрямована на демократизацію системи освіти, академічну свободу вчителя, упровадження кращого світового досвіду, зокрема з питань професійної орієнтації в закладі освіти. У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року зазначається, що, «за експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими вміннями» [7].

У нормативних документах у галузі освіти в Україні визначено завдання щодо підготовки дітей до свідомого життєвого вибору, набуття тих якостей та компетентностей, які допоможуть їй у майбутній трудовій діяльності. Так, Закон України «Про освіту» (ст. 12) визначає мету повної загальної середньої освіти, що полягає у всебічному розвитку, вихованні та соціалізації особистості, «яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [1].

У Законі України «Про загальну середню освіту» (ст. 3.) визначено, що загальна середня освіта – це «цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності» [2].

Зміст освіти відповідно до вимог нових державних стандартів також передбачає конкретні завдання щодо професійної орієнтації здобувачів освіти. Так, у Державному стандарті початкової освіти (2019) та Державному стандарті базової середньої освіти (2020) сформульовано завдання щодо формування ключових компетентностей, серед яких інноваційна компетентність, навчання протягом життя та підприємливість і фінансова грамотність. Ці компетентності передбачають «формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади» [4], а також здатність «керування власним життям і кар'єрою» [5].

В умовах зростаючої глобалізації та викликів, пов'язаних із реальністю, яка швидко змінюється, освіта, як ніколи, вимагає свідомих і цілеспрямованих дій, направлених на озброєння молоді людини не тільки знаннями, а й розвиненою, гнучкою особистістю, що дозволяє їй швидко адаптуватися. У цих умовах постає доречне питання: як підготувати молодь до діяльності, яка вимагає креативного мислення та адаптації до несподіваних змін. З цієї причини роль професійної орієнтації як складника освітнього процесу для учнів стає дуже важливою. У сучасному розумінні профорієнтація має неперервний характер.

Дошкільний період дитинства та етап початкової освіти передбачають ознайомлення дітей зі світом професій, із соціумом. Важливим завданням на цьому етапі є допомога дитині в пізнанні себе, виявленні своїх здібностей, талантів, нахилів. Період підліткового віку – це час формування особистості учня, це місток, по якому він переходить від безтурботного дитинства до відповідального дорослого життя, після якого має прийняти одне з перших важливих життєвих рішень – вибір професії. За цей час школа повинна навчити його планувати й управляти власним розвитком, а отже, брати на себе відповідальність за власний розвиток.

Простежуємо наступність щодо завдань із професійної орієнтації в державних стандартах початкової та базової освіти. Так, Державний стандарт базової середньої освіти визначає зміст освіти за кожною освітньою галуззю, а такою передбачає інтеграцію завдань із професійної орієнтації в кожному з них, розвиток компетентностей, які допоможуть учням зробити життєвий вибір – обрати заклад для здобуття професії та побудови власної освітньої та професійної траєкторії. Зокрема, серед компетентностей – підприємливість і фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування та реалізації проєктів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо [5].

Отже, розв'язання завдань із професійної орієнтації здобувачів освіти, що окреслені нормативними документами, передбачають побудову системи роботи в закладі освіти, яка передбачає участь у процесі профорієнтації всіх учасників освітнього процесу. Ефективність цієї роботи значною мірою залежить від взаємодії педагогів із батьками здобувачів освіти. Адже у правильному професійному виборі випускника школи зацікавлені всі. Та й ефективність окремих кроків на різних етапах навчання також залежить від злагодженої взаємодії команди, яка супроводжує дитину: класний керівник, учителі-предметники, практичний психолог, адміністрація закладу та батьки. Слід підкреслити, що педагогічна взаємодія передбачає спілкування як складний, багатоплановий процес устанавлення та розвитку контактів між людьми, а також спільну діяльність як організовану систему активності взаємодіючих учасників [10]. У контексті нашої теми це учні, педагоги, практичні психологи, батьки, представники служби зайнятості, громадські організації. Такий підхід відповідає концептуальним засадам Нової української школи – «педагогіці партнерства», діяльнісному та компетентнісному підходам.

Профорієнтаційна робота в Новій українській школі орієнтована на сучасний ринок праці, який пропонує велику кількість професій, цікавих для учнів. Важливо ознайомлювати здобувачів освіти з різними сферами діяльності та надавати інформацію про особливості й перспективи кожної професії, навички та компетенції, необхідні для успіху на ринку праці. Консультування фахівців, психологічна діагностика, використання інформаційно-комунікаційних технологій (онлайн тести, відеопрезентації, вебсемінари тощо), співпраця з роботодавцями та центрами зайнятості – ось неповний перелік складових системи профорієнтації в закладі освіти.

Розглянемо особливості взаємодії учасників освітнього процесу на різних етапах професійної орієнтації здобувачів освіти. У початковій школі професійна орієнтація має пропедевтичний характер. Профорієнтація на етапі початкового навчання передбачає ознайомлення дітей зі світом професій, із соціумом. Важливим завданням на цьому етапі є допомога дитині в пізнанні себе, виявленні своїх здібностей, талантів, нахилів. Роль батьків на цьому етапі навчання полягає у співпраці з учителем щодо ознайомлення дітей з професіями батьків, участі в різних заходах, організації та проведенні екскурсій. Особливу увагу слід приділити виробленню спільної стратегії взаємодії щодо виховання ціннісного ставлення до праці, поваги до людей різних професій. Ціннісне ставлення до праці – це визначальна складова змісту виховання особистості, що спрямована на формування в неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку та самовдосконалення. Ціннісне ставлення до праці є характеристикою особистості дитини, включає в себе ставлення до праці як однієї з важливих життєвих потреб, почуття задоволеності працею й наявності сукупності найважливіших моральних якостей, що визначають ставлення до трудової діяльності загалом. Це такі моральні якості як працьовитість, відповідальність, охайність, бережливість, вміння раціонально розподіляти робочий час та інші. Їх виховання можливе за умови тісної взаємодії вчителя та

батьків, їх власного прикладу, культивування цих якостей в сім'ї [6]. Також слід зазначити, що в початковій школі система роботи з професійної орієнтації тісно пов'язана з процесом трудового виховання. Трудове виховання розглядаємо як процес цілеспрямованого й усвідомленого прилучення зростаючої особистості до суспільних цінностей праці, що формуються у неї під час освітнього процесу та шляхом залучення її до суспільно корисних акцій, проєктів, окремих трудових дій відповідно до вікових можливостей та інтересу.

У початковій школі необхідна й важлива допомога батьків, їх активна участь у підготовці до різних форм роботи на уроках, адже усі навчальні предмети мають свій потенціал щодо професійної орієнтації. Практичні форми роботи, підготовка спільних проєктів, знайомство з людьми різних професій – це ті види взаємодії, які допоможуть дітям не лише познайомитися з різними професіями, а й зрозуміти, до яких сфер діяльності людини вони мають інтерес, якими якостями необхідно володіти представникам тих чи інших професій, відчути, у яких видах діяльності їм хотілося б випробувати свої вміння, здібності, таланти.

Система роботи з профорієнтації в базовій та старшій школі має свої особливості, що зумовлені віковими особливостями учнів і завданнями, які окреслені в державних стандартах цих ланок освіти. Період підліткового віку – це час формування особистості учня, перехід від дитинства до відповідального дорослого життя, після якого учень має прийняти важливе життєве рішення – вибір професії. За цей час школа покликана навчити його планувати й управляти власним розвитком, а отже, брати на себе відповідальність за власний розвиток і власні рішення.

Педагогічні колективи на цьому етапі співпрацюють із представниками різних сфер економіки для організації та проведення майстер-класів, відвідування підприємств і участі в профорієнтаційних заходах. Це дозволяє учням отримати реальний досвід роботи й ознайомитися з вимогами сучасного ринку праці. Неможливо уявити процес профорієнтації, як і в цілому освітній процес, без використання інформаційних технологій. Сучасні технології, такі як онлайн-тести, відеопрезентації, вебсемінари та онлайн-консультації, дозволяють забезпечити більш ефективний та зручний процес профорієнтації. Учням доступна широка база даних про професії, інформаційні ресурси для самостійного дослідження та взаємодія з професіоналами через соціальні мережі та спеціалізовані платформи. Взаємодія з батьками на етапі навчання дітей у базовій та старшій школі передбачає широку просвітницьку діяльність, формування у батьків позиції партнера, друга, консультанта. Батьків також варто знайомити з актуальною ситуацією на ринку праці, можливостями професійного консультування в закладі освіти. Їм необхідна підтримка й допомога класного керівника та практичного психолога з таких питань:

- баланс професійних, особистих і соціальних компетентностей молодшої людини;
- формування почуття самоповаги в підлітків/юнаків;

- сильні сторони й інтереси дитини та вибір подальшого освітньо-професійного шляху;
- підтримка в ухваленні освітньо-професійних рішень;
- навчання впродовж життя – вимога сьогодення;
- інші.

Така просвітницька робота з батьками є дуже важливою. Адже часто батьки на етапі професійного самовизначення дитини, а також і задовго до цього вибирають неправильну тактику і позицію. Замість підтримки дитини та створення умов, за яких вона може проявити свої здібності, нахили, таланти, зорієнтуватись у своїх бажаннях і можливостях, відчутти баланс між ними, батьки вибирають тактику нав'язування своїх думок, стереотипів. Намагаються реалізувати свої мрії, що не здійснилися, або навпаки, применшують можливості дитини. Це зумовлено різними причинами. Але завдання педагога – допомогти і батькам знайти своє важливе місце в системі взаємодії під час професійного самовизначення учнів.

Отже, система роботи закладу освіти з професійної орієнтації в умовах сьогодення має базуватися на сучасних освітніх принципах і концептуальних засадах Нової української школи. Невід'ємною складовою цієї системи роботи є партнерська взаємодія з батьками. Перспективи профорієнтації полягають у постійному оновленні та розвитку професійної орієнтації. З урахуванням швидкого розвитку технологій та змін на ринку праці важливо надавати учням актуальну інформацію про нові професії, навички та компетенції, необхідні для успішного вступу на ринок праці. Також важливо разом із батьками забезпечити підтримку та консультивання молоді на різних етапах профорієнтаційного процесу, адаптуючи його до індивідуальних потреб і особливостей кожного учня. Батьки, з одного боку, також потребують консультативної допомоги та підтримки, а з іншого – є активними учасниками процесу професійної орієнтації.

Зміна підходів до професійної орієнтації в закладі освіти можлива за умови здійснення комплексу заходів, одним із яких є розвиток професійних компетентностей керівників і педагогічних працівників із цього питання. Тому система роботи з підвищення кваліфікації педагогів різного фаху має задовольнити їхню потребу в підвищенні кваліфікації з цього питання. Так, питання щодо професійної орієнтації мають бути включені в освітні програми підвищення кваліфікації з урахуванням специфіки кожної категорії педагогічних працівників. Наприклад, педагогам дошкільної та початкової освіти доречно розкрити суть пропедевтичного етапу професійної орієнтації. Керівникам і заступникам директорів закладів загальної середньої освіти доречно запропонувати тему «Сучасні підходи до профорієнтації в ЗЗСО». Учителям-предметникам важливо розкрити потенціал кожного навчального предмета щодо реалізації завдань із професійної орієнтації. Наприклад, предмет «Технології» є інтегрованою дисципліною: зміст технологічної освіти передбачає знання не тільки про технології, а й різні сфери діяльності та досягнень людства – науку, мистецтво, творчу діяльність, традиції, техніку,

виробництво, які тісно пов'язані з життям, з необхідністю вдосконалення технологій у різних галузях і полегшенням праці людини, підвищенням її продуктивності. Це спрямовано на досягнення мети загальної середньої освіти – формування компетентного, конкурентоспроможного випускника, який володіє певними вміннями, має сформовану мотивацію до навчання протягом життя з метою самореалізації у професійній та особистісній сферах. Тому внесок учителя технологій, як і вчителів інших навчальних предметів, може бути важливим і вирішальним у становленні освіченої особистості випускника школи у сфері техніки й технології та інформаційно-комунікаційних технологій, формуванні їх готовності до трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного суспільства, процесі побудови індивідуальної освітньої траєкторії та професійному виборі [11].

Ураховуючи все зазначене вище, можна зробити висновок про те, що побудова ефективної системи роботи в закладі освіти з профорієнтації надає молоді можливість зробити обдуманий вибір щодо майбутньої професії, зважаючи на свої інтереси, здібності, а також потреби ринку праці. Це сприяє зростанню самореалізації та забезпечує успішну кар'єру в обраній сфері. Досягнення цієї мети можливе за умови ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу та постійного професійного зростання педагогів, реалізації сучасних підходів до організації профорієнтаційної роботи, використання ефективних інструментів педагогічного впливу, зокрема інструментарію «педагогіки партнерства».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.URL: <http://surl.li/ixnq>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX.URL: <http://surl.li/mfrk>
3. Базовий компонент дошкільної освіти України. Під наук. керівн. Піроженко Т.О., авт. кол-в: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л.П. та ін. 2021. 37 с.
URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Baz_ovocho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Державний стандарт початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.
URL:<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
5. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
6. Про основні орієнтири виховання учнів 1 – 11 класів: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1243736-11#Text>

7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 року № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

8. Проект Концепції профорієнтації в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/news/kontseptsiya-proforiyentatsiyi-v-nush-gromadske-obgovorennya-dokumenta/>

9. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.07.2023 № 469-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2018-%D1%80#Text>

10. І. Козубовська, Г. Розлуцька, О. Савко. Взаємодія школи і родини у вихованні молодших школярів: вітчизняний і зарубіжний досвід (методичні рекомендації для бакалаврів і магістрів початкової освіти): навчально-методичне видання. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». 2021. С. 8.

11. Покроєва Л. Д., Остапенко А. С. Методична компетентність учителя технологій як основа його конкурентоспроможності. *Педагогічний альманах*. Зб. наук. праць. Вип. 44. Херсон, 2019. С.146–152.

Модель профорієнтаційної роботи в закладі освіти

*Марія АСТАХОВА,
завідувач кафедри соціально-гуманітарно освіти
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», канд. пед. наук,
Володимир НОСЕНКО, завідувач
Центру практичної психології, соціальної роботи та здорового способу життя
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»,
Всеволод СЕРГІЄНКО,
заступник директора з навчально-виховної роботи
комунальний закладу «Безлюдівський юридичний ліцей
імені Героя Радянського Союзу І.Я. Підкопая Безлюдівської селищної ради»,
Тамара ТКАЧОВА,
методист з профорієнтаційної роботи
Балаклійського міжшкільного ресурсного центру
Балаклійської міської ради Харківської області*

Учасниками мобільного творчого колективу розроблено модель профорієнтаційної роботи в закладі освіти, у якій розкрито зміст діяльності, що здійснюється адміністрацією та педагогічним колективом щодо організації та проведення комплексу заходів професійної самореалізації та розвитку майбутньої кар'єри здобувачів освіти.

Мета профорієнтаційної роботи в закладі освіти полягає в наданні здобувачам освіти систематичної, цільової та інформаційної підтримки у процесі вибору професійного шляху та розвитку кар'єри.

Ця модель передбачає здійснення наскрізного процесу профорієнтації за допомогою різних шляхів і методів щодо сприяння визначенню здобувачів освіти з вибором професії та підготовки конкурентоспроможних працівників на ринку праці.

Реалізація представленої моделі в закладі освіти сприятиме прийняттю здобувачами освіти свідомих рішень про майбутнє навчання та напрями професійного розвитку.

Завдання:

1. Створення умов для вивчення, формування та розвитку інтересів, нахилів і здібностей здобувачів освіти.

2. Надання систематичної, цільової та інформаційної підтримки у процесі вибору професійного шляху та розвитку кар'єри.

3. Ознайомлення з найбільш поширеними професіями, які відповідають інтересам молоді.

4. Виховання самодостатньої, упевненої в собі, з активною життєвою позицією людини.

5. Інтеграція набутих знань у практичну діяльність (майбутня професійна діяльність тощо).

6. Формування профільних класів з урахуванням інтересів, здібностей та особистісних якостей учнів.

7. Складання психолого-педагогічних характеристик за допомогою результатів тестування.

8. Розвиток широкого спектру пізнавальних і професійних інтересів, освітніх компетенцій, які забезпечують успішність у майбутній професійній діяльності.

9. Формування практичного досвіду в різних сферах пізнавальної та професійної діяльності, орієнтованого на вибір профілю навчання у старшій школі.

10. Надання психолого-педагогічної допомоги у процесі придбання здобувачами освіти уявлень про життєві, соціальні цінності, зокрема пов'язані з професійним становленням.

11. Здійснення науково обґрунтованого діагностико-консультаційного підходу до професійної орієнтації учнів і їх батьків. Розширення можливостей соціалізації здобувачів освіти шляхом організації їх навчальної та виховної діяльності; налагодження ефективної співпраці з потенційними місцевими й регіональними стейкхолдерами для врахування суспільного попиту на ринку праці.

Очікувані результати:

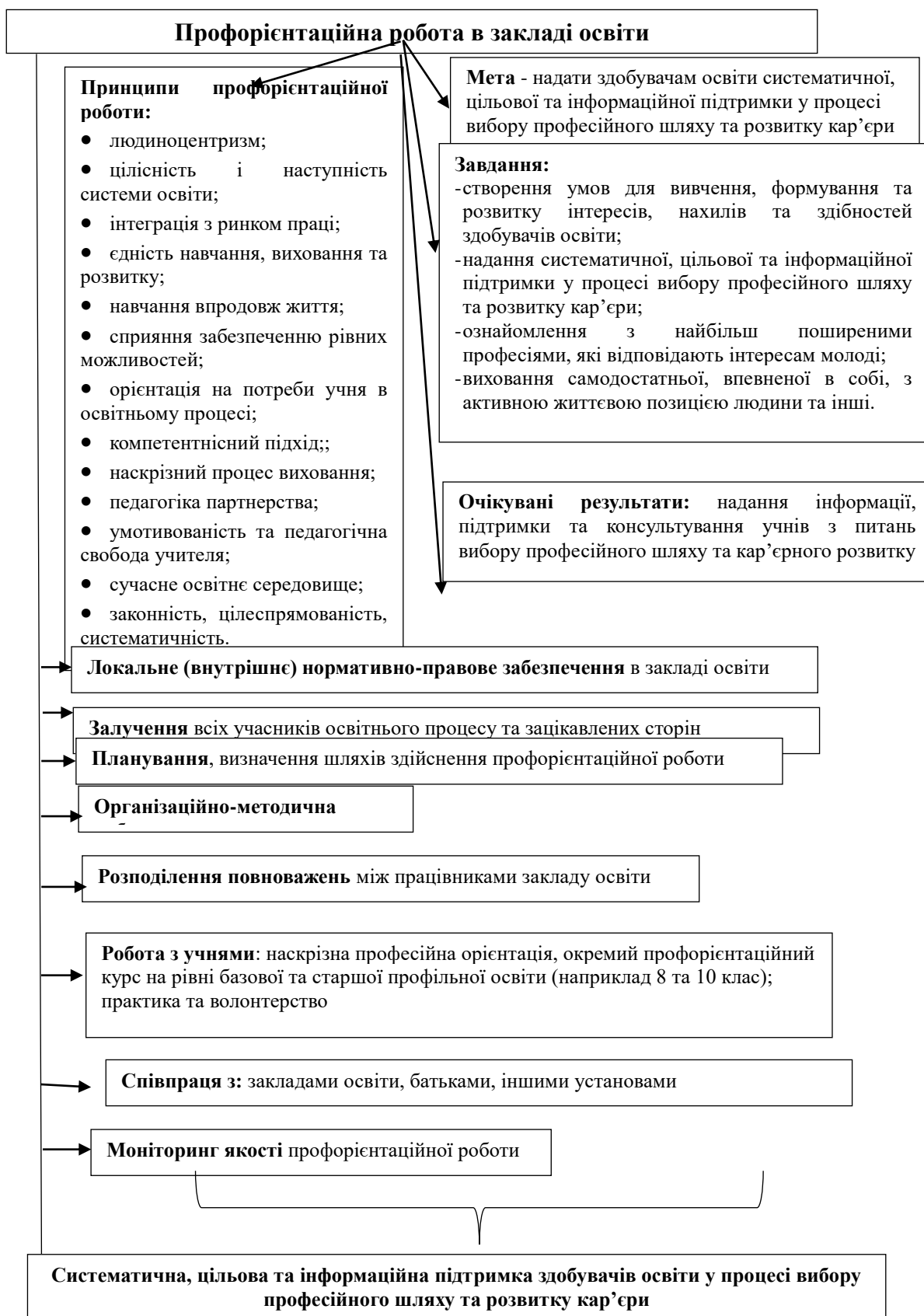
Реалізація моделі профорієнтаційної роботи в закладі освіти спрямована на надання інформації, підтримки та консультування учнів із питань вибору професійного шляху та кар'єрного розвитку.

Інформаційні рішення:

- учні отримують достовірну інформацію про різні професії, ринок праці та освітні шляхи;

- учні можуть оцінити свої інтереси, навички та цінності для визначення відповідних професійних шляхів.

Модель профорієнтаційної роботи в закладі освіти

Розробка індивідуального плану кар'єри:

- кожен учень створює особистий план кар'єри, урахувавши свої цілі, потреби та можливості;
- план може включати в себе освітні кроки, стажування та інші дії, які допомагають досягти кар'єрних амбіцій.

Розвиток навичок прийняття рішень:

- учні навчаються аналізувати й урахувати свої інтереси та здібності при виборі професії;
- розвиваються навички самооцінки та саморегуляції для досягнення успіху у вибраній галузі.

Психологічна готовність до кар'єрних викликів:

- учні отримують психологічну підтримку для подолання стресу та невизначеності, пов'язаних із вибором професії;
- розвиваються навички адаптації та управління змінами в кар'єрному житті.

Взаємодія з експертами та практиками:

- учні мають можливість спілкуватися з представниками різних галузей і отримувати поради та досвід від практикуючих професіоналів;
- взаємодія з експертами сприяє розумінню реальних умов і вимог ринку праці.

Відслідковування результатів:

- заклад освіти має механізми відстеження кар'єрного розвитку своїх випускників; зворотний зв'язок допомагає адаптувати та вдосконалювати програми профорієнтації.

Модель профорієнтаційної роботи в закладі освіти представлено на рисунку 1.

Детальніше зупинимося на принципах профорієнтаційної роботи й описі представленої моделі.

Принципи профорієнтаційної роботи:

- людиноцентризм;
- цілісність і наступність системи освіти;
- інтеграція з ринком праці;
- єдність навчання, виховання та розвитку;
- навчання впродовж життя;
- сприяння забезпеченню рівних можливостей;
- орієнтація на потреби учня/учениці в освітньому процесі;
- компетентнісний підхід;
- наскрізний процес виховання;
- педагогіка партнерства;
- умотивованість і педагогічна свобода вчителя;
- сучасне освітнє середовище;
- законність, цілеспрямованість, систематичність;

- формування професійних намірів підлітків і молоді щодо економічних потреб держави з урахуванням їх особистих уподобань, психолого-фізіологічних можливостей;
- виховне та культурно-освітнє спрямування профорієнтаційної роботи;
- єдність у взаємодії;
- пріоритетність державної політики в галузі освіти;
- задоволення потреб молоді у виборі професії;
- комплексний характер профорієнтаційних послуг;
- узгодження інтересів особи і суспільства через ринок праці;
- діяльнісний підхід до визначення професійної придатності.

Локальне (внутрішнє) нормативно-правове забезпечення в закладі освіти:

- Наказ «Про організацію та ведення профорієнтаційної роботи в поточному навчальному році» (із зазначенням відповідальних).
- Положення про профорієнтаційну роботу в закладі освіти (за потреби).
- Наявність цілісної програми (або плану) професійної орієнтації, публічно доступної на вебсайті закладу освіти.

Визначення фахівця-консультанта з питань професійної орієнтації (профорієнтаційні радники).

Залучення всіх учасників освітнього процесу та зацікавлених сторін

1. Здобувачі освіти, педагогічні працівники, батьки.
2. Громадське самоврядування закладу.
3. Роботодавці.
4. Громадські організації тощо.

Шляхи здійснення профорієнтаційної роботи:

- Професійний внесок учителів усіх навчальних предметів, класних керівників, інших членів педагогічного колективу.
- Співробітництво закладу освіти зі стейкхолдерами – представниками виробництв, сфери обслуговування, іншими роботодавцями.
- Взаємодія з громадськими організаціями.
- Організація позашкільної та позакласної роботи (екскурсії на підприємства, лекції, бесіди, конференції: тематичні вечори, перегляд і обговорення фільмів, зустрічі, диспути, олімпіади, конкурси, вікторини, захист рефератів/ проєктів про професії; участь у гуртках, трудових шкільних об'єднаннях, факультативах та ін.).
- Тестування, анкетування, опитування, участь у творчих проєктах.
- Презентація подій, досягнень і освітніх можливостей в засобах масової інформації, соціальних мережах.

Планування:

У річному плані є розділ «Профорієнтаційна робота»:

Організаційно-методичні заходи:

- Інформування учнів та їх батьків про професії, які користуються попитом на ринку праці.
- Виховна година.
- Місячник профорієнтації.
- Предметні тижні, декади, олімпіади.
- Анкетування.
- Спільне зібрання учнів і батьків.
- Індивідуальні профконсультації психолога.
- Тренінги.

Реалізація професійної орієнтації через позаурочну діяльність:

- Інформаційні зустрічі з центром зайнятості.
- Участь у ярмарку професій, вакансій.
- Професіографічні зустрічі з екскурсіями на підприємства із залученням наставників і ветеранів праці.
- Виставки, конкурси «Професія майбутнього», «Моє захоплення».

Психолого-педагогічне супроводження професійного самовизначення учнів:

- Індивідуальні консультації практичного психолога та батьківські збори з питань профорієнтації молоді .
- Підготовка методичних матеріалів та інформаційно-просвітницьких матеріалів із профорієнтаційної роботи.
- Проведення тестування та анкетування здобувачів освіти 9-х класів із метою виявлення професійної направленості.

Організаційно-методична робота:

- Доступ до актуальної, повної та якісної інформації щодо спеціальностей, умов навчання та закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, опису професій та можливостей розвитку кар'єри.
- Розвиток пізнавально-пошукових навичок здобувачів освіти, критичного та творчого мислення, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі.
- Дослідження вікових особливостей професійного самовизначення здобувачів освіти.
- Уведення в освітній процес спецкурсів і курсів за вибором, які здатні забезпечити освітні потреби старшокласників у їх подальшій професійній діяльності.

Проходження педагогами онлайн-курсу «З учнями про освіту та кар'єру».

Розподілення повноважень

Директор

- Здійснює загальне керівництво всіма напрямками діяльності закладу згідно з його Статутом і законодавством України.
- Визначає стратегії, мету й завдання розвитку закладу, прийняття рішення про програмне забезпечення та планування його роботи.
- Забезпечує заклад освіти кваліфікованими педагогами для проведення профорієнтаційної роботи.

- Створює умови для підвищення професійної майстерності педпрацівників.

Заступник директора з НВР

- Організовує поточне та перспективне планування діяльності педагогічного колективу.
- Здійснює систематичний контроль за якістю навчально-виховного процесу й об'єктивністю оцінювання навчальної успішності учнів.
- Організовує просвітницьку роботу серед батьків із питань організації освітнього процесу.
- Надає допомогу педагогічним працівникам в опануванні та розробленні інноваційних програм і технологій.
- Проводить спільну роботу з педагогічними працівниками: наради; семінари; «круглі столи»; ділові ігри; тренінги; конференції.

Заступник директора з виховної роботи

- Організовує правове виховання та профілактичну роботу з учнями.
- Організовує індивідуальну роботу з обдарованими дітьми та дітьми з ООП.
- Здійснює роботу з батьківським комітетом і батьківською громадськістю;
- Налагоджує співпрацю з педагогічним колективом щодо виявлення інтересів і здібностей учнів.

Практичний психолог

- Викладання окремого курсу з професійної орієнтації.
- Надання індивідуальних консультацій учням.
- Здійснення гнучкої системи профорієнтаційної діагностики (тестування).
- Організація та проведення просвітницьких заходів, попередні висновки про професійну придатність майбутніх фахівців.

Учителі

- Наскрізна профорієнтаційна діяльність через навчальні предмети.
- Реалізація через міжпредметні зв'язки, STEM-предмети.
- Виховна позакласна діяльність.
- Здійснення гнучкої системи профорієнтаційної діагностики (тестування).

Робота з учнями:

- наскрізна професійна орієнтація;
- окремий профорієнтаційний курс на рівні базової та старшої профільної освіти (наприклад, 8 та 10 клас);
- практика та волонтерство.

Початкова школа (1–4 класи):

- Створення умов для розвитку здібностей, нахилів, талантів учнів.
- Ознайомлення учнів (з урахуванням вікових особливостей) із професіями, світом праці.

- Підготовка дітей до трудової діяльності.
- Формування в них потреби своєю працею приносити користь іншим.
- Включення дітей у посильну суспільно-корисну працю, у різні види навчальної та ігрової діяльності.
- Формування сумлінного ставлення до праці, інтересу до професії батьків і найближчих довколишніх, до найпоширеніших професій.

Методи профорієнтаційної роботи:

- ведення профорієнтаційного словника (довідника);
- мінілекції про професію, знайомство учнів з основними вимогами, що постають перед людиною, яка обрала цю професію;
- малювальні методики;
- виготовлення аплікацій та паперових моделей про професію, створення паперової моделі техніки чи приладдя праці;
- перегляд відеосюжетів відповідно до тематики та їх обговорення;
- бесіди із запрошеними представниками різних професій (батьки або інші родичі дітей) та ін.

Базова школа (5–6 класи)

- Робочий зошит для проведення виховних бесід з учнями 5–10 класів на тему професійного самовизначення та планування кар'єри (методичний комплект «Бесіди про кар'єру»).
- Анкетування та тестування (оцінка інтересів і здібностей учнів).
- Розробка навчальних матеріалів і уроків учителями-предметниками, які демонструють практичне застосування набутих знань та навичок у реальних професіях.
- Інтерактивні плакати «Професії майбутнього» (створення дітьми).

7–9 класи

- Окремий профорієнтаційний курс, запроваджується як курс за вибором у 8 і 10 класах.
- Практика та волонтерство.
- Тестування.
- Розробка навчальних матеріалів і уроків учителями-предметниками, які демонструють практичне застосування набутих знань та навичок у реальних професіях.

Профільна школа (10–12 класи)

- Окремий профорієнтаційний курс, запроваджується як курс за вибором у 10 і 12 класах.
- Створення галереї професій.
- Практика та волонтерство.
- Ярмарка професій.
- Тестування.
- Симуляції (<https://osvita.diia.gov.ua/simulators>).

- Проєкт «One day at work».
- Індивідуальні консультації.

Допоміжні заходи

- Проведення челенджерів, флешмобів.
- Виготовлення буклетів інформаційного характеру.
- Створення та розповсюдження рекламних роликів.
- Оформлення виставок із презентаційними матеріалами.
- Колективні поїздки з метою профорієнтації.
- Залучення професіоналів із різних сфер для презентації професії.
- Ігри, бесіди про професії, заняття з професійної орієнтації, а також тестування учнів щодо їхніх інтересів і здібностей.
- Квести, діалоги з видатними представниками професій.
- Відеокурси, на яких будуть саме ці видатні професіонали та розкажуть про свою професію.
- Тренінги та заняття із сучасних навичок (командна робота, лідерство, створення презентацій, публічні промови, ефективне спілкування, керування емоціями тощо).

Співпраця:

Із закладами освіти

- Організація системи професійної орієнтації на базі міжшкільних ресурсних центрів.
- Упровадження спецкурсів, які забезпечують профільну, допрофесійну, професійну підготовку.
- Дієва та якісна професійна орієнтація шляхом:
  - тестування;
  - анкетування, опитування;
  - участь у профорієнтаційних проєктах;
  - відвідування сайтів;
  - участь в онлайн курсах.

Із батьками

- Організація тематичних батьківських зборів.
- Надання інформації щодо ролі батьків у профорієнтаційному процесі.
- Надання інформації щодо профорієнтаційних заходів ЗВО.
- Індивідуальні консультації (за потребою).

З іншими установами

- Співпраця з центром зайнятості, ЗВО та ЗПТО.
- Співпраця з громадськими організаціями, волонтерськими центрами.
- Career Hub та ГО «Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності».
- Використання методичного комплексу, розробленого фахівцями в Центрі «Розвиток КСВ».
- Використання методичного комплексу «Бесіди про кар'єру» (<https://careerhub.in.ua/allprojects/career-lessons/>).

Моніторинг якості профорієнтаційної роботи

Вивчення як якісних, так і кількісних показників:

- збір і аналіз адміністративної інформації про стан організації профорієнтаційної роботи в ЗЗСО;
- готовності до навчання учнів на етапі базової середньої та профільної освіти відповідно до засадничих принципів НУШ.

Упровадження моделі професійної орієнтації, проведення профорієнтаційних заходів, діагностики професійних нахилів здобувачів освіти, налагодження співпраці із стейкхолдерами та інформування учнів і батьків сприятиме професійній орієнтації учнів, надасть підтримку їх особистісному розвитку та сприяє свідомому вибору майбутньої професії. Це сприятиме підвищенню рівня усвідомленого вибору професії серед випускників, зростанню кількості здобувачів освіти, які визначились із подальшим місцем навчання та майбутньою професією, формуванню їхньої мотивації до особистісного розвитку та професійної самореалізації, врахуванню динаміки змін у суспільстві та сучасних потреб ринку праці.

Система роботи закладу освіти з профорієнтації

Всеволод СЕРГІЄНКО,
заступник директора з навчально-виховної роботи
КЗ «Безлюдівський юридичний ліцей імені Героя Радянського
Союзу І. Я. Підкопая Безлюдівської селищної ради»

Система роботи закладу освіти з профорієнтації базується на комплексному підході та передбачає допомогу учням і студентам у визначенні своїх цілей та виборі професійного шляху. Профорієнтація є важливою складовою освітнього процесу, яка допомагає учням зрозуміти свої інтереси, здібності та краще орієнтуватись у виборі професії. Сучасний підхід до профорієнтації включає в себе індивідуалізований підхід, використання сучасних технологій та активну співпрацю між закладами освіти та бізнес-середовищем.

Розглянемо різні аспекти профорієнтаційної роботи в закладі освіти.

Аспекти консультативної роботи з профорієнтації

1. **Індивідуалізація.** Кожна консультація здійснюється індивідуально, ураховуючи унікальні інтереси, здібності, особистість і побажання кожного здобувача освіти.

2. **Діагностика.** Під час консультації консультант допомагає учню визначити його інтереси, цінності, міцні та слабкі сторони, а також потенційні професійні напрями.

3. **Інформаційна підтримка.** Консультант надає інформацію про різні професії, освітні програми, вимоги до вступу, перспективи на ринку праці, можливості навчання та розвитку.

4. **Аналіз і вибір.** На основі зібраної інформації консультант допомагає учню/студенту скласти список можливих професійних напрямів і розглянути їхні переваги та недоліки.

5. **Планування кроків.** Разом консультант розробляє план дій для досягнення обраних кар'єрних цілей. Цей план може включати в себе вибір освітнього закладу, пошук стажування, розробку резюме тощо.

6. **Психологічна підтримка.** У процесі консультування можуть виникати психологічні аспекти, такі як стрес, невпевненість або тривога. Консультанти готові надати емоційну підтримку та допомогу у вирішенні цих питань.

7. **Моніторинг і підтримка.** Після вибору професійного напрямку консультант може надавати підтримку учню або студенту, слідкуючи за його прогресом і допомагаючи подолати будь-які труднощі на шляху до досягнення кар'єрних цілей.

8. **Ресурси та інструменти.** Консультанти можуть використовувати різноманітні інструменти, такі як тестування та анкети, щоб допомогти учням краще зрозуміти себе і свої можливості. Консультативна робота з профорієнтації допомагає учням і студентам зробити обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього, сприяє їхньому професійному розвитку та підвищує їхні шанси на успіх у вибраній сфері.

Інформаційний ресурс: Заклад надає доступ до різноманітних інформаційних ресурсів про різні професії, заклади вищої освіти, вимоги до кар'єри та можливості професійного розвитку. Інформаційний ресурс профорієнтації – це онлайн або офлайн платформа, яка надає користувачам інформацію та ресурси, необхідні для вибору професійного напрямку і планування кар'єри. Основною метою такого ресурсу є підтримка учнів, студентів та інших осіб у прийнятті обґрунтованих рішень щодо своєї майбутньої професії.

Сучасний погляд на здійснення профорієнтації передбачає наявність у закладі освіти професійних консультантів, які працюють зі студентами та учнями. Ці спеціалісти проводять індивідуальні консультації, тестування, анкетування, щоб допомогти особам визначити свої інтереси, навички та цінності. Консультативна робота з профорієнтації – це важлива складова системи підтримки учнів і студентів у визначенні свого майбутнього професійного шляху та кар'єрних цілей. Цей процес передбачає індивідуальні консультації та розмови з фахівцями, які надають професійну допомогу й поради.

Інформаційний ресурс профорієнтації

1. **Інформація про професії.** Ресурс містить детальну інформацію про різні професійні напрями, включаючи опис роботи, вимоги до освіти,

потенційну заробітну плату, перспективи розвитку та пов'язані з професією можливості.

2. **Освітні програми і навчальні заклади.** Ресурс надає інформацію про навчальні програми, університети, коледжі та технічні школи, які пропонують освіту у вибраних професійних галузях.

3. **Тестування і анкетування.** Користувачі можуть скористатися різними тестами й анкетами, щоб визначити свої інтереси, навички та стилі роботи, що допоможе їм зробити більш обдуманий вибір.

4. **Кар'єрні можливості.** Ресурс також може надавати інформацію про вакансії та можливості для стажування чи практики в різних компаніях і галузях.

5. **Поради та рекомендації.** Інформаційний ресурс може містити поради й рекомендації щодо процесу вибору професії, планування кар'єри, написання резюме, підготовки до співбесіди тощо.

6. **Відео та інтерактивні матеріали.** Ресурс може включати в себе відеоінтерв'ю з професіоналами, відеоуроки та інші інтерактивні матеріали, які допоможуть користувачам краще зрозуміти професійні аспекти.

7. **Спільноти та форуми.** На ресурсі можуть існувати форуми або спільноти, де користувачі мають змогу обмінюватися досвідом, задавати питання та спілкуватися з іншими, які цікавляться профорієнтацією.

8. **Оновлення та розширення інформації.** Інформаційний ресурс повинен регулярно оновлюватися, щоб відображати останні тренди у світі праці та освіти. Інформаційні ресурси профорієнтації є важливим інструментом для тих, хто шукає краще розуміння свого професійного майбутнього та можливостей. Вони сприяють узгодженню індивідуальних інтересів із реальними можливостями на ринку праці та сприяють більш успішному вибору кар'єрного шляху.

9. **Події та семінари.** Заклад організовує різні події, зокрема відкриті лекції, семінари, ярмарки вакансій, на яких учні та студенти можуть отримати інформацію про різні професії, спілкуватися з представниками різних галузей. Події та семінари у сфері профорієнтації є важливим інструментом для надання інформації, навчання та спілкування з метою допомоги учням, студентам, іншим особам у визначенні свого професійного шляху.

Інструменти профорієнтації

1. **Інформаційне надання.** Події та семінари дозволяють надати учасникам детальну й актуальну інформацію про різні професії, освітні програми, можливості навчання та поточні тренди на ринку праці. Під час таких заходів можуть бути проведені презентації, лекції та панельні обговорення зі спеціалістами з різних галузей.

2. **Участь у практичних діях.** Події та семінари можуть включати в себе практичні вправи, майстер-класи та роботу в малих групах, що допомагає учасникам спробувати себе у певних професіях або завданнях, що може допомогти їм краще зрозуміти свої інтереси й навички.

3. **Можливість спілкування з експертами.** Події та семінари надають учасникам можливість особисто спілкуватися з професіоналами та експертами в різних галузях. Це дає змогу отримати відповіді на питання, отримати поради та підтримку в процесі вибору професії.

4. **Мережеві можливості.** Події та семінари створюють можливість для учасників побудувати професійні контакти й розширити свою мережу знайомств. Це корисно для майбутнього працевлаштування та знаходження можливостей для стажування чи практики.

5. **Розширення горизонтів.** Участь у різних подіях дозволяє учасникам відкривати нові горизонти й дізнаватися про професії або галузі, які можуть бути їм маловідомими.

6. **Спеціалізовані заходи.** Події та семінари можуть бути спеціалізованими для конкретних груп осіб, наприклад, для випускників шкіл, студентів або осіб, які шукають роботу. Це дозволяє більш точно відповідати потребам аудиторії.

7. **Практична підготовка до кар'єри.** Деякі події можуть включати в себе симуляцію співбесіди, розгляд кейсів, інші практичні завдання, що допомагають учасникам підготуватися до кар'єрного розвитку та пошуку роботи. Події та семінари з профорієнтації сприяють інформованому вибору професійного шляху, допомагають учасникам отримати практичний досвід і будують міцні зв'язки у світі праці. Ці заходи можуть бути ефективним інструментом у підготовці молодих людей до майбутнього кар'єрного успіху.

8. **Практика та стажування.** Заклад сприяє організації практики та стажування для студентів, щоб вони могли здобути практичний досвід і підтвердити свій вибір професії. Практика та стажування відіграють важливу роль у профорієнтації, допомагаючи учням і студентам отримати практичний досвід, пізнати реальне робоче середовище та визначити, чи відповідає вибрана професія їхнім очікуванням.

Фактори, що сприяють профорієнтації

1. **Практичний досвід.** Практика та стажування надають учасникам можливість отримати безпосередній досвід роботи у своїй обраній галузі або професії. Це дозволяє їм зрозуміти, як виглядає робота на практиці та чи відповідає вона їхнім очікуванням.

2. **Вивчення конкретної професії.** Під час практики учасники можуть докладніше дізнатися про специфіку обраної професії, її вимоги та особливості робочого процесу.

3. **Розширення мережі знайомств.** Практика та стажування можуть допомогти учасникам побудувати корисні професійні контакти й установити зв'язки з представниками галузі, що може бути корисним для подальшого працевлаштування.

4. **Підтвердження професійного вибору.** Іноді під час практики учасники утверджуються в тому, що вибрана професія відповідає їхнім

очікуванню та їхнім інтересам. Іноді ж, навпаки, вони розуміють, що треба переглянути свій вибір і вибрати іншу професійну галузь.

5. Засвоєння нових навичок. Практика та стажування дають можливість удосконалити практичні навички, необхідні для виконання конкретних завдань у вибраній галузі.

6. Підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Практика та стажування додають у резюме корисний досвід і роблять випускників більш конкурентоспроможними на ринку праці.

7. Визначення подальших кроків. Досвід практики може допомогти учням визначити, які кроки потрібно застосувати для досягнення кар'єрних цілей та подальшого професійного розвитку. Отже, практика та стажування є важливими інструментами профорієнтації, оскільки вони допомагають учасникам практично випробувати свої професійні інтереси й визначити, чи відповідає вибрана професія їхнім потребам і амбіціям.

8. Психологічна підтримка. Окрім консультативної роботи, заклад надає психологічну підтримку здобувачам освіти у вирішенні емоційних і психологічних питань, пов'язаних із вибором кар'єри. Психологічна підтримка в профорієнтації відіграє важливу роль у допомозі учням, студентам, іншим особам у розв'язанні психологічних питань, які можуть виникнути під час процесу вибору професійного шляху.

Психологічна підтримка має такі ключові аспекти:

1. Самоідентифікація та самосприйняття. Психологічна підтримка допомагає учням і студентам краще зрозуміти себе, свої інтереси, цінності, мотивації та психологічні особливості, що може допомогти у виборі майбутньої професії.

2. Стрес і тривожність. Психологи можуть допомогти особам зменшити стрес і тривожність, що можуть виникнути внаслідок невизначеності та невпевненості, пов'язаних із вибором професії. Вони надають інструменти для ефективного управління стресом.

3. Подолання психологічних бар'єрів. Психологи допомагають виявити й подолати психологічні бар'єри, які можуть заважати учням і студентам зробити обґрунтований вибір професії. Це може включати в себе побоювання, низьку самооцінку, обмежувальні переконання та інші психологічні проблеми.

4. Мотивація та цілі. Психологічна підтримка допомагає встановити мотивацію та цілі учням і студентам, що може підтримати їхній професійний розвиток і сприяти досягненню кар'єрних цілей.

5. Підтримка при неспіхах і розчаруваннях. Психологи готові надати підтримку та консультації учням і студентам, які можуть зіткнутися з неспіхами або розчаруваннями у вибраній професії. Вони допомагають розуміти, що невдачі є нормальною частиною процесу, і навчають справлятися з ними.

6. Подолання конфліктів і вибір альтернативних шляхів. Психологи можуть допомогти учням і студентам вирішити конфлікти та розглянути

альтернативні варіанти професійного шляху, які можуть відповідати їхнім потребам і побажанням.

7. Розвиток навичок прийняття рішень. Психологи навчають учнів і студентів навичок прийняття обґрунтованих рішень, включаючи аналіз і варіювання різних етапів і прогнозування їхніх наслідків.

8. Співпраця з роботодавцями. Заклад співпрацює з роботодавцями й підприємствами для організації стажування, працевлаштування та отримання реального досвіду роботи. Співпраця з роботодавцями має важливе значення у профорієнтації, оскільки вона допомагає створити зв'язок між освітою та ринком праці, забезпечує більш ефективний вибір професійного шляху для учнів і студентів.

Можливості співпраці з роботодавцями в профорієнтації

Інформація про вимоги ринку праці. Роботодавці можуть надавати цінну інформацію про потреби ринку праці, вимоги до кваліфікації та навичок, які вони очікують від майбутніх працівників. Ця інформація допомагає освітнім закладам адаптувати свої програми до реальних потреб.

Можливості стажування та практики. Роботодавці можуть співпрацювати з освітніми закладами, щоб надавати учням і студентам можливості стажування та практики. Це дозволяє молодим людям здобувати практичний досвід і відчутти, як працює їхня вибрана професія.

Проведення інформаційних заходів. Роботодавці можуть брати участь у профорієнтаційних заходах, таких як лекції, «воркшопи», кар'єрні ярмарки тощо. Вони можуть розповісти про свою компанію, розкривати деталі роботи в конкретній галузі та надавати поради стосовно розвитку кар'єри.

Менторська підтримка. Роботодавці можуть функціонувати як ментори для учнів і студентів, надаючи їм можливість дізнатися більше про конкретну професію, отримувати поради та підтримку в їхньому професійному розвитку.

Спільні проєкти й дослідження. Роботодавці можуть співпрацювати з освітніми закладами над спільними дослідницькими проєктами або навчальними програмами, що дозволяє учням і студентам отримати практичний досвід і розвинути необхідні навички.

Вакансії та підготовка до працевлаштування. Роботодавці можуть інформувати про вакансії та вимоги до кандидатів, допомагати учням і студентам готуватися до співбесіди, надавати рекомендації та навички щодо пошуку роботи. Співпраця з роботодавцями допомагає зменшити розрив між освітою та ринком праці, забезпечує молодим людям більше можливостей для практичного досвіду й навчання, робить процес профорієнтації більш зорієнтованим на реальні потреби ринку праці.

Моніторинг і оцінка в профорієнтації

Система роботи з профорієнтації має вбудовані механізми моніторингу й оцінки її ефективності, щоб постійно вдосконалювати свою роботу та забезпечити найкращу підтримку для учнів і студентів. Моніторинг і оцінка

відіграють важливу роль у профорієнтаційній діяльності, допомагаючи визначити ефективність програм і послуг, забезпечуючи постійне вдосконалення процесу профорієнтації.

Роль моніторингу й оцінки в профорієнтації:

1. **Оцінка потреб аудиторії.** Моніторинг дозволяє збирати й аналізувати дані про потреби та інтереси цільової аудиторії. Це допомагає визначити, які професійні програми, інформаційні ресурси та послуги є найбільш важливими для учнів і студентів.

2. **Оцінка ефективності програм і послуг.** Моніторинг і оцінка допомагають визначити, наскільки ефективними є профорієнтаційні програми й послуги. Це включає в себе вимірювання результатів, які досягаються учнями та студентами, такі як збільшення рівня самосвідомості, підвищення кількості знаходжень роботи або підвищення рівня задоволеності користувачів.

3. **Адаптація програм і послуг.** Результати моніторингу й оцінки допомагають вносити корективи в програми та послуги профорієнтації, забезпечуючи їх адаптацію до змінних потреб користувачів і ринку праці.

4. **Забезпечення якості та надійності інформації.** Оцінка допомагає перевірити точність і актуальність інформації, надаваної користувачам у рамках профорієнтації. Це важливо, оскільки неправильна інформація може призвести до невдач у виборі професійного шляху.

5. **Визначення найкращих практик.** Моніторинг і оцінка дозволяють ідентифікувати найкращі практики у сфері профорієнтації та поширювати їх серед інших освітніх установ і організацій.

6. **Планування стратегії розвитку.** Результати моніторингу й оцінки можуть служити основою для розробки стратегії розвитку профорієнтаційних програм і послуг. Це допомагає забезпечити постійне покращення якості та доступності цих послуг.

7. **Залучення фінансування.** Важливі дані та результати оцінки можуть бути використані для привертання фінансування від урядових організацій, грантових організацій або приватних спонсорів, щоб розширити та покращити профорієнтаційні програми й послуги. Моніторинг і оцінка допомагають забезпечити ефективну й результативну роботу у сфері профорієнтації, що сприяє кращим професійним виборам для молодих людей і підвищує їхні шанси на успіх у майбутньому. Ця система сприяє підвищенню професійної свідомості та успішному вибору кар'єрного шляху для молоді, що сприяє розвитку суспільства й економіки.

Профорієнтація в закладі освіти повинна бути відкритою, гнучкою та постійно адаптуватися до змін у світі праці й освіти, щоб забезпечити максимальну користь для молодого покоління та підготувати їх до успішного вибору майбутньої професії.

З урахуванням описаних аспектів профорієнтації заклад освіти складає план роботи з професійної орієнтації здобувачів освіти. Орієнтовний план роботи з профорієнтації наведено в таблиці 2.

Орієнтовний план роботи з профорієнтації

№ пор.	Назва заходу або програми	Мета	Термін проведення	Основні дії та завдання
1	Перші кроки в профорієнтації	Ознайомлення учнів із професіями та вимогами ринку праці	Протягом року	Відвідання лекцій, виставок професій, тестування зі здібностей
2	Індивідуальні консультації	Визначення інтересів і потенціалу кожного учня	Протягом року	Особисті зустрічі з консультантами, обговорення майбутніх цілей
3	Профорієнтаційні лекції	Розширення уявлень здобувачів освіти про сучасний ринок праці	Весна – осінь	Запрошення гостей-фахівців, відвідання ЗВО та підприємств
4	Робочі майданчики та майстер-класи	Ознайомлення учнів із практичними аспектами різних професій	Зима – весна	Проведення практичних занять, відвідування майстерень
5	Менторські програми	Надання можливості учням працювати з досвідченими фахівцями	Протягом року	Пошук і залучення менторів, організація зустрічей та спілкування
6	Відвідування ЗВО та підприємств	Ознайомлення учнів із навчальними та робочими умовами	Осінь – весна	Організація екскурсій та відвідування закладів освіти
7	Підготовка до вступу в ЗВО	Допомога у виборі спеціальностей та підготовці до вступних іспитів	Весна – літо	Курси підготовки, консультації з учителями
8	Створення портфоліо учнів	Сприяння систематизації інформації про учнів та її аналіз	Протягом року	Допомога учням при веденні та оновленні особистих даних у портфоліо

Список використаних джерел

1. Авдеев, Л. Г. Стан та перспективи розвитку професійної орієнтації в Україні. Науково-методичний посібник для працівників служби зайнятості. 2012. С. 16–44.
2. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення. *Офіційний вебпортал парламенту України*: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF>.

3. Туташинський, В. І. Концептуальні засади професійної орієнтації учнів. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 2012. с. 281–286.
4. Панок, В. Г. Психологічна служба системи освіти України. Укр. наук.-метод. Центр практ. психології і соц. роботи, 2003. С. 228.
5. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у 2020 році. Головне. | Державний центр зайнятості: <https://www.dcz.gov.ua>.
6. Пасічник, В. Організація профорієнтації в загальноосвітніх школах Польщі на сучасному етапі. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 1(302), 2015, с. 28.
7. Ольховка, П. Я. Професійна орієнтація школярів у гімназіях Польщі. Національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. Published. 2014.
8. Корсун, Г. О. Професійне самовизначення старшокласників у школах Німеччини. Інститут проблем виховання НАПН України, 2014, с. 308.
9. Хміль, О. В. Професійна орієнтація в системі середньої освіти: (французький досвід). Молодь і Ринок, 2011, с. 117.
10. Пономаренко, О. Г. Професійна робота у системі підготовки молоді до професійної сільськогосподарської діяльності у середніх навчальних закладах Великої Британії. Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2015.
11. Професійна орієнтація у новій українській школі. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczyyaprofori%D1%94ntaczii%CC%88dlyagromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf.
12. Черушева Г.Б., Синяков А.В. Актуальні проблеми профорієнтаційної роботи закладів вищої освіти: соціально-економічний контекст. *Статистика України*. 2020. № 2–3. С. 107–116.

II. Професійна орієнтація в закладі загальної середньої та позашкільної освіти: сучасний погляд

Мистецтво «Soft skills»: як розвивати ключові навички для майбутньої освіти

Олександр САВВІЧ,
методист Центру методичної та аналітичної роботи
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

У сучасному освітньому контексті, крім технічних знань, усе більше уваги приділяється так званим «Soft skills» (м'яким навичкам) – комплексу особистих якостей, які включають у себе комунікаційні здібності, лідерські якості, творчість, критичне мислення, спроможність до співпраці та розв'язання проблем. Ці навички стають із кожним роком важливішими для успішної орієнтації та адаптації на сучасному ринку праці.

Професор Лінда Дарлінг-Хаммонд з Університету Стенфорда (США) зауважує: «Успішність у роботі залежить не тільки від того, що людина знає, але й від того, як вона вміє це застосовувати». Це висловлювання підкреслює перехід від традиційного акценту на технічні знання до визнання важливості особистих якостей та навичок у побудові кар'єри.

Брюс МакКоннел, автор книги «М'які навички: посібник для розробника програмного забезпечення», підкреслює: «М'які навички є ключовими для побудови відносин, отримання популярності та створення більшої кількості можливостей для просування». Ця цитата відображає важливість м'яких навичок у сприянні розвитку кар'єри та досягненні успіху в професійній сфері.

Іншим авторитетом у сфері освіти й розвитку особистості є Сільвія Даміано, яка зауважила: «М'які навички – це особисті якості, риси характеру, вроджені соціальні навички та комунікативні здібності, необхідні для досягнення успіху на роботі». Це визначення підкреслює широкий спектр аспектів, що входять до складу «Soft skills», та їх значення для досягнення успіху в роботі.

Згідно з дослідженням, проведеним Всесвітнім економічним форумом, до 2030 року більше половини всіх працівників потребуватимуть суттєвого перенавчання та підвищення кваліфікації, а м'які навички будуть ключовими в цьому процесі.

У закладах освіти розвиток м'яких навичок може відбуватися через різні методи, такі як групові проєкти, рольові ігри, дискусії та дебати. Важливо, щоб учителі активно сприяли розвитку цих навичок, створюючи сприятливе середовище для співпраці та обміну думками. Окрім цього, технології також можуть бути використані для покращення м'яких навичок учнів. Наприклад, через використання онлайн-курсів, симуляцій та інтерактивних платформ.

У сучасному світі праці, де технології та методи роботи постійно еволюціонують, «Soft skills» (м'які навички) стають не менш важливими, ніж спеціалізовані навички (hard skills). Хоча спеціалізовані навички є основою

професійної компетентності, саме м'які навички часто визначають рівень успіху та кар'єрного зростання працівника. «Soft skills» є важливою складовою професійного успіху в будь-якій сфері діяльності. Вони включають різноманітні особистісні якості та соціальні вміння, які допомагають ефективно взаємодіяти з іншими людьми, вирішувати проблеми й адаптуватися до змін. Ось кілька причин, чому «Soft skills» є критично важливими:

1. Ефективна комунікація

М'які навички, такі як комунікаційні здібності, дозволяють учням чітко й ефективно виражати свої думки, ідеї та рішення. Це важливо як для внутрішньої командної роботи, так і для зовнішньої взаємодії. Комунікаційні навички включають здатність ефективно передавати інформацію як усно, так і письмово. Також вони включають вміння слухати й розуміти інших. Гарні комунікаційні навички допомагають уникати непорозумінь, створювати позитивну атмосферу в колективі та забезпечувати успішну взаємодію. У сучасному світі, де віддалена робота й цифрові комунікації стають нормою, вміння чітко та ефективно спілкуватися є надзвичайно важливим.

2. Співпраця та командна робота

Здатність працювати в команді є однією з найважливіших м'яких навичок. У сучасних організаціях проекти часто виконуються групами, де успіх залежить від ефективної співпраці та взаємодії між членами команди. Лідерські якості та вміння мотивувати інших також відіграють значну роль у досягненні спільних цілей. Співпраця передбачає здатність працювати в команді, ділитися ідеями, підтримувати інших і спільно досягати цілей. Це вміння є критично важливим у середовищах, де успіх залежить від колективних зусиль. Гарні навички співпраці допомагають створювати синергію та досягати результатів, які неможливо досягти самотійно.

3. Адаптивність і гнучкість

Ринок праці постійно змінюється, тому працівники повинні вміти швидко адаптуватися до нових умов, технологій та методів роботи. М'які навички, такі як адаптивність і гнучкість, дозволяють людям ефективно справлятися зі змінами та залишатися продуктивними навіть у нестабільних ситуаціях. Адаптивність включає здатність швидко пристосовуватися до нових умов, змін у роботі та непередбачуваних ситуацій. Це вміння дозволяє залишатися ефективним і продуктивним навіть у стресових ситуаціях. Адаптивність є особливо важливою в сучасному світі, де зміни відбуваються дуже швидко.

Гнучкість означає здатність змінювати підхід до роботи залежно від нових обставин. Гнучкі працівники можуть швидко переналаштовуватися, навчатися нових навичок і застосовувати інноваційні рішення.

4. Критичне мислення та розв'язання проблем

Уміння аналізувати інформацію, критично мислити та знаходити шляхи розв'язання складних проблем є важливими аспектами м'яких навичок. Це дозволяє учням не тільки виконувати свої обов'язки, але й активно брати участь у покращенні процесів та в інноваційній діяльності. Критичне мислення включає здатність аналізувати інформацію, оцінювати різні точки зору та

приймати обґрунтовані рішення. Це вміння допомагає уникати помилок, знаходити оптимальні рішення та ефективно розв'язувати проблеми. Критичне мислення є основою для інновацій, покращення процесів.

5. Емоційний інтелект

Емоційний інтелект включає здатність розуміти й управляти своїми емоціями, а також емоціями інших людей. Це сприяє створенню здорової робочої атмосфери, зменшенню конфліктів і покращенню взаємодії. Емоційний інтелект включає здатність розпізнавати, розуміти й управляти своїми емоціями, а також емоціями інших людей. Це вміння допомагає будувати міцні стосунки, уникати конфліктів і створювати гармонійне робоче середовище. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту здатні краще розуміти потреби та мотивації інших, що робить їх ефективними лідерами й командними гравцями.

6. Побудова та підтримка професійних відносин

Успішна кар'єра часто залежить від здатності будувати й підтримувати професійні стосунки з колегами, керівництвом і партнерами. М'які навички, такі як емпатія, комунікаційні навички та вміння слухати, допомагають створювати міцні професійні зв'язки, що сприяють кар'єрному зростанню та розвитку.

7. Креативність

Креативність передбачає здатність генерувати нові ідеї, знаходити оригінальні підходи до вирішення проблем і створювати інноваційні продукти чи послуги. Креативні люди здатні мислити нестандартно, що є ключовим фактором для успіху в умовах швидкозмінного ринку.

8. Лідерство

Лідерські навички включають здатність мотивувати інших, організовувати роботу команди, приймати відповідальні рішення та брати на себе відповідальність за результат. Гарні лідери здатні надихати інших на досягнення високих результатів і створювати позитивну робочу атмосферу.

9. Тайм-менеджмент

Тайм-менеджмент включає здатність ефективно розподіляти свій час, пріоритизувати завдання та дотримуватися дедлайнів. Це вміння допомагає підвищувати продуктивність, зменшувати стрес і досягати поставлених цілей у встановлені терміни.

10. Переконливість

Переконливість включає здатність впливати на думки та поведінку інших, використовуючи логічні аргументи, емоційні апеляції та харизму. Це вміння є важливим для успішних переговорів, продажів і побудови міцних стосунків із клієнтами та колегами.

Розвиток «Soft skills» у закладах освіти стає все важливішим у сучасному освітньому процесі. М'які навички, такі як комунікація, співпраця, критичне мислення та креативність, є вирішальними для успішного майбутнього учнів у швидкозмінному світі. Роль учителів, методи навчання та технології відіграють ключову роль у формуванні й розвитку цих навичок.

Учителі мають вирішальне значення в розвитку «Soft skills» у своїх учнів. Вони виступають не лише як джерело знань, а також як наставники, які допомагають їм розвивати особистісні та соціальні навички. **Основні способи, якими педагоги сприяють розвитку «Soft skills», включають:**

- *моделювання поведінки* – учителі слугують прикладом для своїх учнів, демонструючи ефективні комунікаційні навички, співпрацю, критичне мислення та лідерські якості;
- *надання зворотного зв'язку*, оскільки постійний зворотний зв'язок допомагає учням розуміти свої сильні сторони та ті сфери, які потребують покращення, сприяючи розвитку самосвідомості та саморегуляції;
- *створення сприятливого освітнього середовища*: учителі сприяють формуванню позитивного та підтримуючого навчального середовища, де учні можуть відкрито висловлювати свої думки, ставити запитання та експериментувати з новими ідеями.

Наведемо **кілька методів навчання, які ефективно сприяють розвитку «Soft skills» в учнів:**

- *проектна робота* дозволяє учням працювати над реальними завданнями, що вимагають застосування критичного мислення, креативності та здатності до вирішення проблем, а також сприяє розвитку відповідальності та самостійності;
- *групові проекти* є ефективним способом розвитку навичок співпраці та комунікації, змушують учнів працювати разом, ділитися ідеями та знаходити компроміси для досягнення спільної мети;
- *рольові ігри* допомагають учням розвивати емпатію та емоційний інтелект, дозволяючи ставати на місце інших людей, розуміти їхні почуття та мотиви, сприяють розвитку комунікаційних і лідерських навичок;
- *дискусії та дебати* стимулюють критичне мислення, здатність аргументувати свої позиції, також сприяють розвитку навичок активного слухання та толерантного ставлення до різних точок зору.

Сучасні технології відкривають нові можливості для розвитку «Soft skills» в учнів. Наприклад, онлайн-курси пропонують можливість розвивати різні м'які навички в зручному для них темпі. Різні платформи надають доступ до курсів із розвитку комунікаційних навичок, критичного мислення, лідерства та інших. А використання симуляцій та віртуальної реальності дозволяє учням практикувати різні сценарії та розвивати навички в безпечному середовищі. Наприклад, симуляції переговорів можуть допомогти розвивати комунікаційні та лідерські навички. Платформи, такі як Google Workspace, Microsoft Teams, сприяють ефективній співпраці та комунікації серед учнів, дозволяючи їм спільно працювати над проектами й обмінюватися ідеями. Використання соціальних мереж і форумів для обговорення навчальних тем сприяє розвитку навичок спілкування та критичного мислення. Це також допомагає учням

навчитися вести конструктивні дискусії та знаходити рішення для спільних проблем.

Розглянемо світові приклади успішного впровадження «Soft skills» в освітній процес.

1. **Фінляндія. Інтеграція «Soft skills» у навчальну програму.** Фінська система освіти відома своєю інноваційністю та акцентом на всебічний розвиток учнів. У Фінляндії м'які навички інтегруються в усі аспекти навчальної програми. Школи організовують багато міждисциплінарних проєктів, де учні працюють у групах, розвиваючи комунікативні навички, співпрацю та креативність. Наприклад, проєкти можуть включати створення екологічних ініціатив або підприємницьких стартапів.

2. **Сінгапур. Програми соціального та емоційного навчання (SEL).** У Сінгапурі в багатьох школах упроваджено програми соціального та емоційного навчання (SEL), що спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, саморегуляції та емпатії. Учні вчаться розпізнавати й управляти своїми емоціями, будувати здорові стосунки та ефективно розв'язувати конфлікти. Це допомагає створити позитивне навчальне середовище й покращити академічні результати.

3. **США. Програми проєктного навчання (PBL).** У багатьох школах США впроваджуються програми проєктного навчання (PBL), за якими учні працюють над довгостроковими проєктами, які вимагають дослідження, співпраці та критичного мислення. Наприклад, у школах High Tech High у Каліфорнії учні розробляють проєкти, що охоплюють різні предмети, такі як наука, технології, інженерія та математика (STEM), розвиваючи таким чином важливі м'які навички.

4. **Австралія. Підприємницькі програми у школах і коледжах.** В Австралії велика увага приділяється розвитку підприємницьких навичок у школах і коледжах. Програми, такі як «Young Achievement Australia» (YAA), надають учням можливість створювати власні стартапи під керівництвом менторів із бізнес-сфери. Ці програми допомагають розвивати навички лідерства, креативність, командну роботу та вирішення проблем. Учні отримують реальний досвід у веденні бізнесу, що готує їх до майбутньої кар'єри.

5. **Великобританія. Програми розвитку емоційного інтелекту.** У Великобританії багато шкіл упроваджують програми розвитку емоційного інтелекту, як «RULER Approach» від Єльського Центру Емоційного Інтелекту, які спрямовані на навчання учнів розпізнавати, розуміти й управляти своїми емоціями. Учні вчаться застосовувати ці навички в повсякденному житті та навчальному процесі, що сприяє створенню більш гармонійного й підтримуючого навчального середовища.

6. **Швейцарія. Міжнародні освітні програми.** Швейцарські школи, такі як International School of Geneva, упроваджують міжнародні освітні програми, які сприяють розвитку глобальних компетенцій та м'яких навичок. Учні беруть участь у міжнародних проєктах, обмінах і спільних дослідженнях, що дозволяє

їм розвивати міжкультурні навички, толерантність і здатність працювати в мультикультурних командах.

7. **Нова Зеландія. *Marae-Based Education Programs.*** У Новій Зеландії деякі школи впроваджують програми освіти на основі Мареї, традиційних громадських центрів корінного народу маорі. Ці програми зосереджені на розвитку колективних цінностей, культурної ідентичності та співпраці. Учні вчаться працювати разом у дусі єдності та взаємодопомоги, розвиваючи навички комунікації, співпраці та емоційного інтелекту.

8. **Японія. *Інтеграція «Soft skills» через внесення у шкільний розклад.*** Японські школи активно впроваджують інтеграцію soft skills у навчальні програми через шкільний розклад. Наприклад, учні відвідують заняття, присвячені етиці, соціальним відносинам і громадянському вихованню. Це допомагає їм розвивати навички комунікації, критичного мислення та співпраці. Крім того, регулярні заняття з фізичної активності та мистецтва сприяють розвитку творчих здібностей та емоційної стабільності.

9. **Німеччина. *Дуальна система освіти.*** У Німеччині дуальна система освіти, яка поєднує теоретичне навчання у класі та практичне навчання на робочих місцях, є ефективним способом розвитку «Soft skills». Учні працюють у реальних умовах на підприємствах, розвиваючи навички комунікації, командної роботи, адаптивності та відповідальності. Ця система забезпечує їм не тільки професійні знання, але й м'які навички, що необхідні для успішної кар'єри.

10. **Індія. *Програми підприємництва та лідерства для молоді.*** В Індії багато навчальних закладів, такі як Indian School of Business, впроваджують програми підприємництва та лідерства для молоді. Ці програми націлені на розвиток креативності, підприємницького мислення, лідерських якостей та навичок вирішення проблем. Учні беруть участь у бізнес-симуляціях, стартап-конкурсах і проектних роботах, що допомагає їм розвивати ключові м'які навички.

11. **Південна Корея. *Програми підготовки до життя в суспільстві.*** У Південній Кореї школи впроваджують програми підготовки до життя в суспільстві, де учні навчаються практичних навичок, таких як фінансова грамотність, навички ведення переговорів і управління часом. Ці програми допомагають розвивати відповідальність, організаційні здібності та критичне мислення.

12. **Італія. *Інтеграція мистецтва в навчальний процес.*** В Італії багато шкіл впроваджують мистецтво як частину основної навчальної програми. Заняття різними видами мистецтва, такими як музика, живопис і театр, сприяють розвитку творчих здібностей, емоційного інтелекту й комунікативних навичок. Учні вчаться виражати свої почуття та думки через мистецтво, що також сприяє розвитку креативності, здатності до самовираження.

13. **Бразилія. *Соціальні та емоційні навички у шкільній програмі.*** У Бразилії деякі школи впроваджують програми, спрямовані на розвиток соціальних і емоційних навичок. Наприклад, програма «Aprender a Conviver»

(Навчання співжиття) включає заняття з розвитку емпатії, управління емоціями та соціальної відповідальності. Це допомагає створити позитивне навчальне середовище та покращити міжособистісні відносини серед учнів.

14. **Україна.** *«Нова Українська Школа» (НУШ)* є загальнонаціональною реформою освіти, що впроваджує нові підходи до навчання та виховання. НУШ передбачає активне використання інтерактивних методів навчання, проєктної діяльності, групових робіт і дискусій, що сприяють розвитку «Soft skills» у школярів. **Основна увага приділяється** розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок, співпраці та креативності. Учителі проходять спеціальні тренінги та курси підвищення кваліфікації, щоб ефективно впроваджувати ці методики в навчальний процес.

Наведені вище приклади демонструють, як різні країни та заклади освіти впроваджують інноваційні підходи для розвитку «Soft skills» у своїх учнів. Успіх таких програм залежить від активної участі вчителів, підтримки адміністрації та залучення учнів до різноманітних активностей, що сприяють формуванню навичок, необхідних для успішної кар'єри й особистісного зростання в сучасному світі.

Поради для учнів щодо ефективного розвитку «Soft skills»

- *Беріть участь у групових проєктах і активностях.* Участь у групових проєктах і позакласних активностях допомагає розвивати навички співпраці, комунікації та лідерства.
- *Практикуйте саморефлексію.* Регулярно аналізуйте свої дії та рішення. Це допоможе розвивати самосвідомість і здатність до самовдосконалення.
- *Відвідайте курси та семінари з розвитку «Soft skills».* Використовуйте можливості для додаткового навчання, такі як онлайн-курси та семінари, щоб розвивати комунікаційні навички, критичне мислення та емоційний інтелект.
- *Шукайте можливості для лідерства.* Беріть на себе роль лідера в групових проєктах або організуйте заходи. Це допоможе розвивати лідерські навички та впевненість у собі.
- *Практикуйте активне слухання.* Зосереджуйтеся на співрозмовнику, задавайте уточнюючі питання та показуйте, що ви цінуєте думки інших. Це покращить ваші комунікаційні навички й допоможе будувати міцні стосунки.

Поради для вчителів щодо ефективного розвитку «Soft skills»

- *Упроваджуйте інтерактивні методи навчання.* Використовуйте рольові ігри, дискусії, дебати для стимулювання критичного мислення та комунікаційних навичок.
- *Підтримуйте спільну роботу.* Створюйте проєкти, що вимагають групової роботи. Це допоможе учням навчитися співпрацювати, розв'язувати конфлікти та працювати в команді.

- *Моделюйте поведінку.* Демонструйте приклад ефективного спілкування, співпраці та управління емоціями. Учні часто наслідують поведінку своїх наставників.
- *Надавайте регулярний зворотний зв'язок.* Постійний зворотний зв'язок допомагає учням розуміти, де вони досягають успіху та в яких сферах потребують покращення. Використовуйте конструктивну критику та позитивне підкріплення.
- *Використовуйте цифрові інструменти та платформи для спільної роботи,* для покращення співпраці та комунікації серед учнів.

Ефективний розвиток «Soft skills» у закладах освіти є ключовим фактором для підготовки учнів до успішного майбутнього. Використання інтерактивних методів навчання, підтримка спільної роботи й упровадження технологій допомагають розвивати важливі м'які навички, що сприяють особистісному та професійному зростанню. Учителі, учні та освітні заклади повинні активно працювати над цим, щоб забезпечити всебічний розвиток молодого покоління та їхню конкурентоспроможність на сучасному ринку праці.

У світі, який швидко змінюється завдяки технологіям, м'які навички стають все більш важливими для успішної кар'єри. Вони допомагають адаптуватися до нових умов, ефективно взаємодіяти з іншими та залишатися продуктивними в умовах змін. Розвиток цих навичок має бути пріоритетом як для окремих осіб, так і для освітніх закладів, організацій, які прагнуть готувати учнів і працівників до викликів сучасного світу.

Спеціалізовані навички є важливими для виконання конкретних завдань, але саме м'які навички дозволяють учням ефективно комунікувати, співпрацювати, адаптуватися до змін і розв'язувати проблеми, що є ключовими для успіху.

Освітні заклади повинні активно сприяти розвитку «Soft skills» в учнів, готуючи їх до викликів сучасного ринку праці та забезпечуючи їм конкурентоспроможність у майбутньому.

Список літературних джерел:

1. Empowered Educators. How High-Performing Systems Shape Teaching Quality Around the World / Linda Darling-Hammond, Dion Burns, Carol Campbell, A. Lin Goodwin, Karen Hammerness, Ee-Ling Low, Ann McIntyre, Mistilina Sato, Ken Zeichner. - USA: Wiley. John Wiley & Sons, LTD, 2017. - 304 p.
2. Next Generation Assessment: Moving Beyond the Bubble Test to Support 21st Century Learning / Linda Darling-Hammond. - USA: Wiley. John Wiley & Sons, LTD, 2014. - 177 p.
3. Soft skills : the software developer's life manual / John Z. Sonmez. - USA: Shelter Island, NY: Manning Publications, 2015/- 470 p.
4. Soft skills, або «М'які навички» для навчання та роботи / Ірина Бондарчук. - Київ: Шкільний світ, 2020. - 120 с.
5. Leadership Is Upside Down: The i4 Neuroleader Revolution / Silvia Damiano, Tao de Haas, Juan Carlos Cubeiro. - USA: About my Brain Institute, 2014 - Business & Economics - 344 p.

Профорієнтація як один із основних напрямів роботи класного керівника

Тетяна ГОРБЕНКО,
завідувач Центру громадянського виховання
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

*Оберіть собі роботу до душі, і
вам не доведеться працювати жодного
дня у своєму житті
Конфуцій*

Одним із найважливіших завдань, яке ставить перед собою сучасна молодь, є пошук і знаходження професії, профілю, що дадуть можливість не тільки забезпечити себе та майбутню сім'ю матеріально, але й отримувати задоволення від улюбленої справи. Вибір професії для кожної молодої людини – це вибір свого місця в житті, подальшого шляху навчання та праці. Без перебільшення можна сказати, що для випускників закладів загальної середньої освіти – це завжди проблема номер один. Профорієнтаційна робота повинна здійснюватися на всіх вікових етапах, але саме період ранньої юності є найкращим для формування готовності учнів до професійного самовизначення. Звичайно, що перед вибором майбутньої професії стоять перш за все учні 9-11 класів, і правильно проведена серед них профорієнтаційна робота має стати основою, на якій у подальшому будуть розвиватися професійні інтереси та наміри школярів-старшокласників.

Основу цілісної системи професійної орієнтації складають Концепція державної системи професійної орієнтації населення, Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, закони України «Про освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Вагома увага звертається на необхідність наукового обґрунтування проблем професійної орієнтації та професійного самовизначення. У цьому аспекті вартісні дослідження зробили такі вітчизняні та закордонні вчені: Т. Буякас, Л. Виготський, Дж. Крайтс, Є. Павлютенков, Н. Подлеснова, С. Рубінштейн, Д. С'юпер, В. Ярошенко та ін. Учені доводять, що науково обґрунтований і усвідомлений вибір громадянами професії створює передумови для отримання максимальних результатів від трудової діяльності. Підготовка до вибору професії важлива ще й тому, що вона є невід'ємною частиною всебічного й гармонійного розвитку особистості, її варто розглядати в єдності та взаємодії з моральним, трудовим, інтелектуальним, політичним, естетичним і фізичним удосконаленням особистості, тобто з усією системою освітнього процесу.

Провідна роль у цій роботі належить класному керівнику. Він упродовж тривалого часу спостерігає за учнями свого класу, вивчає їх індивідуальні особливості, інтереси, здібності й нахили, контактує з батьками, знає виховний потенціал кожної сім'ї, що дає йому змогу організувати профорієнтаційну роботу на належному рівні. Визначаючи необхідні знання та вміння для

проведення профорієнтаційної роботи, слід звернутися до нормативних документів. У «Положенні про професійну орієнтацію учнівської молоді, яка навчається» зазначено, що професійна орієнтація здійснюється всіма закладами освіти на всіх ступенях навчання. Профорієнтаційна робота умовно поділяється на два періоди: допрофесійний і професійний. Допрофесійний (шкільний) період включає початковий (пропедевтичний) (1 – 4 класи), пізнавально-пошуковий (5 – 7 класи) і базовий (визначальний) (8-9, 8 – 11 класи) етапи. Аналіз їх змісту й кінцевого результату дає підстави визначити наступні завдання класного керівника з професійної орієнтації.

На початковому етапі класний керівник має забезпечити: ознайомлення здобувачів освіти з найпоширенішими професіями, виховувати в учнів позитивне ставлення до різних видів трудової діяльності, повагу до людей праці, формувати усвідомлення праці як основного джерела існування людини.

На пізнавально-пошуковому етапі класний керівник має забезпечити координацію зусиль усіх учасників освітнього процесу в питанні підготовки до вибору професії, ознайомити учнів із різними галузями господарства, зокрема з професіями свого регіону, здійснювати формування ціннісних орієнтацій, мотивації самопізнання, установки на власну активність у професійному самовизначенні, залучати вихованців до участі в роботі гуртків, факультативів, олімпіад відповідно до їх інтересів і нахилів, проводити консультування батьків щодо можливої сфери майбутньої діяльності учнів.

На базовому етапі класний керівник має забезпечити створення умов для випробування учнями своїх здібностей у різних видах трудової діяльності, ознайомити вихованців із системою професійної підготовки в Україні та регіоні, організовувати й проводити консультаційні зустрічі (спільно з психологом, медичним працівником) щодо вибору професії та закладу освіти.

Виходячи з окреслених вище завдань, класний керівник має знати:

- мету, завдання, форми та методи організації профорієнтаційної роботи на різних її етапах;
- суть поняття *профорієнтація* та основних категорій, складові компоненти системи профорієнтації;
- мету, завдання, вимоги до організації професійної просвіти й виховання;
- основні поняття професійної діагностики (особистість, структура особистості, професійно важливі якості особистості);
- методи вивчення особистості школярів, їх інтересів, здібностей, нахилів;
- методику проведення профорієнтаційних консультацій з учнями, батьками;
- потреби ринку праці регіону й мережу професійних закладів освіти;
- можливості інформаційних технологій у профорієнтаційній роботі.

Для успішного виконання профорієнтаційних завдань класний керівник повинен: планувати профорієнтаційну роботу з урахуванням принципів її організації, вікових та індивідуальних особливостей учнів класу; здійснювати

пошук профінформаційного матеріалу, його використання з урахуванням вікових особливостей школярів на різних етапах профорієнтаційної роботи; вивчати професійну спрямованість вихованців, їх професійні інтереси, нахили, здібності; розробляти методiku групової та індивідуальної професійної консультації; організовувати підготовку школярів до вибору професії та роботу з батьками з питання підготовки їх дітей до усвідомленого вибору.

Під час роботи мобільного творчого колективу педагога визначили основні фактори впливу на вибір майбутньої професії (телебачення, заклад освіти, батьки, інтернет і соцмережі, особисті вподобання, модерновість або престижність професії) **та запропонували найбільш ефективні форми роботи з профорієнтації:** проведення тренінгів, перегляд і обговорення кінофільмів, засідання круглих столів і години спілкування, зустрічі з представниками професій, інтерв'ю, рольові ігри, проведення онлайн екскурсій.

Також звернули увагу на такі ключові аспекти ефективності здійснення профорієнтаційної роботи з боку класного керівника:

- наявність цілісної програми професійної орієнтації;
- зв'язок із закладами освіти наступних рівнів освіти (дні відкритих дверей, онлайн зустрічі з представниками закладів наступних рівнів протягом року);
- доступ до інформації щодо розвитку кар'єри та світу професій (організовувати і проводити консультації учнів із питань вибору професії);
- підтримка та розуміння важливості професійної орієнтації керівництвом школи;
- урахування потреб кожної дитини (глибоко та всебічно виявляти, вивчати і формувати професійні інтереси та здібності кожного учня класу, узагальнювати дані з цих питань, надані вчителями-предметниками, і робити власні висновки та пропозиції);
- наявність кваліфікованих профорієнтаційних радників та/або підготовлених учителів (розвиток власної професійної компетентності на курсах підвищення кваліфікації, участь педагогів у проєктах із профорієнтації та побудови кар'єри, використання профорієнтаційних путівників, де можна пройти тестування, подивитися відео тощо);
- контакт із роботодавцями та безпосередній досвід роботи (співпраця з центром зайнятості, зустрічі з керівниками місцевих підприємств щодо вакансій).

Відомо, що обирати професію треба обдуманно, ураховуючи свої нахили та здібності, особисті та громадянські інтереси. Не буває поганих і хороших, цікавих і нецікавих, легких і важких професій. Значення професії в житті людини залежить не так від характеру роботи, як від того, як до неї ставиться сама людина, наскільки професія відповідає її запитам і можливостям. «Хочу – можу – необхідно» – формула успішного вибору професії. Позитивна відповідь на питання «Що я хочу?», «Що я можу?» та «Яка професія є актуальною на

ринку праці?» означає, що підліток знайшов правильний напрям на шляху вибору своєї майбутньої професії. Але йому обов'язково треба допомогти пізнати себе, світ професій та стан ринку праці, що і є важливим завданням класного керівника.

Список використаних джерел

1. Александрова Н. А. Значення показників функціонування сім'ї у професійному самовизначенні старшокласників. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 4. С. 67 – 69.
2. Белошицький О. Соціально-педагогічні проблеми профорієнтації учнівської молоді. *Трудове навчання (Шкільний світ)*. 2012. № 4. С. 46 – 51.
3. Білоус Р. М. Мій професійний вибір: тренінг старшокласників. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 1. С. 10 – 22.
4. Білоцерковець І. Планета професій: творчий проект. *Школа*. 2012. № 7. С. 78 – 80.
5. Близнюк Н. Профорієнтаційна робота у школі. *Завуч (Шкільний світ)*. 2012. № 15. С. 34 – 46.
6. Бурлаченко О. Формування мотивації вибору майбутньої професії засобами профорієнтації. *Соціальний педагог (Шкільний світ)*. 2011. № 12. С. 44 – 45.
7. Методи психодіагностики у професійному самовизначенні молоді : метод. посіб. [для пед. працівників]. НАПН України; Ін-т проф.-техн. освіти. К. : Педагогічна думка, 2012. 109 с.

Позашкільна освіта як спектр можливостей для обрання майбутньої професії

*Ірина ЄЛІЗАРОВА,
методист Центру громадянського виховання
Харківської академії неперервної освіти*

Саме позашкільна освіта як унікальна складова системи освіти має суттєві можливості для розвитку людського капіталу, особистісної і професійної реалізації кожної особистості з дитинства.

*Олена Биковська, президент Міжнародної асоціації позашкільної освіти, завідувач кафедри позашкільної освіти
НПУ імені М. П. Драгоманова*

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, Законом України «Про освіту», Законом України «Про позашкільну освіту», і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань

вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

Позашкільна освіта допомагає розвинути здібності й таланти дитини, які можуть бути корисними в її житті як зараз, так і в дорослому віці, у майбутній професії. Дослідники зазначають, що позашкільна освіта зменшує підліткову злочинність, адже у вільний час діти зайняті корисною улюбленою справою. Також хобі, заняття спортом, наукова діяльність відвертають дитину від постійного або частого проведення часу в гаджетах і соціальних мережах.

За даними [соціологічного дослідження «Підлітки та їхнє життя під час війни»](#), проведеного у березні 2023 року благодійним фондом «Клуб добродіїв», 85% підлітків зазначають, що мають хобі, 62% підлітків зазначили, що їм подобається відвідувати додаткові позашкільні заняття. А 48% підлітків пов'язують свої хобі та вподобання із самореалізацією. 16% підлітків вважають, що самореалізація – це перетворити улюблену справу, хобі на професію та заробляти цим, 20% – що це розвиток своїх здібностей та можливостей. Позашкільна освіта спрямовує молодь у наукову діяльність. Наприклад, на платформі [Малої академії наук](#) здобувачі освіти можуть вивчати улюблену науку у своєму регіоні, утілити свої ідеї, запустити власний проєкт, узяти участь у різноманітних подіях або ознайомитися з цікавим науково-популярним контентом, долучитися до різноманітних міжнародних винахідницьких наукових проєктів [3].

Більшість завдань позашкільної освіти прямо чи опосередковано спрямовані на майбутній вибір професії:

- вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду;
- створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів;
- здобуття учнями, вихованцями, слухачами первинних професійних навичок і вмінь, необхідних для їхньої соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності;
- формування у вихованців, учнів і слухачів свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, навичок безпечної поведінки;
- задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти;
- задоволення потреб вихованців, учнів і слухачів у професійному самовизначенні та творчій самореалізації;
- пошук, розвиток і підтримка здібних, обдарованих, талановитих вихованців, учнів і слухачів;
- удосконалення фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів, підготовка спортивного резерву для збірних команд України з різних видів спорту;
- організація дозвілля вихованців, учнів і слухачів, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень;

- формування здорового способу життя вихованців, учнів і слухачів [4].

Позашкільна освіта в закладах позашкільної освіти може здійснюватися за 13-ма напрямками: пластовий, скаутський; художньо-естетичний; мистецький; туристсько-краєзнавчий; еколого-натуралістичний; науково-технічний; дослідницько-експериментальний; фізкультурно-спортивний або спортивний; військово-патріотичний; бібліотечно-бібліографічний; соціально-реабілітаційний; оздоровчий; гуманітарний [4]. Це дозволяє створити широкий спектр можливостей для професійної орієнтації особистості. Заняття в гуртках сприяє виявленню на ранніх етапах розвитку здібностей дитини до того чи іншого виду творчої та професійної діяльності, забезпеченню реалізації інтересів і потреб дитини, можливості подальшої професійної освіти, формуванню системи ціннісних уявлень, професійних компетентностей.

Компетентнісний підхід є одним із сучасних підходів, який застосовується в позашкільній освіті. Адже сучасний простір вимагає входження в суспільство високоосвічених, компетентних особистостей. Поняття *компетентності* ширше за поняття *знання* або *уміння*, або *навичок*. Воно містить не тільки пізнавальний та практичний складники, а також творчі й соціальні. ***Саме ці чотири компетентності є основними в позашкільній освіті: пізнавальна, практична, творча та соціальна.*** *Пізнавальна* компетентність спрямована на оволодіння знаннями, *практична* – на формування практичних умінь і навичок особистості, відповідно вона відповідає за вміння та навички. *Творча* компетентність спрямована на розвиток творчої особистості, її здібностей, нахилів, уяви, творчої діяльності. *Соціальна* компетентність орієнтована на загальну культуру особистості, здатність її до співпраці, реалізацію та самовизначення.

Найбільш уживаним компонентом профорієнтаційної роботи в гуртках, секціях, творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти є ***професійна інформація***, що забезпечує ознайомлення вихованців зі змістом і перспективами розвитку професій, формами й умовами оволодіння ними, станом і потребами ринку праці, вимогами до набуття конкретних професій, можливостями професійно-кваліфікаційного становлення тощо.

Для України збереження та розвиток власного людського капіталу є вкрай актуальною проблемою, адже в країні всесвітня система безробіття, особливо цей процес поглибився через війну, яку розв'язала РФ в Україні. З одного боку – це відтік «мізків» за кордон, що набув катастрофічних розмірів, з іншого – кадровий голод серед українських роботодавців (як комерційних, так і державних).

За даними Національного форсайт-дослідження (сценарного прогнозування розвитку) «Україна – 2035: людський капітал та ринок праці», ініційованого та проведеного спільноту Асоціації інноваційної та цифрової освіти з Міністерством освіти і науки України й Державною службою Зайнятості України, щохвилини з країни мігрує 5 громадян, ще 40% готові виїхати за певних обставин [6]. Насправді, це вражаючі цифри.

У світовому розподілі праці роль України – донор кваліфікованої робочої сили. Для уникнення песимістичного сценарію необхідна докорінна зміна ставлення до інтелектуального капіталу не тільки держави, а й усього суспільства в цілому. Формування нового освіченого, вільного, творчого, патріотичного покоління сьогодні виглядає чи не єдиним способом протистояти «руху по колії вниз». А це неможливо без сучасної сфери освіти та трудових відносин [6].

На жаль, досі в колективній свідомості багатьох українців є культ «престижних/непрестижних» професій. Іншим вагомим фактором вибору майбутньої професії є вплив сім'ї. Основним ризиком збереження впливу «престижності» та родини на вибір професії є той факт, що без аналізу здібностей, а головне – бачення та бажання дитини, молода людина отримує не властиву їй професію, що призводить не до швидкого професійного зростання, а скоріше до відторгнення та неготовності після закладу освіти продовжувати чиясь традицію або плекати чужу, а не свою мрію. У результаті – втрата часу на «батьківську» професію та потреба мобілізувати ресурси для пошуку себе.

Сьогодні до набору «престижних» професій упевнено входять ІТ-галузь і агропромисловість через переважно експортно орієнтований характер діяльності. Очевидно, питання «престижної/непрестижної» професії частково залежить від еволюції та динаміки соціального розшарування, природних соціальних і технологічних розривів. Якщо взяти до уваги можливості пропаганди та поширення в суспільній свідомості інформації про їхню «успішність, престижність, елітність, доступність до кращих благ», отримуємо тенденцію до поглиблення соціального розриву та усталеного рівня «престижності» як одного з основних маркерів професійної орієнтації [6].

Однією зі значних освітніх втрат в Україні в умовах війни є значне зменшення кількості педагогів закладів позашкільної освіти. Тільки за останній рік кількість педагогічних працівників закладів позашкільної освіти зменшилася майже на 2 тис. – з 18 тис. 93 педагогічних працівників у 2022 р. до 16 тис. 254 у 2023 р. на 1153 заклади позашкільної освіти. Якщо порівняти з 1991 р., коли кількість педагогів становила 46 тис. 167, то ця цифра менша майже на 300% [1].

Дані [Інституту освітньої аналітики](#) свідчать, що відбувається певне старіння кадрового забезпечення педагогічних працівників позашкільної освіти. Адже у 2022-2023 навчальному році (станом на 01.01.2023 р.) у закладах позашкільної освіти педагоги мають такий вік:

- до 30 років – 13,8% (2513 працівників);
- від 31 до 40 років – 21,5 % (3914 працівників);
- від 41 до 50 років – 23,5% (4280 працівників);
- 51-55 років – 13 % (2353 працівники);
- понад 55 років – 28,2% (5145 працівників).

Тобто, як бачимо, у сфері позашкільної освіти переважають педагогічні працівники, яким більше як 55 років (майже 30%), і лише 14% молодих

педагогів, яким до 30 років [3]. Тобто, за 10 років може відбутися скорочення до 70% педагогічних працівників закладів позашкільної освіти.

Якою може бути відповідь на суттєве зменшення кількості педпрацівників ЗПО та старіння кадрів? Найперше – поповнення закладів позашкільної освіти новими кваліфікованими кадрами шляхом уведення до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти окремої спеціальності «Позашкільна освіта» як одна із змін у позашкільній освіті та відповідь на сучасні виклики сьогодення; по-друге – розроблення механізмів підтримки молодих педагогів у закладах позашкільної освіти в системі позашкільної освіти; по-третє – підвищення професійної компетентності педагогів позашкільної освіти шляхом активізації співпраці закладів позашкільної освіти та вищої педагогічної освіти [7]. І звичайно ж, активна профорієнтація на заняттях гуртків та інших заходах у закладах ПО.

Змістовною складовою профорієнтації має стати науковий підхід, який може включати, наприклад, такі етапи та засоби:

- 1) спостереження за інтересами дітей та розвиток їхніх сильних якостей, побудова відповідних сценаріїв розвитку дитини;
- 2) тестування та розвиток технологій для визначення знань та інтересів дитини;
- 3) консультування та наставництво як допомога в самовизначенні;
- 4) калібрування як реалізація заходів із призначення найкращої відповідності інтересам і вмінь та обраної професії [6].

Позашкільля дуже зацікавлене в питанні кадрового забезпечення. І саме заклади позашкільної освіти можуть виховувати педагогічні кадри серед своїх учнів. Адже саме випускники закладів позашкільної освіти є найбільш мотивованими для того, щоб продовжити свою трудову діяльність у ЗПО.

Згідно з офіційними даними, у 2023 р. в закладах позашкільної освіти навчалось понад 790 тис. вихованців, учнів, слухачів, серед яких: віком понад 18 років – 9395 учнів, віком 17 років – 19 тис. 805 учнів, віком 16 років – 37 тис. 499 учнів. Тобто, серед цих вихованців, учнів, слухачів закладів позашкільної освіти є потенційні майбутні педагоги цих закладів. Відповідно, ЗПО мають здійснювати ранню профорієнтацію та відбір серед своїх учнів, мотивованих на вступ на освітню програму «Позашкільна освіта». Методисти можуть координувати питання профорієнтації учнів у ЗПО.

Отже, на думку Олени Биковської, щоб справа продовжувалася, кожен педагог закладу позашкільної освіти має підготувати одного – двох учнів, який продовжить його справу [1].

Зклади позашкільної освіти області активно використовують цю практику. Багато колективів можуть похвалитися трансформацією своїх вихованців у керівників гуртків, методистів, завідувачів відділами тощо. Одним із таких прикладів може бути методистка I категорії Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради Павелко Інна Віталіївна. У дитинстві вона була вихованкою гуртка в ОблСЮТур, а зараз активно популяризує туристсько-краєзнавчий напрям позашкільної освіти. Інна

Віталіївна у 2023 році у співавторстві з методисткою закладу Кривоустовою А.Б. та керівницею гуртка Пристюк Н.П. підготували на Всеукраїнський конкурс рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти дві збірки: «Використання електронних освітніх ресурсів під час дистанційного навчання у закладі позашкільної освіти» та «Використання інтерактивних форм роботи як приклад педагогічних інновацій в закладі позашкільної освіти». Сподіваємося, що на всеукраїнському рівні ці методичні матеріали посядуть гідне місце та допоможуть у роботі педагогічним працівникам закладів позашкільної освіти в Україні.

Ще одним яскравим прикладом є молода дівчина, студентка 4 курсу Державного біотехнологічного університету, факультет ветеринарної медицини, Уколова Ксенія Олександрівна, яка 1 рік і 3 місяці працює керівницею гуртка «Основи ветеринарної медицини» Комунального закладу «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості». Зовсім нещодавно Ксенія спілкувалася з кіньми та поні в гуртку еколого-натуралістичного відділу Палацу як вихованка, а зараз самовіддано навчає малечу правильного поводження з тваринами, догляду за ними, любити та піклуватися про них. Свій досвід цього року Уколова К. О. подала на Всеукраїнський конкурс «Джерело творчості», посіла I місце на II (обласному) етапі Конкурсу. Щиро бажаємо їй перемоги на III (Всеукраїнському) етапі.

Дивлячись на цих дівчат, можна з упевненістю сказати, що правильна профорієнтація на заняттях гуртків у дитячому та підлітковому віці дає свої результати, незважаючи на невелику популярність педагогічних професій останнім часом, низькі зарплати, складність проведення занять гуртків у Харківській області через складну безпекову ситуацію.

Одним із напрямів позашкільної освіти в умовах воєнного стану, відповідно до [Концепції позашкільної освіти в умовах воєнного стану](#), є оновлення змісту і методики позашкільної освіти на засадах української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості. Ця робота має включати: початкову військову підготовку, професійну орієнтацію на військову службу, професійно-технічну і спеціальну військову підготовку, військово-прикладний і службово-прикладний спорт, сприяння розвитку військово-промислового комплексу [5].

Окремої ваги набуває розвиток військово-патріотичного, науково-технічного, дослідницько-експериментального, еколого-натуралістичного напрямів позашкільної освіти в умовах воєнного стану.

З метою розв'язання проблеми кадрового забезпечення системи позашкільної освіти в умовах воєнного стану необхідним є запровадження системної підготовки педагогічних кадрів для позашкільної освіти. Підготовка педагогічних працівників ЗПО потребує надання бюджетних місць на підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі 01 Освіта/Педагогіка. Окремим важливим напрямом постає реінтеграція ветеранів у цивільне життя шляхом їх перепідготовки за освітніми програмами «Позашкільна освіта».

Важливим постає питання піднесення престижу професії педагога, його моральної та матеріальної підтримки, недопущення погіршення соціального стану в умовах воєнного стану [5].

Підсумовуючи, можна зазначити, що розвиток технологій, соціальних мереж, поява та актуалізація нових професій на ринку праці, освітня реформа, зміна світогляду дітей та молоді, повномасштабна російська агресія – це все спонукає шукати нові підходи та напрями роботи позашкільної освіти. Щоб задовольнити сучасні інтереси й потреби вихованців, учнів, слухачів, потрібно відкривати гуртки та секції за новими напрямками. Це, зокрема, STEM-освіта, комп'ютерні, технічні, природничі науки, інженерія. Наприклад, гуртки з робототехніки, конструювання дронів і управління ними, 3D-моделювання, навичок роботи зі штучним інтелектом, кібербезпеки. Це не лише важливо для розвитку компетентностей, які дитина може використати в майбутній професії, а й щоб допомагати нашій країні перемагати, відбудовуватися та розвиватися [6].

Список використаних джерел

1. Биковська Олена. Про освітні втрати: Позашкільна освіта. Кадрове забезпечення закладів позашкільної освіти. URL: https://upmp.news/post_blog/pro-osvitni-vtrati-pozashkilna-osvita-kadrove-zabezpechennya-zakladiv-pozashkilnoyi-osviti/
2. Візія майбутнього освіти і науки України. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/895/89546/Viziya_maybutnoho_osvity_i_nauky_Ukrayin.pdf
3. Горбачов Сергій. Позашкільна освіта – проблеми, пропозиції та нові формати роботи. URL: <https://eo.gov.ua/pozashkilna-osvita-problemy-propozytstii-ta-novi-formaty-roboty/2023/09/19/>
4. Закон України «Про позашкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
5. Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану. URL: <https://pou.org.ua/wp-content/uploads/Kontseptsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf>
6. Національне форсайт-дослідження «Україна – 2035: людський капітал та ринок праці». URL: <https://hryoutest.in.ua/>
7. Профорієнтація як складова кадрового забезпечення закладу позашкільної освіти/ Семінар VII. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6jzzxpxEuYU>

Роль закладу позашкільної освіти у профорієнтаційній діяльності здобувачів освіти

Інна ПАВЕЛКО,
методист I категорії;
Алла КРИВОПУСТОВА,
методист II категорії
КЗ «Харківська обласна станція юних туристів»
Харківської обласної ради
stkharikov@ukr.net

Стратегією розвитку позашкільної освіти в Україні визначені вектори розвитку позашкілля, а саме: правовий, управлінський, освітній, інформаційний, фінансовий. Зазначеним документом передбачається розширення функцій закладу позашкільної освіти як центру освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності в об'єднаній територіальній громаді (ОТГ), селищі, районі, місті, області. Стратегічна ціль управлінського вектора – **розвиток партнерства та співпраці у сфері позашкільної освіти на національному, регіональному та місцевому рівнях.**

Колектив Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради багаторічною плідною працею в партнерстві з різними закладами, організаціями, громадськими об'єднаннями створив власну модель сучасного закладу позашкільної освіти, одного з найкращих закладів позашкілля Харківщини. За 70 років своєї діяльності Харківська обласна станція юних туристів налагодила партнерські відносини, у першу чергу, із закладами вищої освіти, колегами-позашкільниками практично з усієї України, виробничими установами, громадськими організаціями, що сприяло зростанню позитивного іміджу закладу, його авторитету серед вихованців і батьків.

На сучасному етапі розвиток позашкільної освіти на Харківщині досяг такого рівня, який неможливо уявити без співпраці із закладами вищої освіти. Слід зазначити, що в такій співпраці зацікавлені обидві сторони. Вища школа нарешті оцінила діяльність позашкільних закладів із профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді, форми та методи пошуку обдарованих, здібних учнів і залучення їх до науково-дослідницької діяльності в секціях Малої академії наук, яка сьогодні є значною «кузнею» студентських кадрів. Усе це, у свою чергу, сприяло підвищенню рівня науково-методичного забезпечення позашкільного педагогічного процесу, залученню педагогів-позашкільників до наукової діяльності, створенню сталої ланки ЗПО – ЗВО в системі безперервної освіти.

Покращенню змісту освітнього процесу, підвищенню ефективності діяльності закладу сприяє активна співпраця КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» із ЗВО, що проводиться за такими напрямками:

- методична та практична допомога в організації роботи творчих об'єднань туристсько-краєзнавчого, дослідницько-експериментального напрямів, які працюють на базі КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради;

- науково-методичний супровід роботи гуртків, у яких навчаються діти з особливими освітніми потребами ;
- організація навчальних, виробничих, технологічних переддипломних практик зі студентами на базі КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради;
- надання практичної допомоги КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради у проведенні обласних змагань школярів із видів туризму, спортивного орієнтування, краєзнавчих зльотів, турнірів, конференцій.

Рис. 2. Співпраця КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради із закладами вищої освіти м. Харкова

КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» практично єдиний заклад позашкільної освіти в Україні, який протягом багатьох років опікується дитячим геологічним рухом. Десятки геологічних гуртків, щорічна олімпіада юних геологів Харківщини, турнір юних мінералогів, геологічні експедиції – це неповний перелік заходів, які залучають учнівську молодь до вивчення надр Землі, зокрема України та Харківської області.

Комунальним закладом «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради налагоджено співпрацю із закладами вищої освіти м. Харкова (рисунки 2).

Зрозуміло, що без підтримки геологів-науковців і геологів-виробничників досягти успіхів у цьому напрямі позашкільної освіти неможливо. З огляду на зазначене склалися партнерські відносини з такими установами:

- кафедри геології, гідрогеології, мінералогії факультету геології, географії, рекреації і туризму ХНУ імені В. Н. Каразіна;
- Український науково-дослідницький інститут природних газів;
- АТ «Укргідропроєкт»;
- відділ геології музею природи ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Десятки випускників геологічних гуртків стали студентами факультету геології, географії, рекреації і туризму ХНУ імені В. Н. Каразіна, одержали дипломи інженерів-геологів і продовжують геологічні дослідження в різних установах, зокрема, найбільше випускників станції юних туристів працюють в АТ «Укргазвидобування», геофізичному управлінні «Укргазпромгеофізика». Саме ці установи здійснюють розвідку, розробку родовищ нафти і газу в Україні.

Не менш важливим напрямом співпраці є організація довузівської підготовки старшокласників, переважно із сільської місцевості, в очно-заочних школах юних істориків і географів, які діють в КЗ «Харківська облСЮТур».

Завданнями роботи школи юних істориків є вдосконалення базових і спеціальних компетентностей учнів, отримання ними поглиблених знань з історії України, всесвітньої історії та української мови. Також у процесі роботи школи юних істориків проводиться підготовка учнів до здачі НМТ і вступу на історичний факультет Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, підготовка до написання робіт МАН, виступів на конкурсах, олімпіадах тощо.

Активну участь у роботі школи юних істориків беруть викладачі історичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна: кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Журавльов Денис Володимирович, кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії Миколенко Дмитро Валерійович, а також заступник декана філологічного факультету з навчально-виховної роботи, кандидат історичних наук, доцент Кохан Юрій Іванович. Також хочеться відзначити дуже плідну роботу керівника школи істориків, доцента історичного факультету Єремєєва Павла Вікторовича.

З 2002 року при обласній станції юних туристів працює обласна географічна школа, у діяльності якої беруть активну участь викладачі факультету геології, географії, рекреації і туризму: кандидат географічних наук, професор кафедри фізичної географії та картографії Жемеров Олександр Олегович, кандидат географічних наук, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Кандиба Юрій Іванович, кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії та картографії Байназаров Анатолій Михайлович.

Слід відзначити високу результативність діяльності зазначених шкіл, бо 95% слухачів-випускників стають студентами історичного факультету та факультету геології, географії, рекреації і туризму ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Завданнями діяльності цих шкіл у регіоні є:

- забезпечення потреб учнівської молоді в здобутті знань, умінь, навичок у галузі природничих наук;
- створення умов для виявлення обдарованої і талановитої учнівської молоді (переважно із сільської місцевості);
- залучення учнівської молоді до виконання науково-дослідницьких і експериментальних робіт;
- виховання почуття патріотизму, любові до рідного краю, народу, природи;
- сприяння вибору майбутньої професії згідно зі спеціальностями та спеціалізаціями історичного факультету й факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У своїй діяльності очно-заочні школи керуються основними положеннями Закону України «Про освіту» та Закону України «Про позашкільну освіту».

Школи мають свою концепцію розвитку, програму, навчальний план, розклад, за яким будується освітньо-виховний процес.

У своїй структурі школи складаються з груп учнів 9-х, 10-х, 11-х класів із дворічною очно-заочною формою навчання. Групи створюються за наявності 8–10 осіб. Перевага надається учням із сільської місцевості, бо вони мають значно менше можливостей отримувати додаткові знання, користуватися науковими бібліотеками, відвідувати ЗВО, одержувати консультації науковців і викладачів.

Відповідно до навчального плану й режиму роботи географічна та історична школи за узгодженням із факультетом геології, географії, рекреації і туризму та історичним факультетом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна визначають форми та методи навчання, виховання, систему оцінювання знань учнів, порядок проведення заліків, установчих, підсумкових сесій.

Основні форми організації освітнього процесу з учнями школи мають такі напрями роботи:

у міжсесійний період:

- виконання контрольних, теоретичних і практичних завдань, написання реферативних робіт із навчальних дисциплін;
- індивідуальні консультації (щотижнево);
- теоретичні та практичні заняття з історії та географії, в окремих випадках з української мови (щотижнево);

у сесійний період:

- лекційні, практичні заняття на базі облСЮТур і Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
- навчально-тематичні екскурсії на виробництво, до музеїв, наукових установ;

у канікулярний період:

- комплексні польові геолого-географічні, археологічні практики;
- участь у роботі профільних таборів, експедицій.

Підготовка науково-дослідницьких робіт для участі в роботі секцій МАН є бажаною умовою для всіх учнів шкіл.

Узагальнюючи досвід роботи очно-заочних шкіл Харківської облСЮТур, ми дійшли до висновку, що освітній процес у цих творчих об'єднаннях складається з таких модулів:

1. **Навчальний:** слухачі шкіл отримують додаткові знання з географії, геології, екології, історії України, всесвітньої історії, археології тощо.
2. **Практичний:** слухачі шкіл є учасниками літніх профільних таборів і краєзнавчих експедицій, під час яких збирають польові матеріали, виконують практичні завдання, що стають основою майбутніх дослідницьких робіт на секції історико-географічного напрямку МАН.
3. **Науково-дослідницький:** 56% слухачів історичної школи брали участь в обласному конкурсі-захисті учнів-членів МАН по секціях історії України, історичного краєзнавства, археології та етнографії. Усі вони стали призерами II етапу конкурсу, а 70% посіли перші місця.
4. **Загальнорозвиваючий:** окрім занять з профільних дисциплін, слухачам шкіл пропонується різноманітна екскурсійна програма, що дає змогу знайомитися з найцікавішими куточками Слобожанщини, брати участь у диспутах та конференціях разом зі студентами ХНУ імені В.Н. Каразіна, відвідувати театри, музеї Харкова тощо.
5. **Профільного самовизначення:** до закінчення шкіл облСЮТур слухачі чітко визначаються у виборі майбутньої спеціальності на історичному факультеті та факультеті геології, географії, рекреації і туризму ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Усі п'ять модулів взаємодоповнюють один одного, інтегровані в єдину освітню систему, утворюють широкий простір із реальними можливостями розвитку та самовизначення творчої особистості дитини. Усвідомлюючи значення кожного модуля, **необхідно окремо виділити науково-дослідницький як основний, тому що його результатом є реальний продукт – дослідницька робота учня, працюючи над якою він сам формується як особистість, здатна до творчої самореалізації.** У цілому програма реалізації очно-заочних шкіл при КЗ «Харківська облСЮТур» реалізує перспективні ідеї поєднання додаткової та профільної освіти, має гнучку організаційну структуру, яка дозволяє здійснювати групову й індивідуальну підготовку, а також створює умови та формує механізм розвитку дослідницької та творчої самореалізації учнівської молоді.

Отже, популярність роботи очно-заочних шкіл, їх висока результативність дають підстави стверджувати, що позашкільні заклади посідають чільне місце в системі безперервної освіти Харківщини та сприяють формуванню креативної культури гуртківців, слухачів, вихованців творчих об'єднань учнівської молоді.

Працюємо на майбутнє: профорієнтаційна робота шкільної бібліотеки

*Зоя ЖЕРЕБКИНА, завідувач бібліотеки,
Ганна ПАВЛОВА, бібліотекар КВНЗ «Харківська
академія неперервної освіти»,
Алла ЧЕРНОПИСЬКА, завідувач бібліотеки
Комунального закладу «Харківська санаторна
школа № 9» Харківської обласної ради*

*Бути українцем – значить любити Україну,
щодня працювати задля її сьогодення та майбутнього [6].*

Профорієнтаційна робота – важливий напрям роботи з молоддю як школи, так і шкільної бібліотеки. Спільними зусиллями класних керівників, психологів і бібліотекарів можна допомогти старшокласникам визначити свої здібності та нахили.

«Як добре, коли в людини є можливість вибрати собі професію не за потребою, а погодившись із душевними схильностями», – так говорив видатний казахстанський учений, теолог, громадський діяч і миротворець Алі Апшероні. Французький письменник Андрієн Декурсель додавав: «Покликання є течія, яким корисно зробити перешкоду в джерелі для того, щоб побачити, річка це чи тільки струмочок» [4].

Інформаційна робота шкільної бібліотеки з питань профорієнтації полягає в допомозі учням вибрати свій професійний шлях, в ознайомленні їх зі світом професій на матеріалах художньої та науково-популярної літератури, переліком інформаційно-освітніх ресурсів із питань профорієнтації в мережі Інтернет. *Бібліографічна робота* – це систематизація науково-методичних матеріалів із цих питань, створення інформаційної бази з профорієнтації, рубрики на вебсайті, блозі бібліотеки.

Знайомство з широким колом професій, розширення кругозору та формування стійкого інтересу до обраної галузі знань треба розпочати з виховання в підростаючого покоління любові та поваги до праці. Геніальний поет Василь Симоненко возвеличив працю так: «Праця людини – окраса і слава, праця людини – безсмертя її» [2].

Освітня робота шкільної бібліотеки розкриває перед здобувачами освіти за допомогою бібліотечних послуг світ різноманітних професій. В її арсеналі традиційні та інноваційні форми й методи роботи: *книжкові виставки* («Професія: шлях до успіху», «Людина і світ за вибором професій», «Наш пошук і творчість – тобі, Україно!», «Країна майбутніх майстрів», «Вибрати професію – вибрати долю» та ін.); *бібліографічні огляди літератури та інтернет-ресурсів* («Вибір професії», «ТОП-10 найбільш затребуваних професій», «Професії, що мають майбутнє»); *бесіди, ігри, вікторини, вечори-*

зустрічі поколінь («Зроби свідомий вибір!», «Шляхи здобуття професії», «Азбука професії», «Алгоритм професій», «Мотиви вибору професій», «Професія – не тільки діяльність, а й сфера прояву особистості», «Як перетворити мрію на мету, а мету – на реальність», «Професія моїх батьків»); підготовка буклетів, презентацій з профорієнтаційної тематики, куточків профорієнтації; проведення інформаційних зустрічей з представниками закладів освіти та підприємств.

Перш ніж допомагати випускникам визначитися з майбутньою професією, треба ознайомити їх із типовими помилками, яких припускаються їхні однолітки, та стереотипами, які заважають обирати усвідомлено. Стереотипи також перешкоджають вибору, зазвичай вони стосуються: віку, статі, походження, престижності. Щоб запобігти стереотипам, потрібно навести приклади людей певних професій, які подолали стереотипи та стали успішними у своїх сферах.

З чого починати, щоб вдало обрати професію? Насамперед, треба дослідити себе – визначитися з власними інтересами, здібностями та можливостями. Потім слід вивчити сайт професій і перспектив професійного розвитку в сучасному світі, Україні. На перетині двох сфер – власних інтересів і ринку професій – визначити для себе потенційні майбутні професії, ознайомитись із сайтами з працевлаштування та визначити, які професії зараз актуальні.

Які навички стануть у пригоді майбутньому фахівцеві? Це такі важливі навички: уміти розв'язувати проблеми комплексно, критично мислити, бути креативним, уміти організувати групову працю, розвивати емоційний інтелект, приймати рішення, вести переговори, добре взаємодіяти із соціумом, уміти аналізувати інформацію, спостерігати за розвитком ринку праці тощо. Зараз людина має значно ширші можливості. Протягом життя є можливість перекваліфікуватися, перевчитися, змінити професію. Нехай вибір професії не лякає, а буде свідомим.

Ким бути? Якщо учні ще не визначилися з професією, пропонуємо взяти до уваги сучасні професії: аніматор, артдиректор, бізнес-консультант блогер, бренд-стратег, брокер, фахівець із комп'ютерної графіки, Web-дизайнер, логіст, менеджер персоналу, менеджер із маркетингу, агент з організації туризму, агент із нерухомості, метрдотель, бариста, режисер, диригент, артист, звукорежисер, актор, культуролог, історик, лікар, педагог, помічник машиніста, токар-фрезерувальник, повар-кондитер, інженер, архітектор, дизайнер, економіст, фінансист. Але найголовнішою професією сьогодні, на нашу думку, є професія військового – захисника та захисниці.

Україна. Які важкі часи... Дівчата і хлопці боронять країну, суспільство намагається допомагати, хто як може, але життя продовжується попри війну! Школярі закінчують школи, вони мріють стати студентами. І потрібно саме в цей важкий час зробити правильний вибір професії, щоб потім бути потрібним. Нелегке завдання для молоді, необхідно швидко адаптуватись у мінливому світі

професій, але педагоги, бібліотечні працівники завжди допоможуть у виборі фаху, який був би улюблений протягом усього життя.

Бібліотечні фахівці радять користуватись учням і вчителям лише перевіреними профорієнтаційними ресурсами, зокрема платформою з профорієнтації та розвитку кар'єри Державної служби зайнятості, порталу Proforientator.info, першої в Україні онлайн платформи для вибору професії СНОІЗУ, сайтом Національної бібліотеки України для дітей, фондами інших бібліотек [3].

Додаток 1

***Пропонуємо ознайомитися з виданнями фонду бібліотеки
Харківської академії неперервної освіти з означеної тематики***

Навчально-методичні посібники

1. Методи психодіагностики у професійному самовизначенні молоді: : методичний посібник [для педагогічних працівників] / автори: О. В. Мельник, Л. С. Злочевська, Н. С. Гончар. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 112 с. – ISBN 978-966-644-240-9.

У науково-методичному посібнику представлені результати експериментальних досліджень у галузі теорії та методики професійної орієнтації, трудового та професійного виховання; розкриті проблеми професійного самовизначення учнівської молоді в умовах розгортання ринкових процесів; обґрунтовані та систематизовані методи психодіагностики професійного самовизначення учнівської молоді в процесі оволодіння ними обраною робітничою професією в системі професійно-технічної освіти; окреслені традиційні та перспективні напрями розвивального психолого-педагогічного та діагностичного супроводу професійної орієнтації учнів, які забезпечують здійснення особистістю розгорнутого в часі й відносно самостійного пошуку професій з урахуванням, передусім, власних інтересів і можливостей, а лише згодом кон'юнктури ринку праці робітничих професій.

Педагогічні завдання в системі професійної підготовки вчителя : навчально-методичний посібник / В. І. Євдокимов, Г. Ф. Пономарьова, Л.Д. Покроєва, В. В. Хижняк. – Харків : ХОНМІБО, 2009. – 216 с.

Професійна підготовка вчителя завжди мала високу соціальну цінність. У посібнику пропонуються педагогічні завдання та педагогічні ситуації, які будуть сприяти вдосконаленню процесу навчання та підвищенню якості освіти майбутніх учителів.

Профільне навчання в сільській школі: досвід Харківського регіону / укладачі: Л. В. Армейська, В. Ю. Луніна, В. М. Левашова, Є. М. Белік, Г.І. Кислякова, Т. М. Харченко ; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. – Харків : ХОНМІБО. – 2005. – 120 с.

У збірнику подані методичні матеріали щодо запровадження профільного навчання в сільських школах Харківської області. Матеріали будуть корисні вчителям, керівникам закладів освіти, їх заступникам, спеціалістам районних

(міських) відділів (управлінь) освіти, методистам районних (міських) методичних кабінетів.

Смирнова М. Є. Андрагогічні основи професійного розвитку керівників навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації : [навч.-метод. посіб.] / М. Є. Смирнова ; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2016. – 144 с.

У навчально-методичному посібнику розглянуто специфіку підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів як андрагогічного процесу, спрямованого на розвиток їх особистісно-професійних якостей, на формування мотивації неперервного особистісного та професійного саморозвитку. Представлено модель навчання керівників навчальних закладів на засадах андрагогіки в системі післядипломної освіти; з'ясовано особливості андрагогічної взаємодії учасників процесу навчання.

Посібник призначено для викладачів закладів післядипломної освіти, вищих навчальних закладів, а також методичних служб Р(М)МК на допомогу в організації роботи з професійного розвитку керівників навчальних закладів у міжтестастійний період.

Науково-методичні журнали

1. Джерело педагогічних інновацій. Вип. № 4 (12) : Психолого-педагогічний супровід профорієнтаційної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі : науково-методичний журнал / гол. ред. Покроєва Л. Д. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2015. – 172 с.

У науково-методичному журналі відзначено роль інновацій у системі освіти та у сфері професійної орієнтації молоді. Доведено необхідність формування ефективних механізмів професійного самовизначення особистості. Охарактеризовано роль і основні завдання профільного навчання, його психологічний супровід.

2. Джерело педагогічної майстерності. Вип. № 3 (51) : Психологічний супровід допрофільної та профільної освіти : науково-методичний журнал / авт.-упорядн.: О. Є. Марінушкіна, І. В. Верчікова, В. В. Носенко ; гол. ред. Покроєва Л. Д. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2011. – 100 с.

У науково-методичному журналі представлено науково-педагогічні погляди освітян щодо профорієнтаційного консультування молоді для підготовки до успішного функціонування на глобалізованому ринку праці, проаналізовано особливості та пріоритетні напрями досліджуваного процесу. Особливу увагу приділено використанню новітніх профорієнтаційних технологій.

3. Джерело педагогічної майстерності. Вип. 2 (32) : Профільна старша школа: досвід і перспектива : науково-методичний журнал / гол. ред. Покроєва Л. Д. – Харків : Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти, 2004. – 128 с.

У науково-методичному журналі представлено особливості розвитку професійної орієнтації в учнів і студентів. Здійснено аналіз форм і методів

профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Визначено етапи розвитку профорієнтації.

Статті з періодичних видань

1. Бойко Ю. А. Не помилися з вибором / Ю. А. Бойко // Позакласний час. – 2013. – № 1-2. – С. 45 – 53.

Вибір професії – процес, що складається з низки етапів, тривалість якого залежить від зовнішніх умов та індивідуальних особливостей суб'єкта вибору професії. Існують певні традиції та особливості у виборі тієї чи іншої професії. Усі ці фактори наведені та розглядаються в цій статті.

2. Вибір професії, або завдання з багатьма невідомими // Позакласний час. – 2018. – № 9. – С. 40 – 41.

У статті подано сценарій тренінга для усвідомлення власного емоційного ставлення до вибору професії та профорієнтаційні вправи. А також зазначено, з якими основними помилками під час вибору професії стикається молодь. Матеріали будуть корисними вчителям, викладачам, керівникам закладів освіти.

3. Власюк Л. М. Виховні заходи з профорієнтації учнів 9 – 11 класів / Л.М. Власюк // Виховна робота в школі : науково-методичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 28 – 33.

Практичним досвідом із профорієнтації ділиться вчитель ЗОШ І-ІІІ ступенів № 11 Л. М. Власюк.

4. Горбатенко Н. О. Розвиток особистісного та професійного самовизначення старших школярів / Н. О. Горбатенко // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2010. – № 5. – С. 19 – 21.

У порадах психолога акцентовано увагу на проблемі розвитку особистісного та професійного самовизначення старших школярів, яка є однією з головних складових у формуванні життєздатної компетентності особистості.

5. Жукова О. Рання профорієнтація на психолого-педагогічну професію / О. Жуковська // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – № 2-3. – С. 201 – 210.

У статті подані головні напрями роботи згідно з Концепцією Макіївської міської загальноосвітньої гімназії щодо специфіки ранньої профорієнтації.

Матеріали статті будуть корисними для вчителів, керівників закладів освіти та їх заступників.

6. Зотова О. Профорієнтаційні ігри для учнів старшого шкільного віку / О. Зотова // Рідна школа : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2010. – № 10. – С. 47 – 50.

Методист Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру пропонує низку профорієнтаційних ігор.

7. Кисіль С. Професійна орієнтація: сутність, зміст, принципи вікової диференціації / С. Кисіль // Рідна школа : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2015. – № 7 – 8. – С. 37 – 40.

У статті неперервна професійна орієнтація розглядається як система підготовки учнів до професійної діяльності.

8. Кіян О. Роль взаємодії школи та сім'ї в організації ранньої профілізації учнів / О. Кіян // Рідна школа : щомісячний науково-педагогічний журнал. — 2015. — № 7-8. — С. 45-49.

У статті розглядаються особливості організації ранньої профілізації учнів в умовах взаємодії школи та сім'ї. Визначено напрями ранньої профілізації та сфери професійної орієнтації на основі підготовки конкурентоспроможних фахівців і професійного підходу до її реалізації.

9. Ланько О. Планування профорієнтаційної роботи / О. Ланько, О. Гавриленко // Відкритий урок. — 2009.г — № 7 – 8. — С. 42–44.

Від профорієнтації залежить не тільки кількість учнів у закладах, а й загалом життєдіяльність цих закладів. Для планування такої роботи в статті наведено плани та методи профорієнтаційної роботи; дослідження професійних інтересів, вправи для бесід, позакласних годин; виховні заходи з метою активізації свідомого професійного вибору.

10. Маршавін Ю. Професійна орієнтація як чинник збалансованості попиту і пропозиції на ринку праці України / Ю. Маршавін // Післядипломна освіта в Україні. — 2008. — № 2. — С. 102–105.

Формування психологічної готовності молоді до свідомого вибору професій є багатограним і складним процесом. У статті представлені фактори вимог до професійно-кваліфікаційного складу робочої сили; сучасні етапи, завдання та аналіз вибору професій.

11. Митник О. Профорієнтаційна робота ЗНЗ як засіб забезпечення успіху в подальшій професійній кар'єрі випускника / О. Митник, І. Томаржевська // Рідна школа : щомісячний науково-педагогічний журнал. — 2016. — № 5 – 6. — С. 25–29.

У статті розкрито зміст понять «професійна кар'єра», «профорієнтаційна ситуація»; охарактеризовано основні завдання профорієнтаційної роботи в сучасному закладі освіти, значення інтелектуальних умінь випускника у виборі професії. Запропоновано форми, методи профорієнтаційної роботи, зокрема ділові профорієнтаційні ігри, а також профорієнтаційний тренінг.

12. Пасацька С. Створення умов для усвідомленого професійного самовизначення ліцеїстів засобами профорієнтаційної та профконсультативної роботи / С. Пасацька, Н. Буднік // Рідна школа : щомісячний науково-педагогічний журнал. — 2015. — № 3. — С. 18–20.

У статті розглядається проблема створення в освітньому просторі ліцею умов для усвідомленого професійного самовизначення учнів, розкривається зміст основних форм і методів профорієнтаційної роботи в системі профільного навчання.

13. Петрова Л. Техніка працевлаштування : тренінг / Л. Петрова // Школа: інформаційно-методичний журнал. — 2009. - № 11. — С. 75-94.

Психолог Вінницького міжшкільного навчально-виробничого центру знайомить як уникнути помилок при виборі професії; надає сучасні техніки пошуку праці, джерел вакансій, техніки спілкування з роботодавцем.

14. Решетіло С. В. Світ професій і твій вибір : тренінг для учнів 9 класу / С. В. Решетіло // Класному керівнику. Усе для роботи. - 2010. - № 12. - С. 33 — 34.

Мета тренінгу — активізувати процес формування психологічної готовності учнів 9 класу до професійного самовизначення та відповідального ставлення до вибору професії.

15. Тіщенко О. В. Професії, або бути чи не бути? / О. В. Тіщенко // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2010. – № 12. – С. 35 – 37.

Захід знайомить учнів із різновидом професій, з найпопулярнішими з них, допомагає проаналізувати їх визначальні особливості.

Отже, проблема вибору професії завжди була актуальною. Ця діяльність потребує цілеспрямованої, систематичної роботи з професійного й особистого самовизначення кожного учня. Інформаційний супровід такої діяльності у партнерстві з учителями, батьками, громадою та всіма зацікавленими особами здатна забезпечити й шкільна бібліотека.

Література

1. Єрмак М.М. Профорієнтаційна робота шкільної бібліотеки / М. М. Єрмак. – Режим доступу: <https://www.calameo.com/read/001750016afb23bdd20af>.

2. Ким бути? [Текст] : навігатор професій // Шкільна бібліотека. – 2012. – № 3. – С. 111–116.

3. Ковбінська А. Праця – окраса і слава людини, праця – безсмертя її / А. Ковбінська. – Режим доступу: <https://ij.ogo.ua/suzh/pratsya-okrasa-slava-lyudini-pratsya-bezsmertya-yiyi/>.

4. Матвійчук О. Є Діяльність шкільної бібліотеки з професійної орієнтації учнів / Матвійчук О. Є. – Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726912/1/2020_Zbirnyk_Fedoryshyn-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8-75-78.pdf.

5. Моця К. Вислови великих і успішних людей про професії / К. Моця. – Режим доступу: <https://mykniga.com.ua/zmist/vislovi-velikix-i-uspishnix-lyudej-pro-profesii.html>.

6. Оржеховська, Н. Стабільна професія в нестабільному світі: допомагаємо випускникам обрати фах / Н. Оржеховська [Текст] // Заступник директора школи. – 2021. – № 4. – С. 4–9.

7. Професії та профорієнтація / Національна бібліотека України для дітей. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5686>.

8. Реут С. Національно-патріотичне виховання в умовах війни : доповідь / Реут С. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/dopovid-natsionalno-patriotychne-vykhovannia-v-umovakh-viiny-794325.html>.

9. Розвиток професійної орієнтації в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Стельмах Н. А., Ніколюк Л. І. ; наук. ред.: Рогова П. І., Чепурна Н. М.; наук. конс. Мельник О.В. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]. – К. ; Черкаси: [б. в.], 2009. – 196 с.

10. Тести на профорієнтацію: Інфопростір шкільної бібліотеки. – Режим доступу: http://info-pereni.blogspot.com/2017/11/blog-post_22.html

III. Роль психологічної служби в профорієнтації здобувачів освіти

Особливості психологічної діагностики професійної спрямованості учня/учениці закладу загальної середньої освіти

Володимир НОСЕНКО,
завідувач Центру практичної психології, соціальної роботи
та здорового способу життя

Профільна школа ставить багато питань щодо здійснення психологічного супроводу. Супровід профільного навчання – не нове завдання, профконсультування завжди було серед головних напрямів діяльності психологічної служби в галузі освіти. Але нова профільна школа має суттєво розширити коло завдань практичного психолога та поєднати кілька напрямів діяльності: діагностичний, консультаційний, інформаційно-просвітницький та проектний (проведення тренінгів тощо). Суттєво збільшилися вікові рамки профвідбору – профільність вимагає вносити корективи до навчальних планів закладу вже з початкової школи, адже на початковому етапі важливим стає відстеження задатків, розвиток здібностей, формування інтересів і схильностей. Психологу бажано приділити увагу як внутрішній складовій (особистісному потенціалу учнів), так і зовнішній (психологічний клімат у найближчому соціальному оточенні: родині, класі, школі; середовищі спілкування). Здійснюючи таку діяльність, психолог закладу виступає в декількох ролях. Як учасник педагогічного процесу він сприяє формуванню особистості дитини. Як фасилітатор психолог здійснює наставницьку та захисну функції, створюючи найбільш сприятливі умови для формування особистості дитини. Як аналітик він виступає експертом у питаннях вікової психології, психології особистості та педагогічної психології, поєднуючи та допомагаючи їх найбільш ефективному застосуванню на практиці в педагогічній діяльності.

Профорієнтація – це система заходів, спрямованих на виявлення особистісних особливостей, інтересів і здібностей у кожної людини для надання їй допомоги у свідомому виборі професії, найбільш відповідних її індивідуальним можливостям.

Психологічний супровід професійного самовизначення має на меті надання допомоги, якої потребує переважна більшість учнів. Одним із завдань психологічного супроводу учнів є система профорієнтаційної роботи.

Основними напрямками професійного супроводу у зв'язку з вибором професії є:

- ***професійна освіта***, побудована на популяризації сукупності знань про соціально-психологічні та інші аспекти обраної професії (цією діяльністю охоплюється весь контингент учнів, які обирають професію, за якістю та системністю цієї роботи визначається рівень інформованості, а також здатність обирати професію, оперувати

інформацією про світ професій, з огляду на умови правильного вибору, і усвідомлювати ситуації вибору);

- **профконсультування** (виконує такі функції: довідково-інформаційну, яка надає інформацію про канали працевлаштування, вимоги до прийому на роботу та навчання, можливості опанування різних професій, перспективи професійного росту; діагностичну, яка спрямована на вивчення особистості суб'єкта вибору професії з метою виявлення відповідності його особливостей до того або іншого виду професійної діяльності; формуючу, яка припускає корекцію вибору професії з метою виявлення відповідності до можливостей і інтересів суб'єкта).

Важливу роль у психологічному супроводі, пов'язаному з професійним самовизначенням, виконує **психологічна діагностика**, що має на меті вивчення індивідуально-психологічних особливостей здобувачів освіти. Професійна придатність при цьому діагностується як властива людині якість. Але вона підкріплюється інтересами, здібностями суб'єкта, його професійними намірами.

Найбільш поширеними психодіагностичними методиками виявлення загальної професійної спрямованості є: орієнтаційно-діагностична анкета інтересів; методика «Ціннісних орієнтацій» М. Рокіча; диференційно-діагностичний опитувальник; опитувальник Холанда. На жаль, усі профорієнтаційні методики розроблялись у ХХ сторіччі, тому є доволі старими й не відповідають усім вимогам сьогодення.

Таким чином, професійне самовизначення, що охоплює такі психологічні проблеми, як вибір професії, професійна орієнтація, інформованість у питаннях професійної підготовки, забезпечує сприятливі умови для одержання професійної освіти.

Запровадження профільного навчання є одним із основних шляхів модернізації нової освіти. Основна ідея оновлення загальної середньої освіти полягає в тому, що освіта повинна стати більш індивідуалізованою, функціональною та ефективною. **Профільна підготовка відрізняється від загальноосвітньої** більш конкретними професійно орієнтованими характеристиками мотивів, цілей, засобів і результатів навчальної, продуктивної, творчої діяльності, які розглядаються у вигляді певних вимог до учнів.

Профорієнтаційну роботу варто спрямувати на розвиток особистісної активності здобувачів освіти. **Розглянемо окремі складові особистісної активності та готовності до професійного вибору.**

Професійне самовизначення – багатовимірний і багатоступеневий процес, узгодження замовлення та потреб суспільства із запитами й особливостями індивіда.

Тести допомагають зробити правильний вибір професії. Користуючись ними, можна досить точно визначити оптимальну сферу діяльності, рейтинг власних інтересів, наявність якостей, необхідних для тієї чи іншої професії. До

того ж такий підхід через вивчення інтелектуального, особистісного, мотиваційного потенціалу здобувача освіти дозволяє частково подолати проблему застарілої діагностичної інструментарію. Водночас змушує збільшувати кількість тестів, таким чином збільшується час на проходження профдіагностики.

Інтелектуальна готовність. Виявлення інтелектуальних здібностей має важливе значення для вибору та змісту профільного навчання. *Відомі різні методи виявлення інтелектуальних здібностей.* У дослідженнях щодо психологічного забезпечення профільного навчання школярів можливо використовувати: тест структури інтелекту Амтхауера (батарея із шести інтелектуальних тестів на визначення розуміння словесних зв'язків, математичних здібностей, абстрактного мислення (на геометричному матеріалі), розуміння механічних зв'язків, просторової уяви та субтест на абстрактне мислення); інтелектуальний тест Айзенка, що визначає рівень розвитку інтелектуальних здібностей учнів тощо.

Рефлексивна готовність учнів до профільного навчання розглядається як центральний вид готовності, оскільки стосується самосвідомості особистості. Значення рефлексивної готовності полягає передусім у тому, що профільне навчання на всіх його етапах реалізується переважно через самостійну активність особистості, яка в широкому сенсі й визначається як рефлексивна діяльність. Компонентами останньої є потреба та мотиви самоусвідомлення, самопізнання, самореалізації, самоорганізації, самовиховання, емоційні компоненти самосвідомості саме в контексті профільного навчання. Адже здобувач освіти має усвідомити себе суб'єктом профільного навчання, тобто ініціатором, організатором, реалізатором, від якого залежить успіх здійснення такого навчання.

Важливим є і такий компонент, як самопізнання, який включає процеси самоаналізу, синтетичного порівняння своїх особистісних якостей з вимогами профілю та професії, самооцінки відповідності між ними, самоприйняття профілю для себе та самопрограмування своїх дій по виборі й опануванню профілю.

Для визначення певних орієнтирів щодо готовності учня до профільного самоусвідомлення доцільно використовувати «Опитувальник самоствавлення».

Характерологічна готовність здобувача освіти при виборі та опануванні профільного навчання включає в себе врахування наявних рис характеру. Адже сам процес і результат цього етапу професійного самовизначення може істотно залежати від його ставлення до навколишнього світу, суспільства, людей, речей, до себе, які визнаються сталими й водночас такими, що можуть поступово змінюватись, індивідуально-психологічними властивостями особистості здобувача освіти. Тому доцільно виявляти домінуючі риси характеру в зіставленні з вимогами профільного навчання. Для діагностики характерологічних особливостей здобувачів освіти використовуються такі тести, як особистісний опитувальник для дітей Айзенка та модифікований С. Подмазінім опитувальник А. Лічко – К. Леонгарда для ідентифікації типів акцентуацій характеру в підлітків.

Мотиваційна готовність включає профільні та професійні інтереси, нахили старшокласників. Виявлення мотиваційної готовності здобувача освіти до профільного навчання може здійснюватися за допомогою таких методик: орієнтаційно-діагностична анкета інтересів, анкета інтересів А. Голомштока.

Професійна спрямованість. Для діагностики професійної спрямованості використовуються такі методики:

- орієнтаційно-діагностичний опитувальник інтересів;
- методика визначення інтересів і спрямованості до майбутньої професійної діяльності (опитувальник «Професійних переваг» Б. Басса);
- методика визначення спонукань, які приводять до вибору професії (опитувальник Л. Лічко «Ваша майбутня професія»);
- опитувальник Дж. Холанда.

Комунікативна готовність її компонентами є:

- *мотиваційний* – наявність потреб, мотивів, інтересів, зацікавленості здобувачів освіти у спілкуванні в умовах профільного навчання;
- *комунікативний* – сформованість умінь і навичок комунікації, тобто обміну інформації на вербальному та невербальному рівнях, на різних мовах, у формі діалогу і монологу, бесіди, дискусії, у публічних та інтимних різновидах тощо;
- *перцептивний* – здатність здобувача освіти до взаєморозуміння у процесі спілкування, до врахування особистісних властивостей як своїх, так і партнерів у спілкуванні;
- *інтерактивний* – здатність здобувача освіти до взаємодії з партнером у спілкуванні;
- *емоційний* – здатність здобувача освіти до емоційної саморегуляції в процесі спілкування, до володіння такими власне комунікативними емоціями, як симпатія, антипатія, емпатія.

Є багато методів визначення вказаних компонентів комунікативної готовності здобувача освіти, але в плані профілізації найдоцільніше використовувати добре відомий метод визначення комунікативних її організаторських здібностей (КОС-2), розроблений у профорієнтаційних цілях.

На сучасному етапі розвитку освіти все більшої популярності набирають профорієнтаційні інтернет-платформи (сайти). Так, заслуговує на увагу Всеукраїнська платформа в межах проекту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії». Щорічно тисячі здобувачів освіти з українських шкіл, використовуючи цю платформу, мають змогу поринути у світ професій та сучасних потреб ринку праці; підвищити власну обізнаність; продіагностувати власні задатки та потенціал; визначитись із уподобаннями та спрямуванням у професійній діяльності; самостійно вибирати вектор і скоротити час проходження всіх профдіагностичних процедур.

Використані джерела

1. Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри. «Обери професію своєї мрії». URL: <https://hryoutest.in.ua>
2. Психологічний супровід допрофільної та профільної освіти: методичні рекомендації (профорієнтаційний аспект) / О.Є. Марінушкіна, І.В. Верчікова, В.В. Носенко та ін.; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2011. – 124 с.
3. Психологічний супровід: збірник методичних матеріалів / укл.: Ю.О. Замазій, О.Є. Марінушкіна, І.А. Нагорна, Г.В. Шубіна; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. – Харків: ХОНМІБО, 2005. – 88 с. (Профільна старша школа).
4. Програма професійного вибору для школярів: методичні рекомендації / укл.: О.Є. Марінушкіна, Г.В. Шубіна; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. – Харків: ХОНМІБО, 2004. – 67 с.
5. Сироватко О.М. Психологічне забезпечення профільної освіти / О.М. Сироватко // Науково-методичні засади діяльності психологічної служби: навчально-методичний посібник: у 2 т. / за ред. В.Г. Панка, І.І. Цушка. – К.: Ніка-Центр, 2005. – Т. 2. – С. 189–204.

Вивчення професійних інтересів і схильностей дев'ятикласників: психологічний супровід профільного навчання

СІРЕНКО Олена, практичний психолог,
спеціаліст вищої категорії, психолог-методист
КЗ «Пісочинський ліцей «Мобіль»
Пісочинської селищної ради
Харківського району Харківської області»

У сучасному світі важливо, щоб освіта давала людині нові життєві стратегії, життєву компетентність, сприяла мобільності її соціальної поведінки, тому що саме це дозволяє особистості подолати кризові настрої, обрати свій шлях у професійному зростанні.

Однією з основних проблем сучасної освіти є підготовка молоді до професійної діяльності, її самоорганізація. Підготовка учнів до вибору профілю навчання – це, фактично, перший важливий етап вибору професії. **Профільне навчання** – форма організації освітньої діяльності здобувачів освіти, у якій враховуються їхні інтереси, здібності, створюються умови для максимального розвитку пізнавальних і професійних намірів.

Метою психологічного супроводу профільного навчання є формування психологічної готовності до вибору професії, сприяння в професійному та особистісному самовизначенні школярів. Так, однією з форм психологічного супроводу є профорієнтаційна діагностика, спрямована на виявлення інтересів, нахилів, здібностей та професійно важливих якостей особистості в контексті майбутнього професійного самовизначення школярів.

Профорієнтаційні діагностичні методики допомагають оцінити рівень готовності до освітніх і професійних перспектив, особистісну готовність здобувачів освіти, які можна представити за такими вимірами:

1. Едукційна, освітня готовність
2. Генетичний вимір готовності
3. Мотиваційна готовність
4. Рефлексивна готовність

Розглянемо психологічний інструментарій щодо діагностики готовності здобувачів освіти за визначеними вимірами, який представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Психологічний інструментарій щодо діагностики готовності здобувачів освіти до освітніх і професійних перспектив

№ з/п	Вид готовності до профільного навчання	Визначення виду готовності до профільного навчання	Діагностичний інструментарій
1.	<i>Едукційна, освітня готовність</i>	Рівень освіченості за певними навчальними предметами, визначення профільних інтересів.	1. Методика "Карта інтересів" (Б.О. Федоришин). 2. Визначення успішності за певними предметами. 3. Опитувальник вивчення пізнавальної активності.
2.	<i>Генетичний вимір готовності</i>	Вікова готовність: зрілість і сформованість задатків і здібностей.	1. ОДАНІ-2 (Б.Федоришин, С. Карпіловський) 2. Опитувальник професійної спрямованості Д. Голланда 3. Опитувальник професійних схильностей Л. Йовайши (модифікація Г. Резапкіної)
3.	<i>Мотиваційна готовність</i>	Сукупність стійких мотивів, які орієнтують вибір певного напрямку профільного навчання.	1. Дослідження спрямованості особистості за допомогою орієнтовної анкети. 2. Анкета вивчення мотивів навчальної діяльності учнів (Б. Пашнєв)
4.	<i>Рефлексивна готовність</i>	Самосвідомість здобувача освіти, який є суб'єктом профільного навчання, організатором, реалізатором, від якого залежить успіх здійснення вже профільного навчання	1. Визначення типу майбутньої професії (С. Клімов) 2. Опитувальник типу мислення (методика в модифікації Г. Резапкіної) 3. Методика виявлення та оцінки комунікативних і організаторських схильностей старшокласників (КОС-2) (Б. Федоришин, В. Синявський)

Під час психологічного супроводу профільного навчання слід враховувати бар'єри, які можуть завадити об'єктивному вибору здобувачем освіти певного напрямку профільного навчання:

1. Професійний педагогічний склад закладу освіти.
2. Матеріальна база (технічне оснащення) навчальних кабінетів.
3. Наявність підручників для певного профільного напрямку.
4. Зарахування учнів до профільного класу:
  - «за компанію з другом»,
  - небажання переходити до іншого класу (за визначеним напрямом навчання).
5. Особисті інтереси (і погляд на професійне самовизначення) батьків, учнів.

Отже, сприяння професійному самовизначенню старшокласників допомагає здобувачам освіти підвищити власний рівень професійної зрілості, тобто здатності зробити самостійний професійний вибір, використовуючи при цьому:

- власні ресурси та отриману інформацію;
- зрілість інтересів;
- реалізм професійних переваг;
- відповідність між уподобаннями та здібностями.

Література

1. Професійні здібності учня / Упоряд.: С. Максименко, О. Главник, М. Левтик. – К.: Главник, 2004.– 112 с.– (Психол. інструментарій). Бібліогр.: С. 109-110.
2. Готовність учня до профільного навчання / Упорд. В. Рибалка. За заг. ред. С. Максименка, О. Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112 с. – (Психол. інструментарій).
3. Бойбіна Ю. В. Гончарова С. В. Обліково-звітна документація шкільного психолога. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 216 с.
4. Третяченко О. В. Психологічний супровід профільного навчання в гімназії. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/251-318-54-60.pdf> (дата звернення: 10.03.2024).
5. Левчук С. С., Хронюк І. Є. Особливості психологічного супроводу допрофільної підготовки та профільного навчання. URL: https://skviravo.ucoz.ru/psixolog/rekomendaciji_profilne.pdf (дата звернення: 10.03.2024).

Допрофільна підготовка на годинах психолога в 9-му класі

*Ірина ЩЕЛКУНОВА,
методист ЦОТ УОА Шевченківського району ХМР,
практичний психолог вищої категорії, психолог-методист*

Проблема вибору профілю навчання, а надалі, і вибору професії, завжди була наріжним каменем в шкільній освіті людини. Однак сучасні умови в Україні та світі потребують поглиблення та диференціації психологічного супроводу цього процесу. Умови, в яких українські діти мають обирати свій

шлях у житті вкрай важкі: довготривалий стрес через постійні військові дії; злам економічної системи України через війну; світова економічна та ціннісно-етична криза; тривале онлайн-навчання та навчання за кордоном; експансія штучного інтелекту, яка веде до карколомного зникнення великої кількості звичних професій. На цьому тлі відбувається формування нових сенсів життя, в першу чергу, в того покоління, яке проходить фазу особистісного зростання. Крім того, світ швидко змінюється і потребує такого ж вміння не тільки від сучасних лідерів та менеджерів різного рівня, а і від працівників будь-якої професії.

В Україні діє «Концепція профільного навчання у старшій школі»[1]. Однак поступове впровадження програм Нової української школи потребує оновлення профілізації навчання. 30 жовтня 2023 року було зареєстровано проєкт «Державний стандарт профільної середньої освіти», який після прийняття визначатиме вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст профільної середньої освіти»[2].

В концепції профільного навчання у старшій школі велика увага приділяється організації допрофільної підготовки в 5-9 класах. Допрофільна підготовка – це компонент профільного навчання, який здійснюється в основній школі (8-9 класи) і покликаний повною мірою забезпечувати реалізацію інтересів, нахилів і здібностей учнів шляхом відповідних змін у завданнях, змісті й організації процесу навчання. Допрофільна підготовка забезпечує наступність між основною та старшою школою, закладає інформаційні та психолого-педагогічні основи для успішного профільного навчання учня і створює передумови для життєвого і професійного самовизначення.

Мета допрофільної підготовки: надання допомоги здобувачу освіти в раціональному виборі майбутнього навчального профілю, створення сприятливих умов для його самовизначення і самореалізації, подальшого профільного навчання шляхом диференціації та індивідуалізації навчання в основній школі [1]. Суттєву роль в допрофільній підготовці відіграють практичні психологи закладів освіти, які надають кваліфіковані консультації, зважаючи на результати системного діагностичного обстеження.

Завдання допрофільної підготовки:

- оптимальний вибір учнем майбутнього спрямування профільного навчання;
- розвиток особистості учня, розкриття, розвиток і реалізація його задатків і здібностей;
- підтримання і розвиток мотивації навчально-пізнавальної і творчої діяльності, продовження навчання, формування в учня інтересу до певного профілю (профілів), до профільного навчання загалом;
- інформування учня про переваги, цілі й завдання профільного навчання, перелік профілів, їхній зміст і особливості, можливий вплив вибору навчального профілю на подальше професійне

навчання і його потенційний зв'язок з трудовою (професійною) діяльністю;

- набуття учнем досвіду самопізнання, самовизначення і самореалізації у процесі здійснення допрофільної підготовки, вибору навчального профілю»[1].

У сучасному світі неможливо обрати професію на все життя. Тому здобувачі освіти повинні навчитися постійно вчитись та міняти не тільки професію, а і галузь роботи, гарно знати свої сильні та слабкі сторони, виявити та використовувати свої схильності та інтереси задля професійної самореалізації. Допрофільна підготовка в закладі освіти має передбачати підвищення рівня самостійності в освітній діяльності, формування здатності до відповідального та творчого виконання завдань професійного змісту, що вимагає розвитку ініціативи, самоконтролю, відповідальності, кмітливості, майстерності і т. ін. Одним із суттєвих показників сучасного працівника є наявність в нього *soft skills* – «м'яких навичок», тобто гнучкості та адаптивності, високої комунікабельності та вміння працювати в команді. Саме ці навички за висновками вчених допомагають самореалізації людини в будь-якій сфері діяльності

Упродовж всього процесу навчання дитини в школі та в позашкільних закладах освіти відбувається знайомство зі своїми можливостями, інтересами, схильностями та здібностями в процесі засвоєння шкільної програми. Однак зазвичай академічні знання відірвані від життєвих ситуацій та професійної діяльності. Карантинні обмеження та військові дії ще більше ізолювали учнів від світу професій. Таким чином представлена програма допрофільної підготовки має на меті узагальнення та систематизацію уявлень учня про світ наук та професій, а також розуміння сенсу свого подальшого навчання.

Для вирішення поставлених завдань була розроблена програма занять для учнів 9-х класів на «годинах психолога» з допрофільної психологічної підготовки. Програма складається з 7 тем, які поступово через пошукові завдання висвітлюють психологічні підвалини когнітивної, комунікативної, емоційної, фізіологічної складових професійного вибору.

Мета програми: сприяння у виборі учнями напряму профільного навчання у старшій школі за своїми здібностями, схильностями та потребами.

Очікувані результати: учні ознайомляться з теоретичними положеннями та дослідять:

- основні ідеї, завдання та принципи допрофільної підготовки;
- основні положення теорії множинного інтелекту Г.Гарднера та предмети, які розвивають кожен з типів інтелекту;
- особливості характеру і темпераменту, які впливають на вибір професії,
- професійно значущі особистісні якості,
- власні інтереси, здібності, нахили та можливості їх реалізації в різних професіях;
- ринок праці та його вплив на вибір профілю навчання;

- можливості волонтерської діяльності для виявлення своїх інтересів, схильностей та потреб.

Заняття розраховані на 1-2 години в онлайн- або оффлайн-форматах та мають класичну структуру тренінгового заняття: вступ, теоретико-практична та заключна частини з рефлексією. Знання (як і вміння та навички) на занятті здобувають у процесі виконання психологічних вправ та практичних завдань - підготовка учнями міні-лекції, бесіди, мультимедійної презентації, взаємонавчання, а також робота у групах, парах або самостійно.

В якості матеріалу для роботи використовуються яскраві та дотепні картки з набору «Компас вибору професії»(автор Олег Блінов, Україна), в якому надано малюнки 108 сучасних професій. Використовувати картки можна в онлайн та оффлайн роботі на всіх етапах заняття.

Важливим виховним та ілюстративним матеріалом на заняттях слугують короткі розповіді учнів про хобі, інтереси, життєвий шлях великих людей, які досягли життєвого успіху. Особлива увага приділяється професійному шляху видатних українців, зокрема, харків'ян.

Дуже важливим серед тем програми є знайомство з волонтерством. Бо цей рух не тільки є невід'ємною частиною допомоги українців своїм збройним силам та переселенцям з прифронтових територій, а існує в усьому світі та охоплює велику кількість соціальних та виробничих програм. Працюючи в волонтерських осередках можна спробувати свої сили в бажаній професії, щоб остаточно впевнитись в правильності свого вибору.

Для діагностичної роботи в програмі використовується наступні методики: «Визначення типу темпераменту» Г. Айзенка, «Методика дослідження соціально-психологічної адаптації» К.Роджерса-Р.Даймонда, тест самооцінки С.А.Будассі, «Диференційовано-діагностичний опитувальник інтересів» ДДО Є. Клімова [3]. Перед проведенням занять та після їх закінчення проводиться орієнтаційна анкета щодо уявлень учня про себе та світ професій.

Ії результати та досвід проведення занять за програмою показує, що перед початком занять з допрофільної підготовки учні 9-го класу, з одного боку, погано знають світ професій, не розуміють особливості умов праці або знарядь для роботи, а, з іншого боку, не знають свої здібності або знецінюють свої хобі та досягнення в позашкільному навчанні. Тому практичні завдання, які є в кожному занятті, допомагають зрозуміти важливість розгалуження шкільних предметів, а також позашкільного навчання в різноманітних гуртках, секціях. Також учні дізнаються, яким чином поєднати в житті цікаві хобі та роботу. Результати опитування після занять показують, що формується свідомий підхід до вибору профіля подальшого навчання.

Таким чином можна зазначити, що запропонована програма занять з допрофільної підготовки на «години психолога» в 9-му класі активізує пізнавальну складову навчання, створює нові мотиви та сенси навчання, особистісно спрямовує та емоційно забарвлює освітній процес, що призводить до позитивних результатів навчання та свідомого вибору майбутньої професії.

Список використаних джерел

1. Матвієнко В. Допрофільна освіта в сучасній середній школі. URL: <https://osvita.ua/school/method/3966/> (дата звернення 15.03.2024)
2. Проєкт «Державний стандарт профільної середньої освіти» від 30.10.2023. URL: <https://nus.org.ua/news/proyekt-standartu-profilnoyi-serednoyi-osvity-shho-peredbachaye-ta-yak-doluchytysya-do-obgovorennya> (дата звернення 15.03.2024)
3. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник. Уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.
4. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2014. 250 с.

Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в закладі професійної освіти в умовах війни (з досвіду роботи)

*Тетяна ТУЗКО,
практичний психолог
ЗП(ПТ)О «Регіональний центр професійної освіти
залізничного транспорту та агротехнічного сервісу»*

Про історію закладу освіти

Наш заклад освіти знаходиться в м. Люботин Харківської області, має славетне історичне минуле та багаторічні традиції. Своя історія – своє минуле, яким ми пишаємось, і теперішнє, націлене в майбутнє.

Заклад засновано розпорядженням Комісаріату шляхів сполучення від 17 травня 1934 року як Технічна школа. З 02.02.2024 змінено тип і найменування Люботинського професійного ліцею залізничного транспорту на Заклад професійної (професійно-технічної) освіти «Регіональний центр професійної освіти залізничного транспорту та агротехнічного сервісу», який має у своєму складі територіальне відокремлене спеціалізоване відділення сільськогосподарського напрямку в селищі Кегичівка Харківської області.

Професії, за якими здійснюється навчання

Центр має третій атестаційний рівень професійної (професійно-технічної) освіти та готує кваліфікованих робітників за професіями (м. Люботин):

- Машиніст тепловоза
- Машиніст електровоза
- Машиніст дизель-поїзда
- Помічник машиніста електропоїзда
- Слюсар з ремонту рухомого складу
- Провідник пасажирського вагона
- Касир квитковий
- Касир товарний (вантажний)

- Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення
- Адміністратор

Територіальне відокремлене спеціалізоване відділення селище Кегичівка:

- Слюсар з ремонту господарських машин та устаткування
- Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва (категорії «А», «Б», «С»)
- Водій автотранспортних засобів (категорії В,С)
- Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування
- Кухар

Виробнича практика здобувачів освіти

Центр має багаторічний, налагоджений зв'язок із національним залізничним перевізником акціонерним товариством «Українська залізниця», а у сфері сільського господарства та громадського харчування – з фермерськими господарствами, приватними підприємствами, представниками малого бізнесу тощо. Наші випускники успішно працюють у виробничих підрозділах філій Акціонерного товариства «Українська залізниця» та реалізують сформовані професійні навички під час виконання своїх посадових обов'язків.

Участь у різних проєктах

Центр бере активну участь у різних проєктах розвитку, наприклад:

- Міжнародному проєкті співробітництва Служби старших експертів (Німеччина) на тему «Методологія навчання, заснована на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах»;
- Міжнародному проєкті «Енергоефективний освітній заклад. Термомодернізація закладів ПТО в рамках розроблених курсів з енергоефективності», який реалізовувався Благодійним Фондом «Людина» у співпраці з Міністерством освіти і науки України за підтримки проєкту «Просування енергоефективності та імплементація Директиви ЄС про енергоефективність в Україні», що виконується компанією GIZ за дорученням уряду Німеччини;
- Проєкті «FUTURE PROFI» з питань енергоефективності «Професійне навчання з питань енергоефективності в Україні»; проєкті «Розвиток трудового потенціалу для України», що реалізується за сприяння проєкту агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Економічна підтримка України, що впроваджується ГО «Міжнародна фундація розвитку» та ін. Досвід у кожному проєкті відкриває перед нами нові перспективи.

Участь у заходах різних рівнів

Центр є провідним закладом професійної (професійно-технічної) освіти в регіоні з підготовки кваліфікованих робітників для залізничної, сільськогосподарської галузі та з професій, які загальні для всіх галузей економіки, що підтверджується результатами участі закладу в міжнародних, всеукраїнських, обласних, регіональних заходах, конкурсах, змаганнях тощо.

У закладі освіти працюють висококваліфіковані та досвідчені педагогічні працівники, які ефективно передають свій досвід здобувачам освіти, беруть активну участь у створенні інноваційних навчальних контентів, за що неодноразово отримували нагороди.

Волонтерська діяльність

З перших днів військової агресії Російської Федерації проти України здобувачі освіти, батьки та педагоги активно волонтерять, долучаються до благодійних акцій, донатять і підтримують ЗСУ.

Події, які останнім часом відбуваються в нашій країні, вплинули на кожного українця. Найбільш вразливими до травмуючих подій є діти й підлітки, і ми з вами, як фахівці, знаємо чому. Тому найпершою найважливішою та найважчою задачею було встановити ланки комунікації з учасниками освітнього процесу в умовах онлайн. Доводилося швидко навчатись і засвоювати хмарні технології, удосконалювати свою роботу з комп'ютерними технологіями та інтернет-додатками.

Метою діяльності є сприяння створенню умов для психологічного та інтелектуального розвитку учасників освітнього процесу, охорони психічного здоров'я, покращення процесів адаптації першокурсників, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу в умовах дистанційного навчання відповідно до цілей та завдань професійно-технічної освіти.

Напрями діяльності психологічної служби

Усі напрями діяльності психологічної служби, а це психодіагностика, корекція, психологічна просвіта, профілактика, консультування, зв'язки з громадськістю, організаційно-методична робота, були за невеликий відрізок часу поступово й упевнено перенесено з офлайн в онлайн-формат.

Зв'язок з учасниками освітнього процесу

Для того щоб тримати постійний зв'язок з усіма учасниками освітнього процесу та мати можливість надавати корисні поради, рекомендації стосовно покращення психологічного стану, у перші дні після початку повномасштабних бойових дій був створений Телеграм-канал «Психологічна підтримка», підписниками якого стали здобувачі освіти та педагогічні працівники Центру. На початок 2022/2023 н. р. був створений Телеграм-канал «Психологічна підтримка для батьків». Тепер батьки наших учнів мають можливість отримати поради, рекомендації щодо виховання та підтримки своїх дітей. Крім цього, була створена електронна «Скринька довіри», де кожен учасник освітнього процесу має можливість анонімно задати своє питання практичному психологу, а відповіді на питання надаються в Телеграм-каналах у рубриці «Анонімний запит до психолога».

Сторінка соціально-психологічної служби на сайті центру

На офіційному сайті Центру є сторінка соціально-психологічної служби, що має вкладки для кожного учасника освітнього процесу. На них розміщені корисні поради, рекомендації для здобувачів освіти та педагогічних працівників центру, а також посилання на зворотний зв'язок з практичним психологом

ліцею (телефон, електронна адреса, телеграм-канал «Психологічна підтримка», «Електронна скринька довіри»):

- вкладка «Поради психолога здобувачам освіти»;
- вкладка «Поради психолога педпрацівникам»;
- у вкладці «Поради батькам» розміщена корисна інформація, а також посилання на Телеграм-канал для батьків здобувачів освіти центру «Психологічна підтримка для батьків»;
- у вкладці «Години психолога, тренінги, заходи» розміщено активні посилання на фото- і відеозвіти проведених заходів.

Психодіагностична робота

Психологічною службою Центру психологічні дослідження проводяться відповідно до річного плану роботи. Але форми та засоби здійснення відрізняються через дистанційне навчання. Групові та індивідуальні психологічні дослідження проводяться за допомогою Google форм, хоча в процесі обробки виникають певні труднощі, пов'язані із занесенням результатів у бланки відповідей, але все ж таки Google форми є доступним, зручним і безкоштовним онлайн-інструментом для здійснення психодіагностичних досліджень в умовах сьогодення.

Консультативна робота

За результатами досліджень проводяться відповідні профілактичні, корекційні та просвітницькі заходи, а також виникає потреба в консультаціях, здебільшого в онлайн-формі. Психологічна служба працює в змішаному форматі, тому за бажанням деякі консультації проводяться в офлайн-форматі.

Просвітницька та профілактична робота

З метою формування уявлення про значимість збереження ментального здоров'я та знань про психологічну підтримку, надання першої психологічної допомоги, психологічною службою активно проводиться просвітницька та профілактична робота. Тематика таких заходів, як години психолога, тренінги, лекції, тижні психології, відповідають нормативним документам і пріоритетним напрямам роботи психологічної служби в системі освіти у 2023/2024 н. р., а саме: інформування здобувачів освіти з питань запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану; профілактика вживання наркотичних і психотропних речовин, алкоголю та тютюнопаління серед здобувачів освіти; профілактика булінгу та кібербулінгу; популяризація ненасильницької моделі поведінки; ознайомлення педагогів із технологіями надання першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу та запровадження «Психологічних хвилинок» під час онлайн-уроків; перша психологічна допомога при тривожних і стресових станах для всіх учасників освітнього процесу; профілактика професійного виснаження педагогів.

Профілактика професійного виснаження педагогічних працівників

Хочу звернути вашу увагу на питання професійного виснаження педагогічних працівників у закладах освіти! Динаміка освітніх змін кожного дня ставить перед педагогом нові завдання та вимоги до професійних змін, тому зараз дуже важливо вчасно надати психологічну підтримку саме педагогу, тому

що від емоційного стану викладача та його настрою під час проведення уроку залежить емоційний і психологічний стан здобувачів освіти. Тому психологічною службою центру постійно проводяться заняття з використанням практичних вправ на зняття емоційної та поведінкової скутості, пошук нових ресурсів – зовнішніх і внутрішніх, здобуття знань у сфері психологічної науки та можливості практичного їх застосування.

Тиждень психології

З нагоди Дня психолога з метою розширення та поглиблення знань учасників освітнього процесу із психології як науки; формування психологічної культури, психологічної стійкості до різних життєвих ситуацій; покращення психологічного здоров'я, а також профілактики стресових і депресивних станів, які під час воєнного стану в Україні стають більш поширеними, а таке явище як ПТСР (посттравматичні стресові розлади) зустрічається досить часто, проведено тиждень психології «Навколо психології за тиждень».

Тематика заходів визначається з питань, які надходять до «Скриньки довіри», з тих питань, які надають учасники освітнього процесу анонімно на Google формі. Проведення заходів дає змогу охопити майже всіх учасників освітнього процесу та познайомити їх із незвичайною наукою *психологією*, пізнати себе та з користю провести час.

Електронний кейс практичного психолога

Для зручності та систематизації нормативно-правової бази, матеріалів планування, корисних посилань, матеріалів психодіагностики тощо створила електронний кейс практичного психолога на віртуальній дошці Padlet.

IV. Пропедевтичний етап профорієнтації в закладі дошкільної освіти та початковій школі

Сутність пропедевтичного етапу профорієнтаційної роботи у початковій школі

Олена КОВАЛЬ,
старший викладач кафедри методики дошкільної
та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти

Формування ціннісного ставлення до праці, розуміння її ролі в житті людини й суспільства; сприяння розвитку інтересу до професійної діяльності дорослих; навчання орієнтуватись у світі традиційних і нових професій – сутність пропедевтичного етапу розвитку професійної самосвідомості (з урахуванням вікових особливостей та зони найближчого розвитку дитини молодшого шкільного віку).

Аналіз сучасного освітнього процесу засвідчує підвищений інтерес до профорієнтаційної роботи та створює передумови для активізації пропедевтичної орієнтації на професію вже з молодшого шкільного віку.

У Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, визначено початковий (пропедевтичний) етап профорієнтаційної роботи з учнями початкових класів. Метою його є ознайомлення дітей у процесі навчальної, позакласної та позашкільної роботи з найпоширенішими професіями, виховання позитивного ставлення до різних видів трудової та професійної діяльності, інтересу до пізнання своєї особистості, формування початкових загальнотрудових умінь і навичок, здатності до взаємодії з іншими особами в процесі діяльності. Результатом цієї роботи має бути сформоване в молодших школярів ставлення до себе, суспільства та професійної діяльності.

Державний стандарт початкової освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87) серед ключових компетентностей містить:

- *інноваційність*, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;
- *навчання протягом життя*, що передбачає опанування умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно та в групі;

- *підприємливість і фінансова грамотність*, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, уміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

Життєва компетентність учня – уміння вчитися впродовж життя, визначена в Концепції Нової української школи, передбачає формування вміння вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію.

Отже, завданням профорієнтаційної роботи в сучасній початковій школі є:

- ознайомлення учнів із професіями;
- виховання спрямованості на самопізнання як основу професійного самовизначення;
- формування вміння аналізувати свої здібності, зіставляти їх із вимогами конкретної професії;
- планувати власну траєкторію оволодіння професією;
- розвивати власні професійно важливі якості особистості.

У молодшому шкільному віці в дітей формується перший інтерес до професій та трудової діяльності, розвивається самосвідомість дитини. Починаючи з 2,5 – 3 років, і до 10 – 12 років дитина в процесі розвитку збагачує свою свідомість різноманітними уявленнями про світ професій. Вона, ґрунтуючись на спостереженні за дорослими, у символічній формі намагається програвати дії перукаря, водія, учителя, продавця тощо.

У початковій школі, коли провідна ігрова діяльність змінюється навчально-пізнавальною та стає визначальною в розвитку школярів, важливо розширювати їх уявлення про різні професії.

Деякі елементи професійної діяльності дитині ще важко зрозуміти, але в кожній професії є сфера, яку можна представити на основі наочних образів, конкретних ситуацій із життя, історій, вражень працівника.

На цій стадії створюється певна наочна основа, на якій базується подальший розвиток професійної самосвідомості.

Саме тому дуже важливо створити максимально різноманітну палітру вражень про світ професій у молодшого школяра, щоб потім, на основі цього матеріалу, дитина могла аналізувати професійну сферу більш свідомо й почуватись упевнено в дорослому житті.

Отже, особливої значущості набуває проблема ефективного використання профорієнтаційного матеріалу в початковій школі як важливого засобу розвитку самосвідомості дитини.

Учні 1 – 4 класів ще далекі від вибору професії, тому робота з професійної орієнтації в початковій школі є *пропедевтичною* (основна увага приділяється професійній інформації), але правильно організована профорієнтаційна робота має стати основою, на якій надалі розвиватимуться професійні інтереси й наміри школярів у старших класах.

Адже саме на цьому етапі в молодших школярів формуються сумлінне ставлення до праці, інтерес до професії батьків і найближчих навколишніх, моральні настанови вибору професії, інтерес до найпоширеніших професій. Для роботи з профорієнтації молодших школярів провідною є ігрова мотивація, що переростає в навчальну. Дитина стає зацікавленою в розвитку своїх здібностей, тому що вона може спробувати себе в різних галузях дорослого життя.

Наскрізна професійна орієнтація дозволяє учням початкової школи досліджувати світ професій у межах програми предмета «Я досліджую світ». На кожному уроці розглядається певна професія, учні мають можливість розширити свої уявлення про світ професій, а також відповідно до розглянутої професії визначити свої здібності:

- формувати позитивне ставлення до всіх предметів і професій;
- аналізувати свої здібності та інтереси;
- планувати набуття необхідних компетентностей та навичок;
- у подальшому формувати різні траєкторії розвитку кар'єри.

Упровадження професійної орієнтації в школі є інструментом реалізації педагогіки партнерства. Важливо дати відповіді на такі питання:

- Чому пошук професії важливий?
- Як інтегрувати дослідження професій у початковій освіті?

Починаємо досліджувати!

Чому пошук професії для учнів початкових класів є важливим?

Оскільки ринок праці постійно змінюється, як ніколи важливо розуміти професійні шляхи та їх зміст. Важливість цього особливо актуальна для учнів початкових класів, бо їм потрібно багато чого враховувати, коли справа стосується їхньої майбутньої професії.

Пошук професії є невід'ємною частиною навчання дитини. Це може допомогти дітям, дозволяючи їм виявити свої сильні та слабкі сторони, а також обрати цікаву справу для занять у позаурочний час. Учні, яких навчають досліджувати свої інтереси, навички та цінності, будуть краще підготовлені до майбутніх професійних рішень. Крім того, коли учні мають можливість отримати цінну інформацію про себе та про те, що потрібно для досягнення успіху в різних сферах діяльності, вони легше розуміють, які в них вподобання. Початкова школа навчає дітей базових навичок математики, читання та письма, а дослідження професій може контекстуалізувати ці навички, щоб зробити їх більш цінними.

Ознайомлення дітей із професіями в початковій школі дає кілька переваг для них, їхніх сімей і суспільства.

У початковій школі діти починають визначати свої інтереси, таланти та мрії. Це ідеальний час, щоб обговорити, що таке професія та як вона пов'язана з усім цим. Вони можуть дізнатися про різні аспекти професії та почати вибирати ту, якою вони забажають займатися. Кожен елемент можна розбити на більш дрібні деталі, щоб діти могли краще зрозуміти, чим вони хочуть займатися, коли виростуть (можливо, створити успішну кар'єру).

Є багато причин, чому пошук професії слід починати ще в початковій школі, але ми зосередимося на двох:

1. Уявлення про себе починається в початковій школі.
2. Пошук професії створює основу для розвитку навичок.

Уявлення про себе починається в початковій школі

Хоча може здатися, що навчати третьокласника планувати свою майбутню професію передчасно, дослідження показують, що обізнаність і прагнення до певної професії можуть початися вже в 9-10 років. Крім того, учні можуть описувати, що їм подобається, а що не подобається, вже в 6 років, а до 5 класу вони починають розуміти й обговорювати стереотипи, пов'язані з певною професією.

Сучасна початкова освіта містить три фреймворки:

1. [Соціально-емоційна навчальна діяльність](#) – навички, які сприяють емоційній регуляції, спілкуванню та відповідальному прийняттю рішень.
2. [Навички 21-го століття](#) – такі навички, як лідерство, інновації та співпраця, які допомагають досягти успіху на робочому місці 21-го століття
3. [СТЕ навички](#) – SOFT і технічні навички, які можуть бути застосовані до конкретних робіт.

Розглянемо приклад, щоб проілюструвати, як вони працюють разом.

Якщо учень хоче стати архітектором, коли виросте, є певні навички в рамках цих рамок, які він повинен опанувати. Наприклад, йому потрібно буде використовувати соціальні та емоційні навички, щоб зрозуміти, як будувати стосунки з інженерами, які можуть проектувати будівлі, і підрядниками, які їх будуватимуть. А також потрібно буде розглянути, як цей проєкт може вплинути позитивно чи негативно. Знову ж таки, це безпосередньо пов'язано із соціально-емоційними навичками, які починають розвиватися в дошкільному віці.

Коли справа доходить до використання своїх навичок 21-го століття, архітектор повинен навчитися співпрацювати зі своїми інженерами та підрядниками, щоб створити найкращу можливу структуру. Їм також може знадобитися використовувати свої інноваційні навички для вирішення складних проблем у процесі проектування.

Нарешті, потрібно буде використовувати своє розуміння математики, щоб гарантувати, що плани будівлі витримають випробування часом.

І хоча це може здатися надуманим, усі ці навички можна розвинути в початковій школі.

Якщо ви хочете, щоб ваші учні були готові до світу поза школою, ви повинні дати їм можливість досліджувати те, чого вони хочуть у майбутньому. Дослідження професії можна інтегрувати в будь-який клас – це чудовий спосіб для учнів початкових класів дізнатися про себе та світ навколо них.

Якщо елементарне дослідження професії є для вас новою концепцією, можливо, вам цікаво, як найкраще інтегрувати її у свій клас.

- Створюйте можливості для демонстрації.
- Модельна цікавість.
- Розповідь про процес.
- Використовуйте силу гри.

Переконайтеся, що всі учні мають доступ до однакової інформації. Надайте можливість усім учням отримати доступ до однакових ресурсів, щоб вони могли приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього.

Педагоги також повинні надавати численні можливості для вивчення світу професій та інтересів. Учні матимуть різні інтереси в різні періоди свого життя, тому важливо, щоб вони мали кілька шансів вивчити різні професії чи освітні шляхи, перш ніж приймати рішення щодо того, чого вони хочуть.

Створюйте можливості для демонстрації.

У багатьох із нас були вчителі, які спонукали думати про наше майбутнє. Ким ти хочеш стати, коли виростеш? Це питання ми часто чули в дитинстві.

Дитина може визначити, що їй цікаво робити, але вона повинна знати про це більше. Саме тут педагоги можуть підтримувати розвиток інтересу до професії, створюючи можливості для відкриття.

Учителі можуть надати можливості для ознайомлення різними способами.

- Експерсії.
- Залучення громади.
- Доступ до таких ресурсів, як книги та статті.
- Рольові ігри або симуляції роботи.
- Практичні заняття.

Розглянемо деталі цих технік.

Хоча пошук професії може приймати різні форми, один із найефективніших засобів – це експерсії. Учні відвідують компанії та організації, які пропонують різні види роботи, від бухгалтерських фірм до лікарень, від роздрібних магазинів до ресторанів. Це дає їм змогу краще зрозуміти, що передбачає кожна робота, і чи хочуть вони цим займатися, коли стануть дорослими.

Проте однією з проблем використання шкільних експерсій як форми знайомства з професією є реалії сьогодення. Однак *за допомогою віртуальних експерсій* можна отримати доступ до робочих місць з усього світу, а уроки стають більш захоплюючими, з кращими результатами.

Деякі з найбільш значущих *переваг віртуальних експерсій* для дослідження професій:

- 1) віртуальні експерсії роблять навчання більш захоплюючим, допомагаючи учням глибше зрозуміти концепції професії;
- 2) віртуальні експерсії є більш доступними та можуть надати учням доступ до досвіду, який вони інакше не змогли б отримати;
- 3) віртуальна реальність надає учням можливість розвивати навички цифрової грамотності.

Учителі також можуть відкривати учням різні можливості, залучаючи своїх учнів до громадських організацій і знайомлячи їх із професіоналами в їхній сфері інтересів. Наприклад, якщо учні хочуть бути художниками, вони можуть відвідати художній музей або уроки малювання в місцевому мистецькому центрі.

Учні також повинні мати доступ до книг, статей та інших ресурсів, які допоможуть їм зрозуміти, які вакансії є в різних професіях. Наприклад, припустимо, що хтось знає, що хоче стати інженером, але не знає, чим інженери займаються щодня. У такому разі треба забезпечити можливість вийти в Інтернет і почитати про професію в інженерії або поговорити з кимось, хто працює інженером.

Рольова гра – ще один чудовий спосіб занурити учнів у потенційні професійні шляхи під час групової діяльності. Кожен учень може взяти на себе роль різних професій і взаємодіяти як професіонал. Наприклад, можливо, він хоче відкрити пекарню. Отже, грає роль власника пекарні, а інший учень може зіграти роль вимогливого клієнта. Власник пекарні повинен використовувати навички спілкування та самоуправління, щоб підтримувати позитивний досвід обслуговування клієнтів.

Погодьтеся, діти краще навчаються у взаємодії, а не просто читаючи чи слухаючи. Тому заохочуйте їх брати участь у практичних заходах, пов'язаних із їхніми інтересами, наскільки це можливо, щоб розвивати фундаментальні навички в цих сферах і збирати інформацію про потенційну професію. Наприклад, якщо учні виявляють інтерес до комп'ютерного програмування, їм буде корисно використовувати такі інструменти, як [Storybird](#) та [Ed Puzzle](#), можуть розвинути [навички СТЕ](#), необхідні їм, щоб стати майбутнім програмістом-робототехніком або технологічним новатором.

Один із способів залучити учнів – це надихнути їх цікавитися не лише навколишнім світом, але й можливостями їхньої майбутньої професії. Коли вчителі ставлять запитання про те, ким учні хочуть стати, коли виростуть, або яка робота їх найбільше цікавить, це допомагає їм самим почати думати про ці речі.

Попросіть учнів уявити своє майбутнє. Що б їх зробило щасливими? Як вони можуть почуватися реалізованими в професії? Допитливість – це найкращий спосіб спонукати учнів досліджувати мільйон можливостей, які перед ними відкриваються.

Допитливість формує мислення, орієнтоване на зростання, тому що діти надихаються рухатися далі та реалізовувати свої мрії. Це вимагає самосвідомості та самомотивації.

Ще один важливий елемент профорієнтаційної роботи в початковій школі – це вміння переконати учнів у розумінні всього процесу дослідження професії та підготовки до неї. Досвідчені вчителі погодяться з тим, що знайомство дітей зі світом праці є важливим, оскільки це допомагає пов'язувати шкільні предмети зі світом професій.

Хоча це може бути надзвичайно важко для учнів початкової школи, також важливо дати їм зрозуміти, що їхні родини, педагоги та члени громади будуть поруч, щоб допомогти їм на кожному кроці.

Коли справа доходить до навчання в початковій школі, гра – найкращий спосіб! Використання гри на уроках з вивчення професії робить учнів більш залученими та активними в навчанні.

Гра є потужним інструментом для навчання, оскільки вона залучає уяву та творчість. Коли учні грають в ігри або займаються іншою діяльністю, яка не має конкретних цілей або результатів, вони можуть створювати рішення без тиску невдач.

Гра також заохочує природну цікавість учнів до навколишнього світу. Це дозволяє їм досліджувати нові речі, не боячись осуду з боку інших. Це дає їм можливість ризикувати та пробувати щось нове.

Для багатьох фахівців ідея професійної орієнтації під час навчання в початковій школі є дуже суперечливою. Ми згодні з тим, що така суперечка потребує адекватної відповіді про те, чому початкова освіта має бути стурбована профорієнтацією. Невже початкова освіта – це викладання та навчання для розвитку дітей, а не розвиток дітей для кар'єри? Зрозуміло, що ми не повинні очікувати, що діти молодшого шкільного віку вирішать, на яку роботу вони претендуватимуть, коли досягнуть повноліття. Однак є зв'язок з *професійною орієнтацією* та вибором професії під час середньої освіти. Ми підкреслюємо безліч переваг профорієнтації в початковій школі, і що найважливіше, звертаємо увагу, наскільки добре пов'язана профорієнтація з місією викладання та навчання в початковій школі.

Професійна орієнтація на початковому рівні шкільної освіти

Напрями професійної орієнтації

Учні ознайомлюються зі світом професій і ринком праці в ігровій формі та через проекти, які роблять самостійно чи в групі. Діти обговорюють важливість навчання, трудової діяльності, поваги до будь-якої професії, до праці та результатів праці інших людей.

Очікувані результати

Як результат учні:

- розуміють/знають, що вони люблять робити, що в них вдається добре/найкраще;
- можуть пояснити, як досягнути бажаного/здійснити свої бажання;
- мають реалістичне уявлення про світ професій з різних сфер;
- розуміють важливість праці та, зокрема, окремих професій у житті кожної людини; можуть пояснити, що таке професії;

Як результат учні:

- ознайомлені з найбільш поширеними професіями, розуміють їхній зміст; можуть описати зміст/суть тієї чи іншої професії;
- розуміють, що таке праця та демонструють шанобливе ставлення до неї;
- демонструють зацікавленість у подальшому пізнанні світу професій;

Як результат учні:

- пояснюють важливість навчання у школі, розвитку власних здібностей для свого життя та добробуту;
- розуміють важливість спільної праці, разом з іншими визначають мету спільної праці та намагаються досягти її;
- зацікавлені в подальшому дослідженні зв'язку між світом професій і різноманітними сферами життя та навколишнього світу.

Профорієнтаційне навчання проводиться на основі інтегрованих підходів.

Форми та інструменти профорієнтації в початковій школі:

- інтегровані уроки,
- наскрізна профорієнтація,
- профорієнтаційні кейс-уроки.

Профорієнтаційні ігри, що сприяють розвитку самопізнання, особистісному розвитку, усвідомленому вибору:

- «Мої ресурси»,
- «Сучасні навички»,
- «Освіта впродовж життя»,
- «Планування розвитку»,
- «Прийняття рішень»

Інтерактивні заходи:

- Практичні проєкти.
- Соціальні проєкти.
- Заходи для ознайомлення з професіями.
- Безпосереднє ознайомлення з професіями, умовами праці та навчання.
- Екскурсії в компанії, на виробництво, у заклади освіти, центри зайнятості.
- Отримання «з перших рук» інформації про професії, ринок праці, подальше навчання, формування «рольових моделей».
- Зустрічі з представниками компаній-роботодавців і центрів зайнятості, студентами та викладачами закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти, з фахівцями (випускники шкіл, представники професій), що представляють свої власні шляхи професійного розвитку.
- Активне залучення батьків та родин учнів до профорієнтації може відбуватися через бесіди, особистий приклад, заохочення до творчих успіхів, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції.

Ідеї та заходи для організації Дня знайомства з професіями

- Моє перше резюме. Доручіть учням створити своє перше резюме, використовуючи правильне форматування та прості заголовки, наприклад роботу, яку вони люблять виконувати вдома, нагороди за

участь у шкільних чи інших позакласних заходах і спеціальні навички, якими вони можуть володіти.

- Робота на колесах – молодшим школярам може бути цікаво вивчати обладнання, інструменти та транспортні засоби, пов'язані з певною професією. Чудова книга «Маленькі дослідники: Транспорт» Рут Мартін.
- Дошка оголошень про професії. Скористайтеся Padlet дошкою та завантажте фотографії учнів, які тримають свої аркуші з назвою майбутньої професії, про яку вони мріють, створіть колаж «Коли я виросту...».
- Дослідницький проєкт плакатів про професії. Запропонуйте учням створити науково-дослідницький плакат про професійний інтерес і використати його для прикраси стін класу чи коридору.
- Банер з вимпелом «Мрії майбутнього». Щоб розширити сферу діяльності за межі просто професійних цілей, запропонуйте, користуючись вирізками зі старих журналів, створити вимпел із вирізаними зображеннями ідей майбутньої роботи, подорожей і навіть будинку, у якому вони хотіли б жити, і словами, які виражають їхні життєві цілі. Коли вимпели готові, ви можете об'єднати їх у плакат.
- Сезонний професійний парад – кожен учень отримує розмальовку із сезонним персонажем (гарбузом, сніговиком, весняним кроликом) і прикрашає її відповідно. Можна демонструвати розмальовки під час Дня професій, створивши таким чином «парад» персонажів, пов'язаних із певною професією.
- Знайомтеся зі своїми сусідами. Візьміть великий аркуш крафтового паперу, щоб намалювати район (або мікрорайон) у вашому населеному пункті та розмістіть потенційні вакансії, пов'язані з цим районом (*Наприклад: м. Харків, Холодногірський район – кондитер – Харківська Бісквітна фабрика*).
- «Привіт, я...» Теги з іменами. У День знайомства з професіями створіть кольорові теги з іменами для учнів, які цікавляться професією.
- Професійний словниковий запас. Запропонуйте доповідачам узяти з вашої «сумки» аркуш паперу з такими рисами характеру професіоналів, як пунктуальність, гнучкість, відповідальність, чуйне ставлення. Нехай вони поділяться цим атрибутом з учнями та пояснять, чому цей атрибут є важливим для успіху в їхній галузі.
- Хто в моєму кабінеті? Запропонуйте опис професії дітям і попросіть їх обміркувати інші ролі, які були б пов'язані з цією професією, поки ви малюєте блок-схему на дошці. Наприклад, ви можете почати з керівника рекламної агенції та скласти список потенційних клієнтів, дизайнерів, професіоналів зі сфери мистецтва та зовнішніх контактів, які купуватимуть рекламу. Коли ви закінчите мозковий штурм, у вас на дошці буде безліч ідей про цю професію.

- Три переваги та виклик. Запропонуйте учням заповнити сторінку з передбаченнями для кожного доповідача, з трьома позитивними відгуками про професію та одним завданням. Дайте ведучому час запитати учнів про їхні прогнози та побачити, наскільки вони збігаються з реальністю.
- Характер, клас, ремесло. Запропонуйте учням створити буклет і для кожного доповідача зазначити необхідну рису характеру, яку повинен мати професіонал, щоб мати право на подібну професію. Учні можуть перерахувати заняття, які допоможуть підготуватися до конкретної професії.
- Алфавітна таблиця – під час перерви між доповідачами запропонуйте учням або групі учнів заповнити алфавітну таблицю професій. Роздрукуйте таблицю з однією літерою алфавіту в кожному полі та попросіть учнів заповнити професії, які починаються з кожної літери.
- Кар'єрний кросвер. Щоб допомогти учням опрацювати інформацію про День знайомства з професією, зберіться разом, щоб створити діаграми Венна, щоб дослідити подібності та відмінності в професіях, про які учні чули. Ця діяльність допомагає їм мислити креативно та застосовувати те, чого вони навчилися.

Отже, ідеї та заходи з профорієнтації містять можливості для учнів початкових класів відкрити для себе різноманітні професії та пов'язані з ними навички та шляхи, щоб краще зрозуміти світ професій. Усвідомлюючи свої особисті інтереси, кожна дитина починає розуміти, яку професію вибере в майбутньому.

Раннє планування професійної кар'єри – це самопізнання та допомога дітям зрозуміти навколишній світ.

Використані джерела

1. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688) – 49 с. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
2. <https://xello.world/en/blog/career-exploration/career-exploration-for-elementary-students/>
3. <http://careertipster.com/careerdev/how-early-do-you-determine-your-career-how-about-elementary-school/>
4. <https://www.signupgenius.com/School/career-day-ideas-activities.cfm>

Рання профорієнтація дітей дошкільного віку в ЗДО

*Наталія КАПУСТИНА,
методист Центру громадянського виховання
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»*

Забезпечення розвитку дітей є важливим аспектом суспільства і має безпосередній вплив на майбутнє країни. Насамперед, розвиток дітей сприяє реалізації їх потенціалу та можливості стати продуктивними членами

суспільства. Забезпечення розвитку дітей сприяє створенню сильних, креативних та інноваційних майбутніх поколінь. Це не лише допомагає окремим дітям досягти успіху, але й сприяє загальному підвищенню рівня розвитку країни в цілому.

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» одним із завдань дошкільної освіти визначено формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду; виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту [7]. А заклад дошкільної освіти (далі – ЗДО) разом із батьками має забезпечувати реалізацію цих завдань і формувати позитивне ставлення до праці, здійснювати підготовку дітей дошкільного віку до професійної орієнтації.

Дошкільний вік – період, коли в дитини формуються уявлення про навколишній світ, оточуючих, професії дорослих, а також явища суспільного життя. Цей період сприятливий для формування позитивного ставлення до праці, оскільки дітей цікавлять явища суспільного життя та участь у праці дорослих. Тому, на думку Т. Поніманської, розкривати дітям зміст праці дорослих необхідно не лише задля виконання освітніх завдань ЗДО, а й для повноцінної підготовки до професійної орієнтації [5].

Професійна орієнтація (за Великим тлумачним словником української мови) – наукова система підготовки особи до праці і свідомий вибір професії. Профорієнтація містить технологію розвитку в людини позитивного ставлення до праці, допомагає їй обрати свою майбутню професію з урахуванням усіх її здібностей, потреб і бажань [1]. Дивовижний світ професій сповнений розмаїття, яке слід дохідливо розкривати саме в дошкільному віці.

Професійна орієнтація дітей дошкільного віку – це спеціально організоване інформування дошкільників про світ професій засобами ігрової діяльності, що створює в дітей певний досвід професійних дій, професійної поведінки; виявлення нахилів, інтересів, зацікавлень дошкільників тим чи іншим предметом, видом їх трудової діяльності з метою формування у дитини емоційного ставлення до світу професій та подальшої професійної орієнтації. Це важливий процес, що дозволяє дітям отримати уявлення про різні професії, визначити свої інтереси та здібності, а також набути необхідні навички та знання для майбутньої кар'єри.

У дошкільному віці діти починають розуміти свої інтереси та схильності, тому професійна орієнтація дошкільників сприяє:

- професійному становленню «образу Я»;
- формуванню допрофесійних знань і вмінь, відповідних інтересів, схильностей і здібностей за допомогою різних видів діяльності;
- розширенню світогляду дитини про навколишній світ і професії дорослих;
- визначенню своїх інтересів і талантів щодо професій, що допоможе їм зробити більш обґрунтований вибір у майбутньому та знайти роботу, яка їм дійсно подобається;

- мотивації та натхненню (ознайомлення з успішними людьми в різних професіях може надихнути дітей досягати своїх мрій; приклади успіху можуть показати їм, що будь-яку мету можна досягти, якщо докласти достатньо зусиль);
- підготовки до майбутнього (розвиваючи в дітей уявлення про різні професії, ми готуємо їх до майбутнього, оскільки професії та технології постійно змінюються, тому важливо навчити дітей адаптуватися до нових вимог і розвивати навички, які їм допоможуть на сучасному ринку праці) [8].

Питання ознайомлення дітей з працею дорослих було в центрі досліджень багатьох учених. Зокрема, З. Борисова, В. Павленчик, Г. Беленька, М. Машовець Л. Артемова у своїх працях досліджували методику ознайомлення дітей з працею дорослих; формування позитивного ставлення дошкільників до праці дорослих; здійснили підбір форм, методів і засобів формування уявлень дітей про професії [3].

За визнанням Яниур Л., Яниур М., раціональною є така послідовність ознайомлення з працею дорослих:

1. *Накопичення фактів про процес праці, перетворення предмета праці, результати праці, створення уявлення про значущість праці під час бесід, слухання літературних творів (казок), перегляд мультфільмів, перегляд картин, театралізованих вистав, віртуальні екскурсії на підприємства.*

2. *Формування уявлень про людину праці, її ставлення до праці через такі компоненти:*

- а) уявлення про робоче місце (кухня – у кухаря, кабінет чи лікарня – у лікаря);
- б) про об'єкт праці (діти – у вихователя, хворі – у лікаря, глядачі – в артиста тощо);
- в) про трудові дії та їх послідовність (кухар – нарізає овочі, робить салат, варить борщ, варить картоплю і т. п.);
- г) про спеціальні предмети і знаряддя праці (ліки, таблетки, уколи – у лікаря);
- д) про результати праці (матеріальні – готовий обід, випечений хліб і нематеріальні – здорові люди, пасажири, доставлені на роботу водієм);

3. *Закріплення та формування нових знань про професії людей.*

Здійснюючи елементарний аналіз професій, дошкільники повинні вміти виділяти три основні компоненти: назва професії, її основний зміст, користь професії для суспільства.

Під час організації знайомства дошкільників із професіями необхідно враховувати вікові етапи професійної орієнтації. Зокрема, з молодшого дошкільного віку діти знайомляться з реальним навколишнім світом і формуються як особистість. І дуже важливо з цього вікового періоду розпочати їх професійну орієнтацію. У середньому дошкільному віці відбуваються

подальші зміни у фізичному, психічному, соціальному розвитку дитини. У період старшого дошкільного віку закладаються передумови майбутньої праці:

- поглиблюється мотивація трудових доручень;
- формуються уявлення про працю людей, їх професії та на цій основі виховуються почуття поваги до праці дорослих;
- діти вчаться цінувати працю;
- з'являються прагнення до трудової діяльності та здатність самостійно ставити мету діяльності;
- формуються деякі особистісні якості – працелюбність, наполегливість, старанність [2].

Для того щоб у дитини розвинулись здібності, сформувалися уявлення, знання про працю та професії дорослих, ***педагогу необхідно приділити увагу розвитку особистості дитини відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти (2021).***

Під час організації та проведення освітнього процесу з дітьми відповідно до вимог Державного стандарту дошкільної освіти (2021 рік) необхідно дотримуватися принципів систематичності, активності, природовідповідності, які вимагають від педагога такої роботи з дітьми, за якої максимально активізується діяльність дитини в пізнанні навколишнього світу, реалізації її творчих задумів та мрій шляхом формування у дитини ключових компетентностей за різними освітніми напрямками, спрямованими на розвиток особистості дитини.

Освітні напрями визначають зміст роботи закладу дошкільної освіти через організацію педагогом базових (основних) видів діяльності, які збагачують досвід дитини та реалізуються як особистісне надбання дитини (результат розвитку) за підтримки батьків в умовах родинного виховання.

Так, формуючи особистісну компетентність за освітнім напрямом «Особистість дитини» інваріантного складника Стандарту, вихователь має приділити увагу таким питанням, як:

- сформованість знань у дитини про себе та навколишній світ;
- наявність у неї позитивної самооцінки та розуміння своєї соціальної відповідальності в партнерських стосунках із однолітками.

До того ж батьки, як учасники освітнього процесу, теж беруть активну участь у розвитку особистості дитини, тому мають підтримувати процес формування особистості дитини шляхом розвитку її самосвідомості, забезпечення умов для набуття дитиною соціального досвіду взаємодії з однолітками та дорослими.

За освітнім напрямом «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» професійна орієнтація дошкільників відбувається через формування предметно-практичної, технологічної компетентності, яка передбачає прояв у дитини інтересу й поваги до професій; демонстрацію позитивного емоційно-ціннісного ставлення до людської праці та професійної діяльності дорослих; уміння використовувати зразки й намагання додати самостійні

знахідки та рішення у створенні виробів; прояв фантазії, винахідливості, імпровізації з використанням наявних ресурсів.

Батьки мають підтримувати розвиток особистості дитини шляхом формування предметно-практичних дій.

А під час професійної орієнтації дітей **щодо мистецько-творчої компетентності** вихователю необхідно навчити дитину практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності; сформувати навички образного мовлення, акторських здібностей; навчити дитину демонструвати за власним бажанням досвід мистецьких дій у самостійній художній діяльності.

Багато, щоб батьки підтримували процес формування мистецько-творчих навичок дитини шляхом заохочення бажання дитини займатися мистецькими видами діяльності; виявлення акторських здібностей.

За освітнім напрямом «Мовлення дитини» професійна орієнтація дошкільників відбувається через формування мовленнєвої компетентності, яка передбачає здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження; сформованість навичок розмірковувати; робити елементарні узагальнення, висновки.

Батьки мають організовувати пізнавальні бесіди з дитиною як із рівноправним співрозмовником, що передбачає спонукання її до висловлення своєї думки, надавати допомогу в розмірковуванні, аргументуванні [6].

Однією з умов професійної орієнтації в ЗДО є побудова освітнього процесу з дітьми дошкільного віку:

- на основі формування досвіду дитини у спілкуванні з дорослими та однолітками в різних видах діяльності, які реалізуються в дошкільному віці,
- у відповідному універсальному розвивальному (ігровому), безпечному середовищі;
- на засадах діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, інтегрованого, соціокультурного підходів до організації освітнього процесу.

Причому **діяльнісний підхід** до організації освітнього процесу **є наріжним для забезпечення прояву активності дитини**. Він передбачає пріоритет набуття особистого досвіду дитини.

Умовою реалізації професійної орієнтації в ЗДО є також тісна співпраця з батьками вихованців.

Серед шляхів реалізації завдань професійної орієнтації дітей дошкільного віку **з позиції забезпечення особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів пропонуємо:**

- формувати позитивне ставлення до світу професій, знайомити з найкращими прикладами професійного зростання;
- організовувати та проводити екскурсії (віртуальні екскурсії) до підприємств рідного міста (територіальної громади);

- здійснення проєктної діяльності із залученням батьків, що передбачає знайомство з різними професіями дорослих та їх функціями;
- читання художніх творів про представників різних професій;
- перегляд відео та документальних фільмів про різні професії;
- організацію та проведення сюжетно-рольових і дидактичних ігор, інтерактивних вправ (Wordwall, learningapps).

Таким чином, професійна орієнтація дітей дошкільного віку сприяє:

- формуванню в дітей уявлень про працю та професії дорослих під час реалізації різних видів діяльності;
- ознайомленню з професійною діяльністю дорослих;
- розширенню загальної обізнаності про навколишній світ;
- активізації пізнавальної діяльності дітей шляхом надання переваги активним формам і методам (екскурсіям, проєктній діяльності, сюжетно-рольовим іграм, дидактичним іграм, іграм-вправам, різним змаганням), поєднуючи їх із традиційними методами, використанням сучасних технічних засобів та інформаційно-комунікаційних технологій.

Можна підсумувати, що ознайомлення з професіями допомагає дітям краще зрозуміти себе, світ навколо них і змінити майбутнє на краще.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Величко О. Профорієнтаційна робота з дітьми дошкільного віку. URL : <https://ped-journal.cdu.edu.ua/article/download/251-256/4075>
3. Дубовик Ю. Педагогічні умови поглиблення уявлень дошкільників про професійну діяльність дорослих. URL : <http://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/249804>
4. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с.
5. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те видання, перероблене. К.: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
6. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
7. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 № 2628-III. URL. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
8. Чорна Г. Педагогічні засади формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку. URL : <https://bibliotekanauki.pl/articles/16539074.pdf>
9. Янцур Л., Янцур М. С. Формування у старших дошкільників інтересу до професійної діяльності дорослих. *Інноватика у вихованні: збірник наукових праць*. Випуск 10. Рівне: РДГУ, 2019. С. 299–304.

Використання дидактичних ігор у процесі підготовки дошкільників до профорієнтації

Любов ЯРОШЕНКО,
вихователь-методист

*КЗ «Височанський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу
Височанської селищної ради Харківського району Харківської області»*

Праця є однією з істотних умов, завдяки якій індивід стає особистістю. Залучення дітей до пізнання професійного світу дорослих розпочинається ще в дошкільному дитинстві. Дошкільний вік є сензитивним для формування сумлінного ставлення до праці, виявлення інтересу до професій рідних і найближчих оточуючих, розвитку базових якостей особистості, зокрема, працелюбності. Зважаючи на те, що ігрова діяльність є провідною в дошкільному віці, діти краще й легше засвоюють інформацію в процесі гри. Дидактичні ігри є універсальним засобом ознайомлення дітей з професіями [2].

Питання необхідності профорієнтаційної роботи в закладах дошкільної освіти є новим у педагогіці.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (освітній напрям «Дитина в соціумі») приділяється велика увага питанню формуванню знань дітей про працю дорослих і професії [1].

В освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина» в старшому дошкільному віці рекомендовано поглиблювати уявлення дітей про відомі професії, розширювати знання про взаємозв'язок представників різних професій на підприємстві, знайомити дітей з творчими професіями, зокрема, поглиблювати знання про професію фотографа, журналіста, репортера, оператора, дизайнера, про роботу працівників радіо, телебачення та ін. [3].

У процесі профорієнтаційної роботи з дошкільниками доцільно використовувати різні засоби:

- дидактичні ігри;
- сюжетно-рольові ігри;
- перегляд мультфільмів.

Важливе значення має дидактична гра у процесі підготовки дошкільників до профорієнтації.

У дошкільні роки діти є завзятими дослідниками навколишнього світу, у них формуються уявлення про оточуючих і явища суспільного життя. Саме в цей період у дошкільників зароджуються перші інтереси та здібності до певного виду діяльності, вони постійно прагнуть до активного включення в трудовий процес, із захопленням споглядають за працею людей різних професій.

Знання про професійну діяльність дорослих діти отримують від батьків, близьких родичів, засобів масової інформації, гаджетів і звичайно педагогів. Необхідно створювати умови для набуття дитиною широкого досвіду дій у різноманітному світі професій, формувати інтерес до трудової діяльності та поваги до праці інших людей.

Для ознайомлення дітей з професіями необхідно використовувати різноманітні засоби й методи освітньої роботи, серед яких однією з найефективніших є дидактична гра. За допомогою неї дитина отримує необхідний багаж знань про професії, знаряддя праці, трудові дії, важливість професійної діяльності.

У нашому закладі дошкільної освіти педагоги реалізують дидактичні ігри з освітньою метою, а сама гра будується на основі зв'язку між ігровим і дидактичним завданням (додаток 1).

Граючи в дидактичні ігри, діти не тільки отримують знання, але й розвивають пізнавальні здібності, засвоюють раціональні засоби та способи розумової діяльності.

Під час ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих дидактична гра є важливим і складним компонентом. Вона забезпечує активність кожного її учасника, здійснює систематизацію знань дітей, допомагає підтримувати інтерес дошкільнят до обраної теми, створює позитивний настрій.

У процесі профорієнтації дітей використовуються різні види дидактичних ігор.

- **Ігри з предметами** («На прийом до лікаря», «Пожежна станція» та інші). Цей вид ігор дає змогу дітям за допомогою предметів (іграшок, макетів знарядь праці) спробувати себе в ролі представників різних професій (лікуємо ляльці Маші горлечко; рятуємо ведмедика, який потрапив у пожежу).
- **Настільно-друковані ігри** («Що є в магазині?» «Що потрібно лікарю?», «Героїчні професії» та інші) допомагають у цікавий для дітей спосіб пояснити новий чи закріпити раніше вивчений матеріал, використовуючи різні картинки, фішки. Під час цих ігор дошкільники виконують такі завдання, як підбір за схожістю, спільною ознакою, парами, складання цілого з частин та інше.
- **Словесні ігри** («Про місце роботи та професії», «Відгадай за описом» та інші) є одними з найскладніших, адже діти мають використовувати тільки власні знання та досвід. У процесі гри вони самостійно вирішують різноманітні розумові завдання; описують предмети, виділяючи характерні їх ознаки; відгадують за описом; знаходять подібності та відмінності; групують предмети за різними властивостями [2].

Залежно від опанованого матеріалу дидактичні ігри виконують різні функції: ознайомлення, закріплення та перевірку знань дітей про професії.

Дидактичні ігри «Садівники та городники», «На фермі», «Пожежники та їх речі», «Будівельник та його речі», «Аптека», «Що потрібно для роботи пекарю?» та інші спрямовані на знайомство дітей з різними професіями, знаряддями праці, місцем і значенням їхньої роботи.

Дидактичні ігри на закріплення знань дітей про професійну діяльність дорослих («Хто працює в лікарні?», «Хто працює в магазині?», «В аеропорту»

та інші) мають на меті узагальнити й систематизувати знання дітей про представників певних професій.

Дидактичні ігри на діагностику наявних знань дітей («Професії та їх речі», «Кому, що потрібно для роботи?», «Хто чим керує?», «Хто, що виготовив?», «Хто де працює?») націлені на перевірку знань дітей про вивчені професії [2].

Дошкільна освіта орієнтує педагогів на формування в дітей загальних знань про найпоширеніші професії. Рекомендовано знайомити дітей з професіями, які вже існують не одне десятиліття, а новим професіям майже не приділяється увага.

Сучасне суспільство відзначилося надзвичайно стрімким розвитком техніки та впровадженням ІТ-інновацій. Перш за все, набуває масовості поступова заміна природних функцій людини засобами техніки, розробка сайтів і вдосконалення операційних систем, урізноманітнення гаджетів і мобільних додатків. Комп'ютеризація всіх сфер суспільства спричинила появу нових і вимирання старих професій. Науковці стверджують, що в останні роки можуть зникнути такі професії, як охоронець, бібліотекар, поштар, офіціант, паркувальник, кур'єр, банківський працівник та інші, ті, чию працю зможуть автоматизувати машини [2].

Саме ці незмінні процеси викликають необхідність створення нового покоління працівників, які зможуть конкурувати на модернізованому ринку праці.

На цей час формування знань дітей про професії залишається недостатньо висвітленим питанням ознайомлення дошкільників із сучасними професіями.

Дидактичні ігри такої тематики практично не відображені в змісті комплексних програм розвитку дітей, вони узагальнені та спрямовані на уточнення знань дошкільників («Кому, що потрібно для роботи?», «Що потрібно для роботи будівельника?», «Що потрібно продавцю?», «Професії»).

У зв'язку з цим виникає необхідність створення контенту дидактичних ігор із метою ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, які з'являються в сучасному суспільстві. Зараз з'явилися нові професії, які виникли в останні роки, з якими діти можуть зіткнутися в реальному житті (додаток 2).

Поділ зазначених дидактичних ігор здійснюється залежно від виду діяльності людини.

- **«Людина-свято»** – представників цих професій об'єднує те, що їх професійна діяльність пов'язана з особливими подіями (днями народження, весіллями, річницями тощо). Важливість ознайомлення дітей з ними викликана тим, що, незважаючи на комп'ютеризацію суспільства, творчі професії залишаються затребуваними й популярними. Ми розробили такі дидактичні ігри, як «Аніматор», «Аеродизайнер», «Event-менеджер», «Відео- і фотооператор», «Флорист», метою яких є ознайомити дітей з професіями сфери свята, дати інформацію про значення професій, закріпити знання про

види діяльності людей праці та необхідні знаряддя праці для виконання роботи [2].

- **«Людина-комп'ютер».** Надзвичайного поширення в Україні та й загалом у світі набули професії, пов'язані з комп'ютером, інтернетом та їх обслуговуванням. Розвиток технологій зобов'язує всіх людей, так чи інакше, у своїй професійній діяльності використовувати комп'ютер, а коло ІТ- спеціалістів із кожним роком збільшується. Саме тому виникає необхідність ознайомлення дітей з представниками цих професій, для цього ми пропонуємо такі дидактичні ігри: «Речі програміста», «Вебдизайнер». Вони націлені на розширення знань дітей про професії програміста та вебдизайнера, ознайомлення зі знаряддями праці; розвиток уваги, логічного мислення, мовлення, дрібної моторики рук; виховання любові до праці, вміння користуватися комп'ютерною технікою з метою пізнавального розвитку особистості [2].
- **«Людина-сфера послуг».** Незважаючи на те, що сфера послуг виникла давно, вона продовжує бути важливим сектором економіки країни. Сфера послуг охоплює торгівлю і транспорт, фінанси та страхування, комунальне господарство, освітні та медичні установи, шоу-бізнес тощо.
- Зважаючи на швидкі темпи розвитку суспільства, з кожним роком виникає низка професій, пов'язаних із наданням послуг людям. Для ознайомлення дітей з представниками професій сфери послуг ми розробили такі дидактичні ігри: «Кур'єр», «Кондитер», «Хто працює у банку?», «Піцейола», «Бариста». Мета їх – ознайомити дітей з представниками цих професій, матеріалами, інструментами та технікою, які вони використовують у процесі трудової діяльності, розвивати мовлення, логічне мислення; виявляти увагу та виховувати повагу до праці, бажання допомагати [2].
- **«Людина-образ».** Зважаючи на те, що люди завжди прагнули гарно виглядати, у свій час виникли такі професії, як кравець, перукар, швець. На сучасному етапі розвитку індустрії моди виникає велика кількість професій, пов'язаних зі створенням образу людей та їх улюбленців. Ці професії вимагають від спеціалістів гарного відчуття смаку, креативності, комунікабельності та знання модних тенденцій. Ми пропонуємо знайомити дітей з цим сектором професій за допомогою таких дидактичних ігор: «Візажист», «Бровіст», «Імеджмейкер», «Шопер», «Стиліст». Вони спрямовані на ознайомлення з новими професіями, пов'язаними зі стилем та індустрією моди; на розвиток креативності, естетичного смаку; розширення знань про взаємозв'язок між професіями; появу в дітей бажання виявляти творчі здібності у процесі ігрової діяльності [2].
- **«Людина-природа».** Професії, пов'язані з доглядом і піклуванням за рослинами та тваринами, виникли дуже давно й залишаються

важливими донині. З кожним роком їх кількість невпинно зростає, що пов'язано з розвитком науки та техніки. Представники сучасних професій сфери «людина-природа» мають виявляти любов і терплячість, бажання піклуватися про об'єкти живої природи, бути обізнаними з особливостями їх життєдіяльності, уміти доглядати за ними. Ми розробили такі дидактичні ігри, як «Грумер», «Сіті-фермер», «Кінолог», «Іпполог», метою яких є формувати уявлення в дітей про професії, пов'язані зі світом природи, закріпити знання про особливості догляду за тваринами та рослинами, знаряддя праці, що використовуються в процесі трудових дій; виховувати бережливе ставлення до об'єктів природи, бажання їм допомагати [2].

Гра «Сучасні професії» стане в нагоді для закріплення вивченого матеріалу узагальнюючого змісту. Педагог за її допомогою може: поглибити знання дошкільників про сучасні професії, їх особливості та суспільне значення; розвивати уяву, мислення, діалогічне мовлення; виховувати інтерес до сучасного світу професій, повагу до праці.

Під час використання дидактичних ігор із метою ознайомлення дітей з новими професіями педагог має дотримуватися таких принципів діяльності:

- системність (знайомство дошкільників із професійною діяльністю має бути послідовним: від професій близького оточення до нових, тому радимо дидактичні ігри з ознайомлення з професіями, що нещодавно виникли, використовувати в старшій групі);
- реалістичність (зображення, що використовуються під час гри, мають бути наближені до реальних зразків, а зміст ігрових дій має збігатися зі змістом і сенсом поводження в життєвих ситуаціях);
- тривалість (дидактична гра має тривати 10–20 хвилин, завдання мають бути змістовними та цікавими, щоб утримати інтерес дітей);
- зацікавлення дітей (включення дітей у гру має бути добровільним: не нав'язування гри, а залучення в неї дітей);
- зрозумілість завдань (вихователь повинен переконатися, що кожен учасник розуміє сенс і зміст гри, її правила, ідею кожної ігрової ролі);
- гуманізм (під час гри потрібно дотримуватися моралі та загальнолюдських цінностей, гра не повинна принижувати дітей, зокрема в разі невдалого виконання правил гри) [2].

Дидактичні ігри для дітей старшого дошкільного віку на основі зв'язку між ігровим і дидактичним завданням

«Що кому потрібно для роботи»

Мета: узагальнити знання дітей про професії, закріпити розуміння про те, яку працю виконують люди різних професій, та знаряддя праці, які їм необхідні; сприяти розвитку пам'яті, зв'язного мовлення.

Матеріал: картки із зображенням різних професій та знарядь праці, олівець.

Хід гри

1. Пропонуємо дитині розглянути малюнок із зображенням людей різних професій, знарядь праці та з'єднати лініями професію і знаряддя праці відповідної професії.

2. Запитуємо: «Кому належить знаряддя праці?» (Наприклад, цегла – будівельнику...).

Дидактичні ігри для ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями, що з'являються в сучасному суспільстві

«Сучасні професії»

Мета: поглибити знання дошкільників про сучасні професії, їх особливості та суспільне значення; розвивати уяву, мислення, діалогічне мовлення; виховувати інтерес до сучасного світу професій, повагу до праці.

Матеріал: ігрове поле із зображенням сучасних професій з квадратами навколо, картки із зображенням знарядь праці чи атрибутів праці.

Хід гри

1. Педагог пропонує дітям підібрати картинки з відповідними зображеннями до кожної поданої професії.
2. Діти пояснюють свій вибір картинки.

«Event-менеджер» (організатор подій)

Мета: ознайомити дітей з професією event-менеджера; дати інформацію про значення професії, закріпити знання про види діяльності event-менеджера та необхідні ресурси для виконання роботи.

Матеріал: ігрове поле із зображенням різних видів трудової діяльності event-менеджера (домовляється із замовником про організацію свята; розробляє сценарій заходу; прораховує бюджет; обирає підрядників; організовує прикрашання зали для свята; слідкує за демонтажем обладнання; запрошує артистів) з квадратами навколо, картки, фішки синього та червоного кольору.

Хід гри

1. Діти визначають, які картинки відповідають діяльності event-менеджера, і позначають їх фішками синього кольору. Фішки червоного кольору викладають на зображення, що не стосуються його роботи.

2. На ігровому полі діти заповнюють пусті квадрати зображеннями, що характеризують професію event-менеджера.

3. Діти обґрунтовують свій вибір картинок. Пояснюють, чому саме ці зображення.

«Оператор кіно і телебачення»

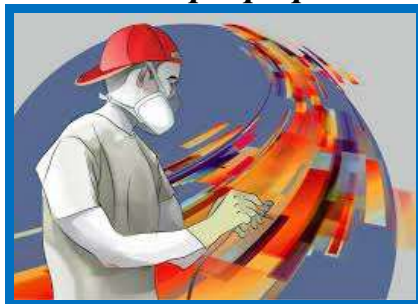
Мета: ознайомити дітей з професією оператора кіно і телебачення, матеріалами, інструментами та технікою, яку використовує оператор у процесі трудової діяльності; розвивати мовлення, логічне мислення, виховувати вміння виявляти увагу та повагу до людей праці, бажання допомагати.

Матеріал: ігрове поле із зображенням професії оператора, картинки із зображенням знарядь праці оператора (камера, кіноплівка, штатив, навушники, візок, кран, освітлювальні прилади) та інші.

Хід гри

Вихователь пропонує дітям розмістити на ігровому полі лише ті речі, якими користується оператор, і пояснити свій вибір.

«Аерографіст»

Мета: закріпити знання дітей про професію аерографіста, його знаряддя праці та про види аерографії; розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу; виховувати посидючість, наполегливість; систематизувати набуті знання.

Матеріал: картинки із зображенням праці аерографіста, його знарядь праці (розпилювач фарби (аерограф), компресор, маска, полотно; картинки із зображенням аерографії (художнє оформлення інтер'єрів і екстер'єрів; живопис; аерографія на автомобілях; аерографія на телефонах, ноутбуках, побутовій техніці; робота зі святковою фурнітурою (костюми, декорації, реквізит); прикраса гончарних виробів; розпис сувенірів; розпис кераміки та скла; дизайн

нігтів аерографом; графіті, кондитерські вироби; косметологія); «веселий жучок»; цілі та розрізані картинки.

Хід гри

1. Діти повинні назвати знаряддя праці аерографіста.
2. Діти мають покласти «веселого жучка» саме на те зображення, яке зайве, та обґрунтувати свої дії.
3. Скласти з частин цілі картинки та представити їх.

«Візажист»

Мета: ознайомити дітей з професією візажиста [4] і знаряддями праці, які використовують представники цієї професії; розвивати мовлення, логічне мислення; виховувати повагу до людей праці, бажання працювати.

Матеріал: ігрове поле із зображенням праці візажиста, картинки із зображенням необхідних предметів для праці візажиста (різні види косметики: помада, рум'яна, тональна основа, пудра, олівці, пензлики, тіні, туш, щіточка для брів).

Хід гри

1. Діти розкладають на ігровому полі картинки із зображенням необхідних предметів для праці візажиста.
2. Пояснення дітьми результатів своєї діяльності.

«Програміст»

Мета: розширювати знання дітей про професію програміста; навчати знаходити предмети, пов'язані з цією професією; сприяти розвитку уваги, логічного мислення, мовлення, дрібної моторики рук; виховувати любов до праці, бажання вміти користуватися комп'ютером.

Матеріал: ігрове поле із зображенням праці програміста, картки із зображенням різних предметів чи знарядь праці (комп'ютер, клавіатура, комп'ютерна мишка, блокнот, ручка, ноутбук, молоток, пиросос, лопата, сокира, м'ясорубка); фішки зеленого та червоного кольору.

Хід гри

1. Вихователь пропонує дітям визначити предмети, пов'язані з професією програміста.
2. Дітям необхідно позначити кожен картку із зображенням відповідною фішкою – зеленою, якщо такий предмет пов'язаний із програмістом, червоною – ні.
3. Обґрунтування дітьми результатів своєї роботи.

«Бровіст»

Мета: ознайомити дітей із сучасною професією бровіста; учити підбирати форму брів до форми обличчя; закріпити знання про частини тіла людини (зокрема обличчя); розвивати естетичний смак, виховувати бажання гарно виглядати та створювати позитивний імідж.

Матеріал: картки з різними формами обличчя та інструментами, якими користується бровіст (пінцет, ножиці, віск, піпетка, нитка, пензлик, фарба різних кольорів та ін.).

Хід гри

1. Вихователь пропонує дітям підібрати необхідні брівки для певної форми обличчя, вибрати необхідні матеріали та інструменти.
2. Пояснення дітьми свого вибору брівок і матеріалу, інструментів.

«Стиліст»

Мета: ознайомити дітей з професією стиліста та її особливостями; розвивати мовлення, мислення, естетичний смак; виховувати повагу до людей праці.

Матеріал: картки із зображенням лялочок, одягу та взуття.

Хід гри

1. Вихователь пропонує дітям спробувати себе в ролі стиліста та дібрати кожній лялечці модний образ.
2. Діти представляють результати своєї роботи.

«Кур'єр»

Мета: закріпити знання дітей про професію кур'єра та його функції; розвивати вміння визначати предмети за кольором і розміром; розвивати дрібну моторику; виховувати бажання працювати.

Матеріал: ігрове поле із зображенням автомобілів різних марок і кольорів; картки із зображенням коробок різного розміру та кольору.

Хід гри

1. Вихователь пропонує дітям розподілити коробки за кольором і розміром, відповідно до автомобілів, на яких кур'єр доставляє товар.
2. Діти пояснюють свій вибір.

«Іміджмейкер»

Мета: ознайомити дітей з новою професією іміджмейкера; розвивати креативність, естетичний смак; розширювати знання про взаємозв'язок між професіями костюмер, візажист, перукар; викликати бажання створювати нові цікаві образи для ляльок і дітей; виховувати почуття міри та бажання створювати прекрасне.

Матеріал: ігрове поле із зображенням професій костюмера, візажиста, перукаря; карточки, які характеризують їхню працю (костюмерна кімната та підбір різного одягу, взуття, аксесуарів для клієнта; створення макіяжу та різних зачісок для клієнта); карточки із зображенням ляльок.

Хід гри

1. Вихователь пропонує дітям розкласти карточки до тих професій, які характеризують їхню працю.
2. Запропонувати підібрати ляльці образ.
3. Дітям необхідно пояснити свій вибір.

«Кондитер»

Мета: ознайомити дітей з професією кондитера, матеріалами, інструментами та технікою, яка використовується в процесі трудової діяльності; розвивати мовлення, логічне мислення; виховувати повагу до людей праці, бажання допомагати.

Матеріал: ігрове поле із зображенням кондитерських виробів; картки з предметами, якими користується кондитер (міксер, вінчик, сито, ваги, кондитерський мішок, шпатель, форма для випікання, коржі, крем, глазур)

Хід гри

1. Діти знаходять картки з предметами, якими користується кондитер, і виставляють їх на ігровому полі.
2. Обґрунтування дітьми результатів своєї діяльності.

«Що є в банку»

Мета: розвивати економічні знання дітей про банківську установу, її важливі предмети; сприяти розвитку уваги, логічного мислення, мовлення, дрібної моторики рук; виховувати бажання дізнаватися нове про доросле життя.

Матеріал: ігрове поле із зображенням банку та роботи його працівників, предметів у квадратах навколо картки (банкомат, сейф, комп'ютер, принтер, телефон, папка з документами, каса, рація, монети, грошові купюри, банківські картки, фарби, літак, чашка, цукерка, праска); фішки зеленого та червоного кольору.

Хід гри

1. Педагог пропонує дітям визначити, які предмети є в банку. Позначити кожен предмет на картці з предметним зображенням відповідною фішкою – зеленою, якщо такий предмет є в банку, а червоною – якщо такого предмета немає.
2. Діти пояснюють свій вибір.

«Грумер»

Мета: ознайомити дітей з професією грумера, особливостями роботи, яку він виконує, матеріалом і обладнанням, що використовується для роботи; розвивати мовлення, уяву, логічне мислення; виховувати любов до тварин, естетичний смак, повагу до праці.

Матеріал: ігрове поле із зображенням праці грумера та квадратами навколо; картки зображень знаряддя праці, якими користується грумер. (ножиці, машинка для стрижки, гребінець, кігтеріз, шампунь, фен, щітка для вичісування вовни).

Хід гри

1. Діти знаходять знаряддя праці, якими користується грумер, і виставляють на ігровому полі.
2. Представлення дітьми результатів своєї діяльності.

«Піццйола»

Мета: розширювати й закріплювати знання дітей про професію піццйоли та речі, які пов'язані з цією професією; спонукати дітей до роздумів про те, чи можуть певні предмети в різних професіях бути спільними; розвивати увагу, пам'ять, спостережливість, дрібну моторику рук, логічне мислення, мовлення; виховувати економічну свідомість, бажання дізнаватися нове.

Матеріал: ігрове поле із зображенням різних видів піци; картинки із зображенням продуктів для піци (ковбаса, сир, м'ясо, помідор, гриби, оливки, соус, креветки, кукурудза, цибуля, шинка, перець та ін.)

Хід гри

1. Підібрати продукти для виготовлення різних видів піци (сирної, м'ясної та ін.) та викласти на ігровому полі.
2. Запропонувати дітям пояснити свій вибір.

«Дизайнер-флорист»

Мета: учити дітей вживати іменники в родовому відмінку; ознайомити з флористичними техніками та стилями у святковому декоруванні; збагачувати словниковий запас дітей назвами квітів (троянда, тюльпан, гортензія, півонія, гвоздика); розвивати увагу, мовлення, мислення; виховувати любов до природи, естетичний смак, бажання пізнавати різноманітний світ рослин.

Матеріал: картинки із зображенням різних квітів.

Хід гри

1. Педагог пропонує дітям відчувати себе справжніми флористами. Створити власний букет за зразком, за задумом із різних квітів, дізнатися особливості кожної квітки.
2. Представлення дітьми свої букетів.

«Кінолог»

Мета: ознайомити дітей з професією кінолога, її особливостями та обладнанням, що використовується для роботи; розвивати мовлення, уяву, логічне мислення; виховувати любов до тварин, естетичний смак, повагу до праці.

Матеріал: ігрове поле із зображенням праці кінолога з квадратами навколо; картинки із зображенням знаряддя праці, якими користується кінолог (нашийник, повідець, шлейка, різноманітні тренажери, захисний костюм, спеціальні іграшки для собак); картинки із зображенням різних служб.

Хід гри

1. Діти вибирають картинки із зображенням знаряддя праці, якими користується кінолог, і виставляють на ігровому полі.
2. Діти визначають картинки із зображенням служб, видів діяльності, до яких залучаються собаки, і виставляють на ігровому полі.
3. Діти пояснюють свій вибір картинок.

«Іполог»

Мета: ознайомити дітей з професією іполога, її особливостями та обладнанням, що використовується для діяльності; розвивати мовлення, уяву, логічне мислення; виховувати любов до тварин, естетичний смак, повагу до праці.

Матеріал: ігрове поле із зображенням праці іполога з квадратами навколо; картинки із зображенням предметів догляду за кіньми, якими користується іполог (сідло, повідець, нашійник, вуздечка, щітка, рукавичка, гребінець, скребниця, губка, і предметами харчування (сіно, овес, кукурудза, ячмінь, пшеничні висівки, морква, буряки, вода).

Хід гри

1. Діти визначають знаряддя праці, яким користується іполог, вибирають картинки, на яких представлено особливості догляду та харчування коней, і виставляють на ігровому полі.

2. Обґрунтування дітьми результатів своєї діяльності.

«Сіті-фермер»

Мета: ознайомити дітей з професією сіті-фермера [5], її особливостями та обладнанням, що потрібне для роботи; розвивати мовлення, уяву, логічне мислення; виховувати любов до природи, естетичний смак, повагу до праці.

Матеріал: ігрове поле із зображенням праці сіті-фермера з квадратами навколо; картинки із зображенням знаряддя праці, якими користується сіті-фермер (горщики, контейнери, субстрат-гідропоніка для висівання насіння рослин, освітлювальні лампи, зрошувальні системи, добриво), рослин (салати, огірки, помідори, горох, щавель, гриби, полуниця) та місцевості, де їх можна вирощувати (у кліматичних камерах, шафах-теплицях, рослинних контейнерах, на дахах і стінах будівель, складах, полках-контейнерах, теплицях).

Хід гри

1. Діти вибирають картинки із зображенням: знаряддя праці, якими користується сіті-фермер, рослин і місцевості, де їх можна вирощувати в умовах міста, і виставляють на ігровому полі.
2. Діти пояснюють свій вибір картинок.

«Аніматор»

Мета: ознайомити дітей з професією аніматора, її особливостями та обладнанням; розвивати артистичні здібності, уміння створювати веселу атмосферу, мовлення, уяву, логічне мислення; виховувати інтерес до праці з організації свята, естетичний смак.

Матеріал: ігрове поле із зображенням праці аніматора з квадратами навколо; картинки із зображенням знаряддя праці, якими користується аніматор (костюми тварин, героїв казок чи мультфільмів, повітряні кульки, різні ігрові реквізити, як тунелі, килимки, парашути тощо), та картинки, на яких представлено різні види діяльності (заходи, свята).

Хід гри

1. Діти вибирають картинки із зображенням знаряддя праці, якими користується аніматор, і картинки, на яких представлено різні види діяльності (заходи, свята) аніматора, і виставляють на ігровому полі.
2. Діти обґрунтовують свій вибір картинок.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція» [URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf)
2. Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання дидактичних ігор у процесі профорієнтації дошкільників. *Педагогічні науки*. 2020. № 75-76. С. 3–7. [URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16361](http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16361)
3. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Наук. кер. проекту – В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. Київ, 2020. 440 с.
4. [Професії майбутнього: чого варто навчатися сьогодні.](http://www.profesiya.dimca.cv.ua/LP.html) [URL: http://www.profesiya.dimca.cv.ua/LP.html](http://www.profesiya.dimca.cv.ua/LP.html)
5. [Світ професій. Цифрова платформа професійної освіти.](https://svitprof.org.ua/profession/83b3ba09-b724-40d2-8121-92dc35786258) [URL: https://svitprof.org.ua/profession/83b3ba09-b724-40d2-8121-92dc35786258](https://svitprof.org.ua/profession/83b3ba09-b724-40d2-8121-92dc35786258)

Консультація для батьків «Роль батьків у процесі ранньої профорієнтації дошкільників»

*Любов ЯРОШЕНКО, вихователь-методист
КЗ «Височанський заклад дошкільної освіти(ясла-садок) комбінованого типу
Височанської селищної ради Харківського району Харківської області»*

Двадцять перше сторіччя – сторіччя розвитку інформаційних технологій, глобальних інтеграційних процесів у суспільстві. У таких умовах усе більшої ваги мають набувати питання економічної та професійної підготовленості молоді до життя в суспільстві, де розвиваються нові економічні відносини між державою та особою, де з кожним днем зростають вимоги до якості роботи, компетентності людей, які її виконують.

На сучасному етапі професійна орієнтація починається із закладу дошкільної освіти, коли в дітей виникає інтерес до різних видів діяльності. Кожна людина народжується з певними здібностями, схильностями до певного виду професійної діяльності. Від правильного вибору професії залежить успіх людини в житті, її самореалізація [5].

Вибір професії є життєвим етапом кожної людини та водночас проблемою, вирішенню якої повинен сприяти кожен заклад освіти, який забезпечує набуття навичок фахової діяльності [5].

Вибір правильного шляху в житті безпосередньо пов'язаний з ранньою профорієнтацією дитини, умілим використанням і розвитком її потенційних здібностей [5].

Ставлення дитини до праці дорослих формується на основі знань, отриманих із різних джерел: від вихователів у дитячому садку, з художньої літератури, мультфільмів і кінофільмів, бесід і розповідей дорослих або дітей та з власного досвіду спілкування з людьми різних професій, спостережень за їхньою діяльністю [2].

Одним з основних завдань, що їх розв'язують заклад дошкільної освіти разом із родиною, є виховання в дітей самостійності, працелюбності, правильного ставлення до праці [3].

Уже в дошкільному віці можна знайомити дітей з різними професіями та долучати до праці.

У закладі дошкільної освіти дають знання дітям про відомі професії, взаємозв'язок представників різних професій на підприємстві, знайомлять із творчими, робітничими та професіями господарського сектору, розширюють уявлення та виховують повагу до військових професій, формують уявлення про старовинні професії та ремесла. Вихователі знайомлять дітей з назвами та функціями основних знарядь праці, розповідають про видатних людей певних професій, виховують повагу до праці, бажання брати участь у різних видах посиленої трудової діяльності разом із дорослими.

У старшому дошкільному віці дитина повинна знати про основні професії дорослих, розуміти їх значення для людей; виявляти цікавість, позитивне ставлення до праці, розуміти її необхідність, корисність для себе та інших людей, уміти працювати колективно, дотримуватись правил культури праці [1].

Звичайно, виховати самостійну, організовану та працелюбну дитину неможливо лише в стінах закладу дошкільної освіти. Адже особистий приклад батьків у трудовому вихованні дітей має величезне значення.

Діти у сім'ї постійно спостерігають, як батьки працюють: готують їжу, перуть білизну, прибирають квартиру, пораються по господарству на подвір'ї. Спостереження за тим, як виконують дорослі ці повсякденні справи, поступово допомагає дитині зрозуміти їх значимість і ставлення батьків до праці: матуся прийшла з роботи втомлена, але повинна готувати вечерю для всіх; тато йде в магазин за продуктами. Слід пам'ятати, що дитячі спостереження можуть мати споглядальний характер. Щоб приклад членів сім'ї став для дитини керівництвом до дії, дорослі можуть супроводжувати свою роботу поясненнями. Це зазвичай привертає до себе увагу дітей, вони ставлять запитання, намагаються допомогти батькам. Так поступово діти долучаються до спільної з дорослими праці [4].

Необхідно пам'ятати батькам і про важливість ознайомлення дитини з їх працею на виробництві, про те, що вони роблять і яку користь приносять людям. Наприклад: матуся – лікар, вона лікує хворих; тато – педагог, він навчає дітей [4]. Не забувайте ввечері розповісти синові чи доньці про свій день, свою працю на роботі, поділитися власними досягненнями та проблемами в доступній формі й добираючи відповіді [4].

У процесі спостереження за працею дорослих у дитини формується повага до праці всіх людей. Навколишня дійсність надає для цього великі можливості. Гуляючи з дитиною, потрібно навчити її кидати сміття тільки в смітник, крім того, звертати увагу на те, як чисто заметені вулиці.

Дитині буде цікаво дізнатися, що за чистотою вулиць стежить двірник. Чиста вулиця є результатом його праці. Двірник встає раніше за всіх, і коли діти йдуть до закладу дошкільної освіти чи до школи, він вже закінчує свою роботу. Купуючи хліб, батьки мають розказувати про його шлях до магазину: робочі хлібозаводу працювали всю ніч, а шофер встиг привести його в магазин зранку, хліб вантажили вантажники, а продавці склали його на полиці в торговому залі. Розширити уявлення дитини про працю дорослих допоможуть твори художньої літератури, ілюстрації, картини.

У сім'ї необхідно залучати дитину до господарсько-побутової праці. Інтерес дітей до праці значно підвищується, якщо її корисність очевидна для оточуючих.

Доручення, що надаються дітям, повинні бути цікавими та привабливими за формою виконання. Доручаючи дітям ту чи іншу справу, дорослі повинні враховувати їх вікові можливості.

Для того щоб діти могли опанувати правильні прийоми виконання того чи іншого виду роботи, щоб вони охоче працювали, необхідно мати відповідний інвентар.

Праця дитини в сім'ї, організована дорослими, зближує їх із дитиною, сприяє впливу дорослого на її інтереси та потреби. Особливо важливо, якщо батьки зможуть сприяти в процесі роботи розвитку в дітей прагнення до корисної для сім'ї діяльності: зробити щось для молодшого брата, подарунок мамі, товаришу і т. д. [4].

Коли діти усвідомлюють свої обов'язки та набувають практичного досвіду, у них з'являється впевненість у своїх силах і можливостях, готовність працювати. Вони із задоволенням виконують свої обов'язки, допомагають молодшим братикам чи сестричкам. Батьки повинні потурбуватися, щоб знаряддя праці, якими користуються діти, відповідали їхнім силам і можливостям, а дитячу працю щоб супроводжував оптимістичний, радісний настрій [3].

Для того щоб діти любили працю, щоб вона поступово стала для них потребою, необхідні міцні трудові навички, які формуються лише в результаті повсякденного вправляння [3].

Пояснюйте значення трудових дій, які виконуєте разом із дитиною чи окремо. Мотив праці (для чого і для кого це робити) має бути зрозумілий дитині.

Постійно демонструйте позитивне ставлення до трудової діяльності та проявів самостійності з боку дитини. Заохочуйте та схвалюйте її зусилля й досягнення.

Поспостерігайте за своєю дитиною та спробуйте визначити, який вид праці їй найбільше до вподоби, поділіться результатами своїх спостережень із вихователем.

Пам'ятайте про залучення та спонукання дитини до будь-якої діяльності, зокрема й трудової, навіть нецікавої.

Для виконання трудових обов'язків удома під керівництвом батьків потрібно давати посильні для дитини доручення, зокрема:

- підтримувати порядок у своєму ігровому куточку;
- поливати кімнатні рослини;
- якщо сім'я тримає город, квітник, виділити для дитини грядку, де вона зможе посіяти городні культури;
- допомагати матері в хатній роботі – підмести підлогу, витерти пил, прибрати посуд зі столу;
- мити чайний посуд, витирати його та ставити на місце.

Виховати самостійну, організовану та працелюбну дитину неможливо лише в стінах закладу дошкільної освіти. Адже особистий приклад і участь батьків у трудовому вихованні дітей має величезне значення.

Рекомендації щодо прийомів трудової діяльності з формування культури праці вдома:

- залучати дитину вдома до робочих справ сім'ї якомога раніше;
- за дитиною старшого дошкільного віку закріпити постійні обов'язки, за виконання яких вона має бути відповідальною;
- не допускати відхилень від установлених дорослим вимог, щоб не давати дитині приводу до ухиляння від своїх обов'язків;
- ***не карати дитину працею: праця має приносити радість і задоволення;***
- учити дитину працювати, прищеплювати їй елементарні навички культури трудової діяльності – раціональні прийоми праці, правильне використання знарядь праці, планування та завершення трудового процесу;

- не давати дитині непосильних доручень, але доручати роботу з достатнім навантаженням;
- не підганяти дитину, чекати, поки вона закінчить роботу сама;
- завжди дякувати дитині за допомогу чи старанно виконане доручення;
- не забувати хвалити дитину за ту роботу, яка вимагала від неї особливих зусиль [4].

Варто пам'ятати, що дитина працюватиме охоче лише тоді, коли розумітиме, що її праця потрібна. Якщо дитина відчуватиме, що виконує щось нікому не потрібне, то й працюватиме без зацікавленості, що може спричинити формування у неї зневажливого ставлення до своєї та чужої праці. Ставлення дітей до доручень значною мірою залежить від характеру оцінки, яку дає дорослий. Правильна оцінка може посилювати почуття радості в разі успіху та послабити негативні емоції при невдачі [3].

Усе більшої популярності, як засіб впливу на дитину, набувають мультфільми, які допомагають зробити процес засвоєння різноманітної інформації більш живим, цікавим, переконливим і виконують неабияку виховну, пізнавальну та розвивальну функції.

Мультфільми є ефективним засобом ознайомлення дітей з професіями та виховання працелюбності. Вони відзначаються виховною цінністю, цікавим сюжетом і гарним музичним супроводом, що допомагає привернути велику аудиторію маленьких глядачів й урізноманітнити процес профорієнтації дошкільників [6].

Підбірка мультфільмів для дітей про професії, які ви можете знайти в Інтернеті:

- «Вивчаємо професії разом зі свинкою Пеппою»
https://www.google.com/search?q=-+%C2%AB%D0%92%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%97+%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%BC+%D0%B7%D1%96+%D1%81%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D1%8E+%D0%9F%D0%B5%D0%BF%D0%BF%D0%BE%D1%8E%C2%BB%3B&oq=-%09%C2%AB%D0%92%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%97+%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%BC+%D0%B7%D1%96+%D1%81%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D1%8E+%D0%9F%D0%B5%D0%BF%D0%BF%D0%BE%D1%8E%C2%BB%3B&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIKCAEQABiABBiBDIKCAIQABiABBiBDIKCAMQABiABBiBDIKCAQQABiABBiBNIBCTM5NjhgMGoxNagCALACAA&sourceid=chrome&ie=UTF-8
- Збірка розвиваючих мультфільмів Вередулька TV
<https://www.youtube.com/playlist?list=PLHtXa1eI04-AUqcsOrjnaHAPDPHiKZ2bH>) «Автомеханік», «Будівельник»,

«Фермер», «Вчимося шити одяг», «Весела поліклініка для тварин», «Граємося в лікарню», «Професії для дітей відео – вчимо професії українською – нові мультфільми для дітей», «Всі професії важливі» та ін.

- Загадкові професії: <https://youtu.be/fqnMIs7mUdc>
- <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=fqnMIs7mUdc>
- [Професії українською. Вчимо професії та різні діяльності ...](#)
- [Вчимо ПРОФЕСІЇ українською мовою. Розвиваючі мультики ...](#)

Профорієнтаційна робота дошкільників носить пропедевтичний характер і не пов'язана з вибором професії, а спрямована на появу в дітей інтересу до професійної діяльності дорослих і бажання працювати [6].

Пам'ятайте: основні трудові вміння з різних видів праці в дитини формують педагоги закладу дошкільної освіти. Але головна роль у прищепленні дитині любові до праці відводиться батькам, адже вони більшу частину часу знаходяться поруч зі своїми дітьми.

Знайомлячи дітей з дошкільного віку з працею дорослих і залучаючи до праці, ви насамперед дбаєте про їх успішність у дорослому житті та створюєте умови для розвитку таких важливих якостей, як самостійність, упевненість у власних силах, цілеспрямованість, працелюбність, повага до праці інших. У процесі праці розвиваються вміння та навички, формуються нові види мислення. Працюючи в колективі, дитина одержує навички спілкування та співробітництва, що покращує адаптацію дитини в суспільстві. У сучасному динамічному суспільстві постійно відбуваються зміни в науці та виробництві.

Таким чином, формування основ культури праці є одним із важливих чинників виховання особистості. Дорослі повинні сприяти, щоб діти в майбутньому були здатними застосовувати свої знання на практиці, орієнтуватись у сучасному виробництві та швидко адаптуватися до його змін.

Список використаних джерел:

1. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Наук. кер. проєкту – В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. Київ, 2020. 440 с.
2. Беленька Ганна. Трудове виховання дітей дошкільного віку як педагогічна проблема сучасності. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 1. С. 4–13.
3. Гнізділова О., Лукашова Ю. «Використання мультфільмів у процесі ранньої профорієнтації дошкільників». URL:[https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(99\)2020.198159](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(99)2020.198159)
4. Лещенко Світлана. Виховання самостійності та працелюбності у дошкільників у процесі виконання трудових доручень. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 1. С. 15–21.
5. Матеріали сайту: <https://vseosvita.ua>. Круглова О. Г. Поради батькам щодо організації трудової діяльності дітей. URL: <https://vseosvita.ua/library/poradi-batkam-sodo-organizacii-trudovoi-dialnosti-ditej-314294.html>
6. Методичні поради «Рання профорієнтація дошкільників – завдання сучасної педагогіки». Урок UA: Освітній портал. URL: <https://urok-ua.com/metodichni-poradi-rannya-proforyentatsiya-doshkilnikiv-zavdannya-suchasnoyi-pedagogiki/>